

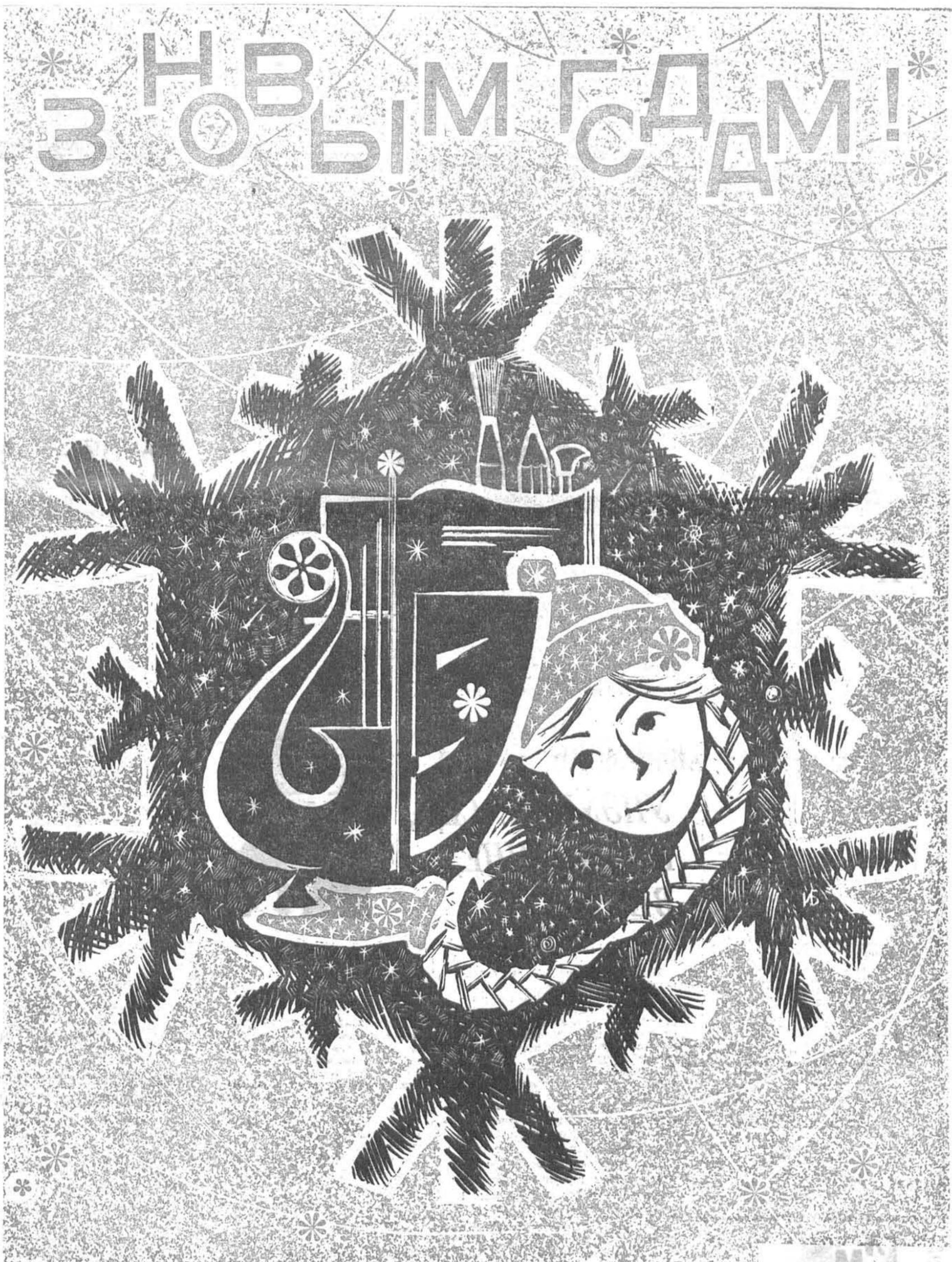
Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 53 (2579)
ПЯТНІЦА
31
снежня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

МЫ СТУПАЕМ на порог новага, 1972 года. Якім ён будзе? Што новага прынясе ён свету? Чым парадзе ён нас, савецкіх людзей?

Нашы людзі ніколі не гадаюць на «кофейнай гучэ», не складаюць гараскопаў, не звяртаюцца за дамогай да астралагаў. Ды і сярод шматлікіх прафесій нашых не знаёсіць ніводнага астралага — ні ітатнага, ні пазаштатнага. Мы матэрыялісты. Мы цвёрда глядзім на ўсё, што адбываецца на свеце, ацэньваем усе з'явы, усе падзеі з пункту погляду непарушных законаў грамадскага жыцця. Кіруючыся гэтымі законамі, абавіраючыся на багацейшы вопыт савецкіх людзей, на іх вялікія перамогі і здабыткі — і ранейшыя і апошняга года, — кожны савецкі чалавек можа з поўным правам сказаць: год наступны будзе таксама годам далейшага руху наперад, годам новых здзяйсненняў, новых заваёў ва ўсіх галінах нашай прамысловасці, сельскай гаспадаркі, культуры, ва ўсіх сферах жыцця савецкіх людзей: іх узаемаадносін, іх дачыненняў да сваіх суседзяў і да ўсяго свету. Адным словам, 1972 год будзе новай, пачэснай ступенню далейшага росту матэрыяльнага і духоўнага дабрабыту нашага народа.

Пражыты год быў багаты на розныя падзеі. Галоўнай з іх быў XXIV з'езд КПСС. У з'ездзе, у яго працы і настановах як бы ў гіганцкім маштабе знайшла свой яркі адбітак наша радасна хвалючая рэчаіснасць — уся ў руху, росце, малядым энтузіязме, у сапраўдным большавіцкім размаху. Наставы з'езда — гэта дакладна вывераны кампас, з якім наша дзяржава, падобная на магутны карабел, смела, адважна плывець у вялікі шлях, у далёкае плаванне, не баючыся розных перашкод, розных навалі і цыклонаў, якія непазбежны ў сучасным свеце, не вызваленым ад канчаткова ад капіталізму і яго перажыткаў. І хаця ён не пазбавіўся гэты свет, ад розных з'яў і праў капіталізму, мы ўсё ж існа бачым, як пашыраюцца па свеце сацыялістычныя ідэі, як няўхільна расце іх уплыў на свядомасць працоўных людзей па ўсіх кутках свету, пачынаючы ад заняволеных яшчэ каланіяльных краін, а таксама краін, якія толькі-толькі заваявалі сваю незалежнасць, і

канчаючы самымі багатымі краінамі капіталістычнага свету.

На лістападаўскім Пленуме Цэнтральнага Камітэта нашай партыі і потым на сесіі Вярхоўнага Савета СССР былі разгледжаны пытанні новага пяцігадовага плана развіцця народнай гаспадаркі і бюджэт на 1972 год. Аб плане новай пяцігодкі і яе задачах Л. І. Брэжнэў сказаў, што раней аб такіх задачах «мы маглі толькі марыць». І гэта

на поўнасцю забяспечыць сябе хлебам са свайго поля. Парукай і сведкай гэтаму важкія дэнтнеры ўрадкаю першага года новай пяцігодкі.

21 дэнтнер! Кажуць, што паззіл не вельмі любіць лічбы. Гэта не зусім верна. У канкрэтнай лічбе — 21 — знайшла сваё месца найчысцейшая і найпрыгажэйшая паззіла нашага сучаснага жыцця. Гэта казачны рост — далёкі яшчэ ад за-

эт быў рэвалюцыянерам. Ён прадбачыў лепшыя часы, лепшую будучыню Волгі, калі

«Освобожденный от оков,
Народ неутомимый
Созреет, густо заселит
Прибрежные пустыни;
Наука воды углубит:
По гладкой их равнине
Суда гиганты побегут
Несметною толпою,
И будет вечен бодрый труд
Над вечною рекою...»

Гэтыя словы былі прарочыя. Яны як бы прадбачылі тую гіганцкія змены, сацыялістычны пераўтварэнні, якія адбыліся на неабсяжных прасторах былой царскай Расіі. Гэтыя змены і пераўтварэнні рабіліся агульнымі істотнымі намаганнямі ўсіх народаў, неналічальных Расію і пабудаваных магутную дзяржаву — Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, надзейную апору міру і прагрэсу ўсяго чалавецтва. Ва ўсіх гэтых пераўтварэннях актыўны ўдзел прымаў і беларускі народ.

Шмат дзясяцігоддзяў мелі мы за праішоўны год у гаспадарцы народа, у культурным будаўніцтве. Значным прыкметамі нашага росту з'явіліся пяцідзсяцігадовыя юбілейныя вышэйшых навучальных устаноў рэспублікі, як наш Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт і медыцынскі інстытут. Мы адзначылі стагоддзе з дня заснавання Беларускай чыгуны. Пэўнай адзнакай росту і росквіту беларускай мастацкай літаратуры з'яўляюцца і праведзеныя ў гэтым годзе іматэрыяльны юбілейныя пісьменнікаў, артыстаў, вучоных, мастакоў і іншых дзяржаўных рэспублікі.

Значна пашырыліся за апошнія гады шэрагі рабочага класа, выраслі кадры перадавой і наватраў сельскай гаспадаркі. Пашырыліся новымі, малядымі кадрамі атрады вучоных, інжынерна-тэхнічных работнікаў, літаратараў, арыстаў, музыкантаў, мастакоў, педагогаў і ўрачоў. Усе гэтыя разнастайныя і шматлікія факты — ярыя сведчанне таго, як далёка і назаўсёды беларускі народ адшоў ад свайго цяжкага і непрыгляднага мінулага, ад «хлеба з мякінай», ад славаўтай «іржавай лапаты», пра што пісаў Някрасаў, прыгадваючы беларусаў у сваіх творах.

Народ улаўнена ідзе па надзейным, ленынскім шляху, па шляху, які вядзе да камунізму. Вялікіх яму поспехаў і перамог!

Міхась ЛЫНЬКОЎ,
народны пісьменнік БССР

НАДЗЕЙНЫМ ШЛЯХАМ

сапраўды так. Прывядзём цікавы прыклад з нашай беларускай рэчаіснасці, з таго, што ўжо дасягнута на сённяшні дзень. Ціхан Якаўлевіч Кісялёў у сваім дакладзе на апошняй сесіі Вярхоўнага Савета рэспублікі прывёў некалькі цудоўных лічбаў. Ураджай збожжавых культур у гэтым годзе дасягнуў 21 дэнтнера з лішкам з гектара, а ў 17 раёнах нават 25 дэнтнераў, а ў наасобных гаспадарках атрымана больш чым на 30 і нават 40 дэнтнераў.

І гэта на нашай беларускай зямлі, якая не пахла і не пахіе чарназёмам, на якой часам не сабралі і таго, што паселі, на зямлі, на якой яшчэ параўнальна нядаўна аната працадні калгасніка была далёка ад кілаграма збожжа. Я ўжо не кажу аб даўнейшых, даравацкіх часах, калі нават наасобныя назвы вёсак — Махаеды, Караеды, Вяцхлебчы — ярка, недвухсэнсоўна сведчылі аб нездаросным жыцці беларусаў.

Даўно адышлі ў нябыт тыя далёкія часы. Ужо сцёрліся ў памяці некаторыя старыя назвы вёсак, назвы, якія абражалі чалавечую і нацыянальную годнасць беларуса. Гэтыя назвы замянілі іншымі. Калі беларусы яшчэ карыстаюцца часткова і прывозным хлебам, дык недалёкі ўжо той час, калі рэспублі-

карышчэння — творчых магчымасцей народа, сведчанне сілы і магутнасці нашай сацыяльнай сістэмы. У гэтай лічбе як бы скандэсавалася бязмежная воля і энергія партыі, уся тытанічная праца народа, уздым яго навукі, культуры, росквіт яго стваральнай практыкі. Гэты ўздым і росквіт сапраўды вялікія. Пра іх сведчаць і Дзяржаўныя прэміі СССР за 1971 год, прысуджаныя наасобным калектывам навуковых, тэхнічных і мастацкіх працаўнікоў. Сярод іх — аршанскія канструктары і будаўнічы інжынерны станокі высокай і асабліва высокай дакладнасці, канструктары і будаўнічы інжынерныя трактары «Беларусь», вялікая група беларускіх вучоных-інжынераў, архітэктары і будаўнічыя эксперыментальна-наказальнага пасёлка Верцялішкі. Сярод лаўрэатаў бачым мы і імя акадэміка Гаўрылы Іванавіча Гарэцкага. Яго даследаванні па геалагічным абгрунтаванні праектаў дзяржаўных электрычных станцый на Волзе, Каме, Дняпры і Доне мімаволі выклікае некаторыя асацыяцыі гістарычна-літаратурнага падаўку. Нядаўна мы адзначылі выдатны юбілей Някрасава. Мы прыгадалі яго радкі пра Волгу, любімую раку пазта, якую ён некалі з горьчучу назваў «рекою рабства и тоски». Але па-

ПЕРАД Новым годам мне давялося прысутнічаць на сходзе партыйнага актыву Мінска. Я ўважліва слухаў даклад кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК КПБ тав. П. М. Машэрава аб выніках лістападаўскага (1971 г.) Пленума ЦК КПСС. Перад маімі вачыма неяк асабліва выразна і пераканальна паўставаў тыя вялікія поспехі, якіх дасягнула наша рэспубліка ў першым годзе новай пяцігодкі. У той жа час пераважна ўяўляліся мне і грандыёзныя перспектывы развіцця нашай народнай гаспадаркі, культуры, навукі ў надыходзячым годзе і ў наступных гадах дзевятага пяцігоддзя.

Я думаю пра гэта і радаваўся, ўяўляючы, як імкліва і ўзрунена кроць наперад уся наша слаўная краіна, якіх вышынь ва ўсіх галінах і сферах жыцця дасягне яна ў наступныя гады, якія натхняльныя перспектывы раскрываюцца перад усімі нашымі рэспублікамі, перад усім савецкім народам.

Думаючы пра пачэсныя здабыткі нашага народа ў гаспадарчых, тэхнічных, навуковых справах, нельга не звярнуць увагу і на тое, што найбольш блізка самому — на літаратуру і мастацтва. У гэтай важнай галіне духоўнага жыцця народа таксама ёсць значныя поспехі і дасягненні. Гэта відаць нават з асобных прыкладаў па нашай рэспубліцы, па нашым Саюзе пісьменнікаў. Мінувлы год прынёс нам добрыя паказчыкі ва ўсіх жанрах мастацкай літаратуры: у прозе, у паззіі, драматургіі, крытыцы, дзіцячай літаратуры. Беларуская проза абгацілася новымі значымі рамалі Івана Шамякіна, Івана Чыгрынава, Алеся Асіпенкі, Івана Мільна, апавесцямі Алеся Савіцкага, Васіля Быкава, Анатоля Кудраўца, Віктара Карамазова і по-

вымі творамі многіх іншых аўтараў. У драматургіі мы маем новыя п'есы Андрэя Макаёнка, Анатоля Дзялендана, Арыадзі Маўзона, Міколы Матукоўскага, аднаактоўні Алеся Махначы, тэлевізійныя і кінастужкі Івана Новікава і Івана Чыгрынава, Алеся Асіпенкі і іншых пісьменнікаў. З'явіліся значныя работы ў галіне крытыкі і літаратуразнаўства. Ёсць пэўны крок наперад і ў нашай літаратуры для

ў нас ужо ёсць і што трэба яшчэ зрабіць, да чаго імкнемся агульнымі намаганнямі ўсяго творчага калектыву.

Члены партбюро Максім Танк, Іван Шамякін, Андрэй Манаёнак, Аляксей Русецкі, камуністы, кіраўнікі секцый Янка Скрыган, Васіль Хомчанка зусім слушна адзначылі, што ў новым годзе нам неабходна будзе ўзняць яшчэ на больш высокі ўзровень нашу ар-

меніцкага калектыву на творчае асэнсаванне і вырашэнне глыбокіх і надзейных тэм сучаснасці. Вельмі і вельмі трэба нам як мага хутчэй пераадолець сваю недаравальную інертнасць у надыходзе да тэм жыцця і іматэрыяльнай дзейнасці вытворчых калектываў нашых фабрык і заводаў, нашай сельскай гаспадаркі. І не толькі гэтыя, часам вельмі стараспелыя, нарысы і замалюўкі павінны з'яўляцца на гэтых тэмах, але і шырокія мастацкія палотны, з глыбінным і грунтоўным бачаннем і разуменнем тых вялікіх праблем і перспектыв развіцця, якія вызываюць у нашым сучасным грамадстве.

Капечне, гэтага з палёту не возьмеш, поспех не вырашыш. Зразумець і творча асэнсаваць душу сучаснага працаўніка, вялікага грамадзяніна нашай вялікай і слаўнай Радзімы — справа нялёгкая. Нават знешне цяперашні рабочы, калгаснік, інтэлігент зусім не падобны на тых, якімі асталіся ў нашым уяўленні на мінулых часах і на класічнай літаратуры. Адбылася значная нівеліроўка знешніх арыбутаў у нашым грамадстве: і рабочы, і калгаснік, і інтэлігент носыць адвольна добраў адзежу і нават моды прытрымліваюцца той самай. Кожны мае добрую кватэру прыкладна з аднолькавымі прадметамі побыту: электрасвятлом, газам, радыё, тэлевізарам. Ледзь не ў кожнага матацыкл або аўтамашына.

І ўсё ж душы, характары ў людзей розныя. Разабрацца ў гэтым, дайсці да поўнага разумення і творчага ўспрымання ўсіх духоўных патрэб, імкненняў, жадаў і мэт гэтых людзей можна толькі шляхам самага стараннага ввучэння іх жыцця і іх штодзёнай стваральнай дзейнасці.

Мы ўзрунены, што новы год прынясе нам дастаткова творчага натхнення, рашучасці і настойлівасці, каб паспяхова вырашыць гэтую пачэсную задачу.

Аляксей КУПАКОЎСКИ,
сакратар партбюро Саюза пісьменнікаў БССР.

УПЭЎНЕНАСЦЬ, НАТХНЕННЕ, ВЕРА...

дзяцей, і ў нашай перакладчынай дзейнасці.

Падводзячы вышкі сваіх працоўных намаганняў за мінулы год, усе савецкія людзі самым сур'ёзным чынам задумваюцца і над сваімі пачэснымі абавязкамі і перспектывамі на бліжэйшы год і на наступныя гады пяцігодкі. Задумваемся і мы, працаўнікі беларускай літаратуры. Якія ні былі б нашы поспехі, дасягненні за мінулы год, а наперадзе ўсім відна яшчэ большая работа, яшчэ больш складаны, хоць і вельмі пачэсны абавязкі паўстаюць перад намі.

Нядаўна ў нас адбылося пашыранае пасяджэнне партбюро з удзелам усіх кіраўнікоў творчых секцый. Слухаліся справадачы і планы на будучае секцый прозы і дзіцячай літаратуры. На гэтай глебе разгарнуўся шырокі і грунтоўны абмен думкамі аб тым, што

ганізацыйную, масава-палітычную і творчую дзейнасць, дамагацца большай канкрэтнасці, планавасці і перспектывнасці ў рабоце праўлення Саюза, прэзідыума і ўсіх нашых творчых звыяў.

У нашы прадуманыя, своечасова арганізацыйныя мерапрыемствы ўваходзяць і нашы сустрэчы з чытачамі рэспублікі, і міжрэспубліканскія і міжнародныя сувязі, кантакты з рабочымі, калгаснікамі, інтэлігентамі, нашы гаспадарча-бытавыя клопаты — усё гэта не павінна набываць характар нейкай фармальнай дзейнасці, а заўсёды служыць адной найбольш важнай мэце — павышэнню творчай актыўнасці пісьменнікаў.

Самай важнай наша задача на бліжэйшую перспектыву — зрабіць рашучы, арганічна і псіхалагічна падрыхтаваны наварот пісь-

СУСТРЭЧА ЛЯ ПАШТОВАЙ СКРЫНКІ

З Міхаілам Віктаравічам Базарэўскім, кантрабасістам нашага аркестра, мы сустракаемся часта, але гаварыць нежакіма часу: заўсёды не хапае некалькіх дзён, каб здаць чарговую праграму, а потым спяшаешся дадому, зноў набігае нейкая работа. І так дзень пры дні...

На гэты ж раз мы сустрэліся ля паштовай скрынкі — абодва адпраўлялі навагоднія віншаванні. Прывіталіся. Міхаіл Віктаравіч быў нечым усхваляваны, а гэта адразу заўважыў.

— Вось паштоўку Дзмітрыю Дзмітрыевічу адправіў. Ці памятае ён мяне?

— Я адразу зразумеў, што гаворыцца пра Шастаковіча. Я чуў, што Базарэўскі быў удзельнікам прэм'еры яго VII сімфоніі, якая адбылася ў блажыным Ленінградзе ў 1942-м.

— Памятаю, нежакіма прачкавалі на будаўніцтва абарончых умацаванняў. Ад звычайнага выкладчыка кансерваторыі пачулі, што неадзін побач — Шастаковіч. Адрозніваць сіл прыбавілася. Хутка мы дазналіся, што Дзмітрый Дзмітрыевіч піша VII сімфонію — сімфонію мужнасці і барацьбы. Зразнават цяжка ўявіць, што ў тых жахлівых умовах чалавек мог пісаць музыку.

Але як ні было цяжка, усім хацелася, каб гэтая сімфонія ўпершыню прагучала ў мужным, няскораным горадзе, дзе яна нарадзілася. Неабходна было стварыць аркестр. Музыканты з'явіліся на фронце, працавалі ў рабочых атрадах. Іх трэба было сабраць і зноў вучыць трымаць у руках замест аўтаматаў і рыдлёвак скрыпкі і флейты.

На рэпетыцыях, калі дырыжор Карл Ільіч Эліясберг патрабаваў «фарцісіма», музыканты, якія ігралі на медных духавых інструментах, разгублена і сумна апускалі трубы... І Карл Ільіч разумеў, што трэба аб'явіць перапынак. На жаль, гэта было адзінае, чым ён мог узяць іх сілы...

Мы крочым з Міхаілам Віктаравічам па перадавыя вуліцы Мінска. Нас сустрачае гаманлівы паток яра апрачутых, ажыўленых людзей, разыходзіцца рачулкамі ў адчыненыя дзверы магазінаў, кафэ, кінаатэатраў.

— Ніколі не забуду дзень, калі ўпершыню выконвалася VII сімфонія, — працягвае Міхаіл Віктаравіч.

— Да філармоніі ішлі і ішлі людзі, быццам не было голаду, абстрэлаў, страшэн-

най вайны. І я не памятаю слухачоў больш уважлівых, чутых, удзячных. Мы ігралі больш гадзіны без перапынку і нават не заўважалі стомы. Дзе толькі браліся сілы! Мы адчувалі сябе сааўтарамі, нібыта наоно разам з кампазітарам нарадзілі кожны такт музыкі. Мы выконвалі вялікую місію. Мы ўзімалі дух людзей, які быў патрэбен не менш, чым снарады і бомбы, для перамогі над ворагам. Недазе зусім блізка грывела артылерыйская канонада. Так і да гэтай пары VII сімфонія гучыць ва мне пад акампамент канонады...

Сцягнула. Горад запаліў агні. Чырвоныя, сінія, жоўтыя... Мы памаўчалі.

— Трыццаць гадоў прайшло з той пары. Нас засталася зусім мала — удзельнікі той прэм'еры. Сёлета думаем сабрацца ў Ленінградзе, каб адзначыць гэты чудацкі, горкі, незабыўны юбілей...

Р. ГЛАЙХЕНГАУЗ,
артыст Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР.

НА ЛЬВОЎСКОЙ З'ЯМЛІ

«Квітней і слаўся ў вяках, родная Беларусь» — так называўся тэматычны вечар, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, які адбыўся ў адным з лепшых кінатэатраў Львова — «Мір».

У вечары прынялі ўдзел беларускія пісьменнікі Аляксей Зарыцкі і Міхася Скрыпка. Яны расказалі пра сённяшні дзень беларускай літаратуры, прачыталі свае творы.

Пісьменнікі былі жадаанымі гасцямі львоўскіх рабочых, інтэлігенцыі, студэнтаў.

Васіль ТКАЧОУ,
курсант факультэта журналістыкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча.

КНІЖЧЫНА НАВАСЕЛЛЕ

У Кастрычніцкім раёне Віцебска зладзены ў выданацтва дзевяці тэматых будынак гарадской бібліятэкі імя М. Горкага з ініцыяватывам на 200 тысяч тамоў, чытальні і лекцыйнай залай, метадычным кабінетам.

Б. ПЯТРОУСКІ.

СЛОВУ КУПАЛЫ І КОЛАСА — НАДЗЕЙНЫХ ПЕРАКЛАДЧЫКАЎ

З пасяджэння савета па беларускай літаратуры.

У наступным годзе ўся культурная грамадзкасць краіны будзе адзначаць 90-годдзе з дня нараджэння класікаў нашай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа. Акрамя збору твораў на роднай мове, у Маскве будучы выдадзены адзітомнікі народных песняроў па рускай мове. Як вядома, мова вялікага рускага народа — гэта дзверы ў шырокі свет культуры для братніх літаратур нашай краіны. І вельмі важна, каб Купала і Колас гучалі па-руску і так жа, як і па беларуску.

Пра гэта ішла гаворка на пасяджэнні савета па беларускай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў СССР, якое адбылося ў Маскве на мінулым тыдні. Адкрыў яго Сяргей Баруздын, з дакладамі і садакладанні выступілі Аляксандр Аўчарніка, Юльян Пшыркоў, Вячаслаў Рагойша, Аляксей Есакоў, Дзмітрый Кавалеў, Анатоль Варцінскі, Агей Гагаў, Грыгорый Куранеў. Гаварылася пра пераклады твораў Купалы і Коласа не толькі па жанрах, але, здаралася, і пра асобныя радкі. Большасць твораў, якія перакладалі А. Твардоўскі, М. Ісакоўскі, А. Пракоф'еў, А. Камісарова, М. Браўн, пашанцавала. Але ў дэталёвым разглядзе асобных перакладаў, які быў зроблены на пасяджэнні, выявіліся і п'яныя няўдачы.

Парадасальна, але факт, што жамчужына беларускай драматургіі — камедыя «Паўлінка» яшчэ не сдзейнічала да рускага гледача. Адаптычны вынадак «Паўлінка» паставіў на даўня адзіт народны тэатр у Падмаскоў'і. Больш за рускай сцэне ні да гэтага, ні пасля яна не ішла. Віной таму — аданцірэваны пераклад, у якім вельмі шмат моўных, стылістычных, іншых недакладнасцей. Адкуль жа быць глыбінні гэтай п'есы, як жа яна захвае сваё непаўторнае аблічча?

Нямала і слухна было зроблена заўваг на перакладах твораў Якуба Коласа, пра тое, што адсутнічаюць у перакладных выданнях цэлыя кавалкі з «Сымона-музыкі» і «Новай зямлі».

Шмат недасканалых перакладаў увайшлі і ў том Купалы і Коласа з серыі «Бібліятэка савецкай літаратуры». Прыкладаў, як кажуць, хоць адзіт. І ў новым шматтомным выданні твораў Купалы і Коласа, дакладанам да 100-годдзя з дня нараджэння нашых класікаў, кібаў гэтых не павінна быць.

Важна, каб самы непасрэдны ўдзел у абнаўленні перакладаў твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа прынялі пісьменнікі Беларусі, якія пішуць па рускай мове. Яны лепш ведаюць беларускую мову і першакрыніцы. І ў гэтым ёсць рацыя.

На пасяджэнні савета таксама выступілі Л. Гінзбург, Ю. Саенка, Я. Хілемскі, А. Васіленка, А. Галіеў, Ул. Гыламедаў — усюго дваццаць чалавек. У рабоце савета прыняў удзел старшыня савета па нацыянальных літаратурах Міхаіл Лукошці.

Народная оперная студыя Мінскага палаца культуры прафсаюзаў паставіла камічную оперу А. Лортцынга «Цар-цясляр», у якой апавідаецца пра жыццё і дзейнасць рускага цара Пятра Першага, калі працаваў ён на карабельных верках у Галандыі.

Спектакль паставілі народны артыст БССР М. Сардобаў і дырыжор Ю. Новікаў.

Партыё саардамскага бургамістра выканаў Б. Паліноў, яго дачні Марыя — Д. Угоднікава, Лефорта — Ул. Варабей, французскага пасла — М. Ізюк, цясляра Пятра Іванова — Ю. Фёдарэў, Пятра Першага (у оперы ён Пётр Міхайлаў) — А. Радчанка.

У спектаклі прынялі ўдзел народная харвал капэла палаца (хормайстар І. Кліонскі), студыя класічнага танца (ініцыятыў — народная артыстка БССР лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР А. Нікалаева), Канцэртмайстры — Ю. Корсан і А. Ліўшыц.

НАПЯРЭДАДНІ Новага года з'явілася чацвёртае выданне Беларускай Савецкай Энцыклапедыі.

— ШТО ЦІКАВАГА, АДМЕТНАГА ЗМЕШЧАНА У ГЭТЫМ ТОМЕ? — з такім пытаннем звярнуўся карэспандэнт газеты «Літаратура і мастацтва» да аднаго са старшарадак рэдакцыйнай калегіі БелСЭ, кандыдата гістарычных навук А. Петрашэвіча.

— У южнай справе вельмі запэў, — гаворыць ён. — Нам здаецца, што ўжо першы артыкул тома — «Графіка» — зверне ўвагу сваёй змястоўнасцю і цікавасцю. Ён расказаў чытачу не толькі пра тэхніку стварэння графічнага твора, але і пазнаміць з гісторыяй развіцця жанру, які бярэ свой пачатак з эпохі Адраджэння.

Звернуць увагу чытачоў цыкл артыкулаў, прысвечаных Гродзеншчыне. Большасць матэрыялаў пра гісторыю, эканоміку, культуру і мастацтва Прыёмнаскага краю ў энцыклапедычным выданні друкуюцца ўпершыню. Цікавасць уяўляюць артыкулы пра Гродзенскую абласную партыйную арганізацыю і пра Гродзенскую арганізацыю РСДРП. Артыкул «Гродзенская вобласць» пазнаміць з прыродай, насельніцтвам, гаспадарчай, аховай, здабычу і культурай. Памятныя. Шмат матэрыялаў раскрываюць роскіт культуры вобласці за гады Савецкай улады. Шырока асвятляюцца архітэктурныя помнікі — гродзенская Ніжняя царква — помнік дойлідства XII стагоддзя, гродзенская Верхняя царква (XIV ст.), Новае і Старае замкі, Барнардзінінскі і Францыянскі касцёлы і манастыры і інш.

Асобным артыкулам падаецца Гродзенская школа дойлідства, самабытная архітэктурная школа, якая сфармавалася ў XII стагоддзі ў Гродне. Будыні гэтай школы вызначаюцца зрыгнальнымі сродкамі мастацкай выразнасці. З цікавасцю падпісчыкі прачытаюць артыкул пра Гродзенскі тэатр Тызенгаўза, створаны калі 1770 года. У першыя гады існавання тэатра ставіліся невялікія оперы і камедыі, а з 1778 г. — пастаральныя, алегарычныя і жанравыя пантанімыя балеты. Асноўны склад трупы (польскія і беларускія прыгонныя, калі 60 чалавек) быў абучаны французскім балетмайстрам Ф. Ле Ду ў спецыяльна створанай у Гродне балетнай школе.

БелСЭ, том IV

Трупа была падарана каралю Станіславу Аўгусту і разам з прыгонным балетам Слонімскага тэатра М. Агінскага стала асновай польскага балета — «Тааарыства танцоўшчыкаў яго каралеўскай вялікасці».

— ШТО ЯШЧЭ ВАРТА УВАГІ ЧЫТАЧА?

— Гледзячы, які густ, якія патрэбы ў чытача. Калі мець на ўвазе чытачоў штодзённіка «Літаратура і мастацтва», то іх увагу прыцягнуць артыкул «Дыялект» з наліровай уключнай — нартай, на якой пададзены групоўка гаворак на тэрыторыі Беларусі. Шырокае ўваўленне пра тыпы жыцця беларусаў з даўніх часоў і да нашых дзён дае артыкул «Жыллё». Ілюстраваны шасці ўключнай.

Наогул, чацвёртаму тому пашанцавала на пытанні літаратуры і мастацтва. Чытачы прачытаюць артыкулы пра даўнюю творчасць, дзіцячую літаратуру і міно, а таксама пра дакументальнае кіно, драўлянае дойлідства, жываліс. Шырока расказваецца пра творчыя прафесійныя калектывы — Дзяржаўны тэатр лялек, Дзяржаўны Руска драматычны тэатр імя Горкага, Дзяржаўны сімфанічны аркестр, Дзяржаўны народны аркестр БССР, Дзяржаўны хор БССР, Дзяржаўную акадэмічную харавую капэлу, пра скарбы Дзяржаўнага мастацкага музея БССР і Дзяржаўнага музея БССР і інш.

Пэўную цікавасць уявіць і артыкул «Дэзідэ беларускага мастацтва і літаратуры» у Маскве. Падаецца рэпертуар гэтых паказаў, а таксама календар дэкада мастацтва ў Маскве, календар дэкада літаратуры ў Маскве, календар дэкада, тыднёў, дзён літаратуры і мастацтва народаў СССР на Беларусі, календар дэкада, тыднёў, дзён беларускай літаратуры і мастацтва ў братніх рэспубліках. Гэты інфармацыйны матэрыял, як нам здаецца, мае неацэннае значэнне — паможа лектарам, работнікам культуры і мастацтва.

Крыніцай інфармацыі палужаць таксама артыкулы «Дзяржаўныя прэміі БССР» і «Дзяржаўныя прэміі СССР» — узнагароды за выдатныя работы ў галінах навукі, тэхнікі, літаратуры, журналістыкі, мастацтва і архітэктуры.

ры і літаратуры. Тут жа называюцца лаўрэаты гэтых прэмій і творы, адзначаныя высокай урадавай узнагародай.

Асобным артыкулам прысвечаны пісьменнікам С. Грахоўскаму, А. Грачанікаву, К. Губарэвічу, А. Гурло, І. Гурскіму, У. Дубоўку, С. Дзяржаў, А. Жаўруку, Я. Жураве, А. Зарыцкаму, В. Зубіну, артыстам Г. Грыгонію, У. Дзялюшкі, С. Данілюк, В. Давыдаву, С. Друкер, С. Дрычын, аднаму з заснавальнікаў беларускага прафесійнага тэатра, акцёру і рэжысёру Фларыяну Ждановічу і яго даццы Ірыне Ждановіч. Есць артыкулы пра скульптара А. Груба, мастакоў Я. Зайцава, М. Данчыга і іншых. Не забыты беларускі казачнік з Магілёўшчыны Пятро Гулявіч, разьбяр па дрэве Сцяпан Зіноўеў (XVII ст.), які працаваў у Палаце разьбяр і сталярных спраў Маскоўскага Крамля і стварыў рад унікальных работ.

— ЯКІЯ ВОДГУКІ АТРЫМЛІВАЕ РЭДАКЦЫЯ ЭНЦЫКЛАПЕДЫІ НА ВЫХАД У СВЕТ ЯЕ ТАМОУ?

— Водгукаў многа. Пішуць чытачы з розных раёнаў Беларусі і братніх рэспублік, пішуць з-за мяжы. Розныя гэты пісьмы і прыемныя для нас, і таія, у якіх аўтары ўказваюць на недакладнасці ў нашай рабоце, дасылаюць нам новыя матэрыялы — розныя дакументы, здымкі. Словам, перапіска самая актыўная. Нагадаю адно пісьмо, якое мы атрымалі нядаўна з Масквы ад чытача А. Курціка: «Атрымаў два першыя тамы Беларускай Савецкай Энцыклапедыі. Чытаю іх у вольны ад работ час з вялікім захапленнем і цікавасцю... На старонках БелСЭ знайшоў многа такіх фантаў, істотных дэталей і дат, пра якія даведася ўпершыню са старога энцыклапедыі. А гэта паказчык таго, што энцыклапедыя сіладаецца грунтоўна, фундаментальна, на высінім узроўні».

Прыёмна, вядома, чытаць такія водгукі.

Хоцяцца нагадаць яшчэ пра адзін факт. Нам стала вядома, што ў бібліятэцы Арганізацыі Аб'яднаных На-

цый экспануюцца два першыя тамы БелСЭ.

— РАСКАЖЫЦЕ ПРА БЛІЖЭЙШЫЯ ПЛАНЫ ВАШАГА КАЛЕКТЫВУ, НУ ХОЦЬ БЫ У НОВЫМ ГОДЗЕ?

— Працуе наш калектыў напружана. У маі і кастрычніку 1972 года выйдучы ў свет наступныя два тамы БелСЭ — пяты і шосты. Рукапісы гэтых кніжак гатовы ўжо.

У наступным жа годзе нам трэба падрыхтаваць рукапісы сёмага і восьмага тамоў.

Шмат клопата прынясе восьмы том БелСЭ. Мы яго называем «Партызанскім» у тым сэнсе, што амаль палову матэрыялаў гэтай кнігі зоймуць артыкулы пра барацьбу беларускіх партызан і падпольшчыкаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. Трэба пра ўсё расказаць грунтоўна, старанна, выберыць кожныя фант, кожную падзею. Карыстаючыся выкладкам, звяртаюся да чытачоў штодзённіка «Літаратура і мастацтва» з просьбай памятаць нам — дасылаць у галоўную рэдакцыю БелСЭ рэзкія здымкі, розныя карты, дакументы і інш., з падрабязным апісаннем падзей таго часу, каб мы мелі магчымасць пазней паказаць нашы Беларусі-партызанку.

— А ШТО У ПЕРСПЕКТЫВЕ, ЯКІЯ ПЛАНЫ?

— Распрацаваны план праекта 12 тома БелСЭ, які ўвесь будзе прысвечаны Беларусі. У ім будзе падрабязна пададзена развіццё народнай гаспадаркі, культуры, навукі, мастацтва і літаратуры рэспублікі з гісторыяй, але з вялікім крэмам і сённяшні дзень.

Напярэдадні Новага года марачы ўсё. Думаем і мы пра Беларускае энцыклапедыю літаратуры і мастацтва, пра Беларускае географічнае энцыклапедыю. Выношваецца думка і пра выданне энцыклапедыі — беларускай народ у гады Вялікай Айчыннай вайны. Словам, задум многа, цікавых, важных і патрэбных.

А пакуль што на чарзе пяты і шосты тамы. Іх трэба даць падпісчыку свечасова.

Мінае 1971 год — год, адзначаны гістарычнымі рашэннямі XXIV з'езда КПСС, стваральнай працай савецкага народа. Гэта быў год новых здзяйсненняў ва ўсіх сферах жыцця нашага грамадства. Поруч з рабочымі і калгаснікамі плённа працавала савецкая творчая інтэлігенцыя. А наперадзе — новыя шпрыхі далагляды, новыя вялікія здабыткі.

На парозе новага, 1972, года штодзённік «Літаратура і мастацтва» звярнуўся да дзяржаўнай нашай культуры і мастацтва з пытаннем святлоцнай анкеты:

1. Год мінулы — якім ён быў для Вас, які Ваш творчы набытак?
2. З чым звязанае Вы свая творчыя клопаты ў наступным годзе?
3. Якія творы калег прываблілі вашу увагу? Якія новыя імёны ў нашай літаратуры і мастацтве вы маглі б адзначыць? Нам адкажыце...

Іван ШАМЯКІН

— Год мінулы быў для мяне памятным і крыху як бы святочным: у пачатку яго я адзначыў сваё 50-годдзе.

Не лічу любую дату ў жыцці нечым незвычайным і радасным, але становіцца ў юбілеях тое, што яны прымушаюць чалавека падвесці вынікі сваёй працы і жыцця. Вынікі працы пісьменніка падрахоўвае не толькі ён сам, але чытачы, сябры па перы — грамадзкасць. Гэта ўжо нешта нахвост рэвізіі. А ўсялякая рэвізія прымушае сур'ёзна задумацца над падрахоўкамі і зрабіць адпаведныя вывады.

Пераступаючы гэты парог — 50 гадоў, адчуваеш, што як бы ўзнішоў на іншае поле, дзе мусіш араць лепш — на ўзроўні сучаснай аграэхнікі, сянь гатунковым насеннем і збіраць багацейшы ўраджай. Першае паўгода пайшло на роздум. Улетку сеў за рабочы стол, раскрыў папку, на якой даўно напісаў «новы рамана», але ў якой доўга ляжала чыстая папера. Працавалася, асабліва ўвосень, добра. Падмурак і сцяны раслі хутка, хоць матэрыял новы, нязвычайны і моцна супраціўляецца. Герой — нашы сучаснікі, людзі, якія будуць горад і новае, сацыялістычнае жыццё ў ім.

Безумоўна, хачу, мару, каб новы год — 1972 — даў магчымасць з поўнай аддачай працаваць над рамана. Кажу «мару» таму, што мне гэта не заўсёды ўдаецца з-за маіх службовых і грамадскіх абавязкаў. Акрамя таго, часам узнікаюць іншыя творчыя праблемы. Напрыклад, у самым пачатку года прыйдзеца, відаць, заняцца «даводкай» інсцэніроўкі рамана «Снежныя зімы», якую мы з рэжысёрам Барысам Луцэнкам робім для тэатра Янкі Купалы. Магчыма, патрабуе нейкага часу і п'есе, якую напісаў год назад.

Не магу сказаць, што год мінулы ў жанры прозы быў вельмі плённым. Усе разам — добрая сотня працаў — мы маглі б зрабіць больш і лепш. З раманаў і апавесцяў, што апублікаваны ў нашых часопісах, я з цікавасцю прачытаў «Непрыкаяны маладзік» А. Асіпенкі, «Абеліск» В. Быкава. Паэты сцвярджаюць, што ў іх ураджай багацейшы. Прымаю на веру. З паэзіі на мяне добрае ўражанне зрабілі «Славянскія баллады» Я. Сіпакова ў снежаньскім нумары «Полымя». Радуючы поспехі драматургаў, асабліва апошніх п'ес А. Макаёнка і М. Матукоўскага.

Жадаю, каб новы год даў больш творчых удач, мастацкіх адкрыццяў.

Піліп ПЕСТРАК

— Год мінулы быў для мяне цяжкім, напоўненым клопатам навокал майго новага рамана «Лесавічанка». Праблемным стала пытанне — як закончыць рамана: ці трываеца дакументальнасці падзей, ці аддацца на волю выключна мастацкага домыслу. Дзеля гэтага трэба было аддацца адну партызанскую мясціну на Віцебшчыне. Гэтага мне зрабіць не ўдалося і таму рух рамана спыніўся, хоць не зусім. Думка па ўнутранай логіцы рамана дайшла да некаторых вырашэнняў, якія я лічу ўдалымі. Засталося авалодаць фіналам, на гэтым і тлумачыцца мой клопат. Рамана пашырыўся на чатыры часткі. Засталося дапісаць астатнюю чацвёртую частку. Здаецца, што ў рамана — у выніку роздуму — я дасягну арганічнага спалучэння рэальнасці і домыслу.

У перспектыве мне бачацца палескія балоты і змагары, якія іх асушваюць. Ужо даўно хочацца пра іх напісаць. Асушка Палесся разумеецца мною, як справа гістарычнай важнасці ў Беларусі, як пачатак новай эпохі ў гісторыі нашага землезнаўства і яго культуры.

На трэцяе пытанне мне адказаць цяжэй. Быў заняты сваёй працай і не змог прасачыць усе навінкі ў «Полымя», «Маладосці», «Беларусі». Удалося пазнаёміцца з раманамі «Мсціжы» Івана Пташнікава і «Плач перапёлкі» Івана Чыгрынава. Лічу гэтыя творы ўдалымі.

Заір АЗГУР

— Трэба сказаць, што гэты год быў для мяне вельмі радасны. Здзейснілася дзесяцігадовая мара, я пачаў працаваць над помнікам Я. Коласу. Цяпер работа ў самым разгары. Зроблена чатыры галоўныя персанажы з помніка — дзед Талаш і сын яго Панас, Сымон-музыка і Ганна. Акрамя гэтай работы завершаны праект помніка майму добраму старому сябру Пятру Глебку. Зроблены партрэт вядомага беларускага мастака Бялыніцкага-Бірулі, партрэт двойчы Героя Савецкага Саюза выдатнага лётчыка-беларуса П. Галавачова. Працаваў я і над партрэтамі С. Грахоўскага, Р. Барадуліна. Сёння ў рабоце — партрэт У. Луцвіч.

Гэты год прынёс мне яшчэ адну радасць. Я быў вельмі ўсхваляваны тым, што Савецкі ўрад узнагародзіў мяне ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі.

Сёлета з'явілася некалькі цікавых твораў літаратуры і мастацтва. Але самае яркае ўражанне ў мяне засталася ад п'ес А. Макаёнка «Заціоканы апостал» і «Трыбунал» і ад п'есы М. Матукоўскага «Амністыя».

Наогул, мне здаецца, наша мастацтва сёлета прынесла шмат новага, цесна звязанага з сённяшнім днём нашага народа. Гэта праявілася ва ўсіх відах мастацтва: і ў балете, і ў оперы, і ў выяўленчым мастацтве, і ў самадзейнасці. Я з даўніх пор люблю беларускую паэзію. Але мне цяжка сказаць, якія з вершаў Танка, Куляшова, Пысіна, Барадуліна былі лепшымі ў гэтым годзе. Галоўнае тое, што гэтыя вершы сталі неад'емнай часткай жыцця нашага народа: і ў гэтым — сакрэт іх папулярнасці.

Мае планы на 1972 год — гэта, перш за ўсё, давесці да пастаноўкі на плошчы Якуба Коласа помнік рэвалюцыйнаму пісьменніку і чалавеку і яго героям.

Хацелася б, карыстаючыся выпадкам, пажадаць майму маладым калегам, тым, якія павінны пераняць эстафету ў нас, пасівелых, самага галоўнага для мастака — дамагацца такога майстэрства, якое звязала б іх з жыццём, з душой народа, з сучаснасцю. Таму ім трэба быць усебакова вельмі здаровымі і мець вялікае душэўнае характаво.

Алесь САВІЦКІ

— Імклівы быў год. Здаецца, ён праявіў больш хутка, чым усе папярэднія.

І вельмі адметны ў плане творчым. І зусім не таму, што надрукаваў у «Маладосці» новую апавесць «Нічога ўзамен», а ў выдавецтве «Беларусь» (таксама і ў Маскве на рускай мове) дакументальную апавесць пра Героя Сацыялістычнай Працы, сталявара Мінскага аўтазавода Дзмітрыя Іванавіча Барашкіна.

Я сустрэўся з героямі гэтай апавесці на канферэнцыі чытачоў. Раней даводзілася бачыць іх у працы, у цэху, а тут, па нейкім часе, яны былі ўжо чытачамі. Звычайна на канферэнцыі чытачоў не мінуць пытанні: «З каго вы пісалі сваіх герояў?» На гэтай канферэнцыі такога пытанне не ўзнікла. Герой кнігі побач. Мы сядзелі разам, за сталом канферэнцыі, і маладыя рабочыя ўрачыста ўручалі героям майб апавесці кветкі, усялялі іх працу, захапляліся ёю, і я ўпершыню — з сілай хваляючай і незвычайнай — адчуў, што твая пісьменніцкая праца патрэбна людзям, убачыў гэта на свае вочы і неж зусім пановаму.

Звычайныя надзеі ўскладаю на новы год! Каб бачыць сонца, пачуць поваіт кнігавак над Дзвінскімі ляснянкамі, плёскаць начной вады, калі вухне хвостом сом у затоцы, пакратаць рукою сухія каласы і слухаць пошум спелай збыжыны...

І яшчэ чыста пісьменніцкае ўжо: зайсці ў рэдакцыю «Полымя», пакласці на стол новы рукапіс і потым чакаць, што скажа Іван Пташнікаў...

Трэцяе пытанне пастаўлена не зусім правільна. Дакладней, мабыць, не «што з твораў», а «што ў творах». Прачытаў літаральна ўсё, што друкавалася (у першую чаргу «ЛіМ», вядома ж) і ў нашых «тоўстых» і «тонкіх» часопісах. Есць — не спала ў шапку, як кажуць, наша мастацкае слова — цікавага шмат! Але «як» тое цікавае зроблена — зусім (дарэчы, гэтым святочным навагоднім анкетам не цікавацца) ужо іншае, рабочае, пытанне.

Ніла ПЛЕВІЧ

— Працаваў, мабыць, як ніколі многа. Закончыў сатырычную драматызаваную паэму «Восем чалавек на адно месца». Падрыхтаваў новы зборнік сатыры і гумару «Рускалка на Нарачы». З паэтам Алесем Разанавым закончылі і перадалі выдавецтву зборнік перакладаў класічнай балгарскай паэзіі «Хай будзе дзень!», у якім прадстаўлены 30 аўтараў. Закончыў падрыхтоўку і рэдагаванне зборніка беларускіх народных песень Міншчыны пад назвай «Песні сямі вёсак». Апублікаваў антываенную паэму «Недзялення» і паэму «А дзе ж та крынічка?» — першую ў «Маладосці», другую — у «Полымя». А яшчэ — пісаў вершы, артыкулы, рэцэнзіі і інш.

Спадзяванню асабліва не маю. Хаця падрыхтаваў некалькі рукапісаў — да чытачоў у новым годзе нічога не трапіць. У выдавецтве «Беларусь» рукапіс новай кнігі вершаў і паэм ляжыць з восні 1970 года — казалі пастаяць у чарзе: вельмі вялікі завод мастацка дасканалай вершаванай прадукцыі!

Адным словам, новы год буду стаяць у чарзе. Каб не нудзіцца, можа, і найшу што новае. Але — не ў галіне паэзіі, Есць жаданне паспрабаваць сілы ў іншых жанрах.

З беларускай паэзіі 1971 года далала да душы апублікаваная ў «Полымя» паэма Васіля Зуёнка «Сяліба», з прозы — «Абеліск» Васіля Быкава і «Непрыкаяны маладзік» Алеся Асіпенкі. З сусветнай літаратуры — рамана «Страшны суд» Благі Дзімітравай у перакладзе Уладзіміра Салаухіна.

Раман САБАЛЕНКА

— Пытаецца ў мяне, чым быў, што даў мне прайшоўшы год? Перш за ўсё, ён даў не толькі мне, ён даў усяму нашаму народу, даў усяму чалавецтву XXIV з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. А гэта так многа і так значна, што цяпер, пасля векапомянага з'езда, кожны з нас, што ён ні рабіў, куды ён ні ішоў, звярае свой крок з арыенцірамі, якія вызначыў з'езд партыі. Мы смела, мы напорна крочым на тых арыенцірах, не б'ючыся, што зблудзім. Нам, камуністам, ды і ўсім савецкім людзям, тых арыенціраў будучы паказваць дарогу ў будучыню.

А што асабіста мне прынёс прайшоўшы год? Калі зваць на гэтае пытанне ў плане асабістых літаратурных поспехаў, то я нічым асаблівым не магу пахваліцца. Аднак год для мяне не быў «гуляшчым». Я напісаў, мне здаецца, неаблігі нарыс пра народнага артыста СССР Уладзіміра Дзярэюшку. Маю апаўдана і яшчэ сёе-то з літаратурных здабыткаў.

У мінулым годзе я шмат думаў над вытокамі таго, што адбываецца ў нашым жыцці, і, мабыць, многае з таго, пра што думаю, зразумеў, як трэба, прыняў яго, як сваё роднае, а значыць і ў далейшым я не змоўчу пра тое, пра што думаю. А больш канкрэтна — гэта будучы новыя творы пра наш сённяшні вялікі дзень.

І яшчэ пра адно не магу змоўчаць: у сёлетнім годзе мяне ўзнагародзіў наш Савецкі ўрад ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

На апошняе пытанне адказаць цяжка. Я люблю тое, што імпауе майму густу. І таму гавару: мне вельмі спадабаўся рамана Алеся Асіпенкі «Непрыкаяны маладзік». Чытаў і зайздросціў аўтару — яго ўмельству гэтак зірнуць на жыццё. У дадзеным выпадку такую творчую зайздросць можна дараваць сабе: яна карысна, яна, калі хочаце, сваёасабліва «рухавік унутранага згарання».

Я мог бы назваць апавесць Васіля Быкава «Абеліск», цвярозы рамана Алеся Якімовіча «Кастусь Каліноўскі», п'есу Міколы Матукоўскага «Амністыя» і яшчэ некаторыя творы паэзіі, прозы, драматургіі. Большасць добрых твораў дайшла да чытача. Няхай і ў новым годзе людзі іх чытаюць, захапляюцца імі. Разам з чытачамі я таксама буду радавацца.

Яўген ГЛЕБАЎ

— Мінулы год быў шчаслівым для мяне. Я атрымаў Дзяржаўную прэмію за музыку да балета «Выбранніца» і араторыю «Свяці, зарэ». Закончыў новую сімфонію.

За год шмат прачытаў, пачуў, пабачыў. Але самай яркай, мне здаецца, была сустрэчка са спектаклем тэатра імя Горкага «А зоры тут ціхія...» Уражанне проста незабыўнае. Што датычыць планаў, то наступны год будзе, відаць, прысвечаны рабоце над балетам «Ціль Уленшпігель».

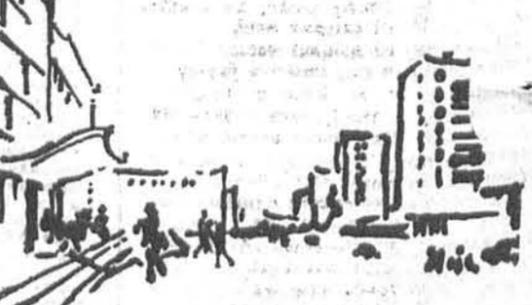
З НАВАПОЛАЦКАГА БЛАКНОТА

Да нядаўняга часу я пісаў пераважна сельскія ірадыды. І ўвесь час хацелася паспрабаваць сілы ў адлюстраванні паэзіі і індустрыяльнага пейзажу. Таму і паехаў у Наваполацк — малады горад сучаснай Індустрыі.

Першае ж уражанне — горад — прыгажун. Архітэктурна — прастора і

лёгкасць, падірсленыя прыгажуні - райой. Лёгкасць, хоць пастаўлены дзевяціпаверховыя гмахі... А ванол — лес!.. Фламасцерам у альбоме раблю навіды — наваполацкія плошчы, архітэктурныя ансамблі, стадыён, малаяўнічыя кутні маладога горада.

А што казаць пра дзітэнтурна — прастора і

Наваполацк.

Іван ЧЫГРЫНАЎ

— Уласна, усё было зроблена на год раней. Гэта, калі гаварыць пра сёлетні творчы пэвн. Раман «Плач перапёлкі» скончаны і надрукаваны ў 1970 годзе. Чатыры серыі (з шасці альбо сямі) мастацкага фільма пра Мінскае падполле ў Айчынную вайну таксама створаны ў мінулым годзе, хоць і паказаны сёлетняй восенню. І усё ж работы — і ўнутраныя, і знешнія — хапіла мне і ў 1971 годзе. Спярша хваляваўся, як будзе сустрэты рамачытачамі і літаратурнай крытыкай. Пасля «хадзіў па пакутах», калі можна сказаць так, каб замацавацца ў выдавецкім плане, а калі і з гэтым з дапамогаю добрых людзей стала добра, то з'явіўся новы клопат — як «дзвесці» рамачытачам да выдання, няхай нават на першай, але, бадай, самай коўзкай стадыі... Цяпер рамачытачам ужо адрэдагаваны і здадзены ў вытворчы аддзел. Такім чынам, можна лічыць, што год 1971 ўвогуле быў неблагі для мяне. Асабліва калі дадаць яшчэ, што рамачытачам прыняты ў часопісе «Дружба народа», то і зусім няварта б, як кажуць, ні бога гнявіць, ні на людзей наракаць. Вось толькі мала даваць «сядзець са спакойнай душой (у сэнсе творчай настроёнасці) за рабочым сталом над наступным рамачытачам».

Цяпер цалкам жыў гэтым, новым рамачытачам. Значыць, буду працаваць над ім і скрозь 1972 год.

У літаратурнай крытыцы, а больш у прыватных гаворках — вядома, шчырых і няшчырых — мне было нямаля сказана, што «Плач перапёлкі» пакідае ўражанне незавершанасці. Можна гэта і так. Але як ж сам разумею, то рамачытачам завершаны ў такой ступені, у якой ступені завершанасці ў жыцці сорок першага года былі трагічныя падзеі, пра якія ў ім апавядаецца. Гэтую задачу, якую ставіў перад сабой у рамачытачам «Плач перапёлкі», я выканаў (добра ці блга) цалкам: адлюстраваў падзеі ў вёсцы і за вёскай у пачатку вайны, вывёў герояў на так званыя зыходныя рубяжы, даў кожнаму «сваё заданне», бо якраз вась гэта — выйсці на зыходны рубяж, мець пэўнае заданне — і было, можа, самым галоўным у тых дні для некаторай (і немалой) часткі людзей. Усё ж іншае, што засталася за рамкамі рамачытачам «Плач перапёлкі», належыць адлюстраваць у другіх творах. У асноўным новы рамачытачам будзе працягваць тую ж тэму — тэму Айчынай вайны. Вядома, большасць герояў таксама пераходзіць з аднаго рамачытачам ў другі. Але задуманы ва ўсім новы твор. Для яго ўжо няма «хадзіў сёлета, пагаварыў з людзьмі, пасядзеў у «хівах»».

Пра сябе гаварыць усё ж цяжка. Таму на трэцяе пытанне, з якім звярнуўся тыднёвік, адкажу з большай ахвотай, хоць і не ўсё яшчэ (маю на ўвазе прозу, каб не парушаць цэлавую прыналежнасць) прачытана. У літаратуры з набыткам, як і ў вясковай гаспадарцы з ураджаем, год на год не прыпадае, але ўжо зразумела, што беларуская проза ў 1971 годзе мела набытак рамачытачам Алесь Асіпенкі «Непрыкаяны маладзкі», апавесцю Васіля Быкава «Абеліск», апавесцю «У бары на святанні» і апавяданнямі Івана Навуменкі, апавяданнямі Вячаслава Адамчыка «Два злоты», «Калі ападае лісце», апавяданнем Уладзіміра Караткевіча «Былі ў мяне мядзведзі», апошнім апавяданнем з трыпціха Паўла Місько «Не ў явар, а ў камень...», апавяданнямі Алесь Наўроцкага ў «Маласці» і «Немане» (дарчы, у апошні час становіцца малі ці не традыцыяй — дрэннай ці добрай?) — што некаторыя беларускія творы нават кнігі чамусь-

ці спярша друкуюцца па-руску), апавяданнямі Барыса Сачанкі ў «Польмі». Якраз гэтымі днямі пачаў чытаць цікавую апавесць Алесь Савіцкага «І нічога ўзамен». І ўжо зусім прыемна было сёлета сустрэць, бадай ужо дарослую «прозу маладых», у першую чаргу апавяданні Алесь Жука і Міхася Клебановіча, а таксама апавесць Вольгі Іпатавай «Прадыслава». Такім чынам, у 1971 годзе было на каго раўняцца і было на каго азірацца.

Кірыл ЦІХАНАЎ,

дырыжор, заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР і ТАССР

— Галоўнай падзеяй у жыцці Беларускага тэатра оперы і балета, а гэта значыць у маім жыцці, былі ў гэтым годзе гастролі ў Маскве. Другой значнай падзеяй я лічу для сябе выпуск оперы Рымскага-Корсакава «Залаты пеўнік».

Найбольшы ўражанні года? Сустрэча з музыкай грузінскага кампазітара А. Тактакішвілі да оперы «Міндзія». Думаем паставіць яе на беларускай сцэне.

Пачаў работу над бессмяротным творам Глазунова «Раймонда».

Дзмітрый БУГАЁЎ

— Развітаючыся са старым, 1971 годам, не магу не адзначыць, што ён характарызаваўся прыкметным узмацненнем грамадскай цікавасці да літаратурнай крытыкі. Для мяне вельмі важнымі былі дзве мінулагоднія нарады па актуальных праблемах крытыкі. Маю на ўвазе рэгіянальную нараду «Мастацкія пошукі ў літаратурах Савецкай Прыбалтыкі і задачы крытыкі» (праходзіла ў Рызе

17—19 лістапада) і сустрэчу ў Саюзе пісьменнікаў СССР, прысвечаную стану крытыкі ў рэспубліканскіх літаратурных часопісах (9—10 снежня). У часе апошняй мне давялося рабіць агляд крытычных і літаратурна-навуковых матэрыялаў у «Польмі». Паслухаўшы разумных людзей, яшчэ выразней адчуваеш, наколькі неабходны нам агульнасаюзнае крытэрыі высокай эстэтычнай патрабавальнасці і бескампраміснай прынцыповасці ў ацэнцы літаратурных з'яў.

Што датычыць маіх уласных крытычных і літаратурна-навуковых прац за мінулы год, дык пра іх можна сказаць зусім каротка. Выдавецтва «Навука і тэхніка» выпусціла ў свет кнігу «Зброя сатыры, зброя праўды», у якой разглядаецца творчасць Кандрата Крапівы. Не ведаю, як прыема гэтую кнігу чытаць, але я пісаў яе з вялікай прыемнасцю. Так бывае заўсёды, калі дакранаешся да сапраўднага мастацтва. Артыкулы пра нашага выдатнага сатырыка друкаваліся і ў часопісах «Польмя», «Беларусь», у газетах «Ніва» (Беласток) і «Вестник федерации русских канадцев» (Канада). Раман М. Лобана «Гарадок Устрынь» і кніга вершаў Я. Янішчыц «Снежныя грамніцы» аналізуецца ў артыкулах «Андрэй Шмэт, яго сябры і праціўнікі» і «Паззія пачынаецца з любові», якія друкаваліся ў «Польмі». Можна было б загадаць яшчэ некалькі дробных нататак, але ўсё роўна атрымліва-

ецца не густа — шмат часу і сіл забірае выкладчыцкая праца ў БДУ імя У. І. Леніна.

У наступным годзе таксама, відаць, будуць асобныя выступленні ў перыядычным друку. Але асноўнай павінна стаць праца над падручнікам па гісторыі беларускай савецкай літаратуры для студэнтаў-філолагаў. Пакуль што гэтая праца ідзе вельмі марудна. Звязана гэта з многімі прычынамі, аднак гаворка пра іх мала стасуецца з навагоднім настроем.

Што з літаратурнай прадукцыі мінулага года найбольш запомнілася? Некаторымі рысамі ўразіў рамачытачам амерыканскага пісьменніка А. Хейлі «Аэрапорт», запамніўся апублікаваны пасмяротна рамачытачам Рэмарка «Цені ў раю» (абодва — у «Иностранной литературе»), літаральна здзівіў сваёй нечаканай актуальнасцю артыкул-роздум Д. Граніна «Свяшчэнны дар» («Новый мир», № 11). З беларускай літаратуры ў мінулым годзе таксама друкавалася нямаля змястоўных і ў шмат якіх адносінах цікавых твораў. Але найбольшае ўражанне пакінулі апавесць В. Быкава «Абеліск», новыя вершы М. Танка, А. Пысіна і Я. Янішчыц. Хачу асабліва падкрэсліць, што на яркі талент Яўгенія Янішчыц я ўскладаю вялікія надзеі. Кажу гэта з усведамленнем усёй адказнасці, якую прыходзіць браць на сябе, калі гаворка ідзе пра маладога літаратара. Некалькі добрых апавяданняў апублікаваў у мінулым годзе Алесь Жук. Яны дазваляюць спадзявацца, што з цягам часу гэты аўтар можа вырасці ў арыгінальнага і вельмі сур'ёзнага празаіка.

Віктар КРАМАРЭНКА,

архітэктар

— Што было для мяне самым памятным у гэтым годзе... Па-першае, тое, што я стаў членам Саюза архітэктараў СССР. А гэта, як вядома, абавязвае. Па-другое, атрымаў права на распрацоўку будынка Бабруйскага драматычнага тэатра. Ужо зроблены рабочыя чарцяжы і хутка будынак будзе узводзіцца. Я паспрабаваў вырашыць яго незвычайна, у стылі сучаснай готыкі (дарчы, вельмі люблю готыку). Хацелася б, каб гэта быў маі сымальна прыстасаваны да мастацтва тэатра, зручны, утульны будынак, каб чалавек, які толькі падыходзіць да яго, ужо жыў будучай сустрэчай з тэатрам. Пры ўваходзе мы робім роспіс, у які ўключаны элементы беларускага нацыянальнага арнаменту і сцены з прадстаўленняў беларускіх вандроўных артыстаў — скамарохаў.

Акрамя Бабруйскага тэатра ў гэтым годзе быў прыняты яшчэ адзін мой праект — танцавальная веранда ў парку Чалюскінцаў. Разам з С. Філімонавым мы пастараліся зрабіць яе так, каб захавалі найбольш колькасць дрэў, каб на гэтай верандзе можна было з задавальненнем адпачыць.

Бадай, самай цікавай сустрэчай з мастацтвам у гэтым годзе было для мяне супрацоўніцтва з мастаком Яўгенам Карманавым. Мінчане добра ведаюць яго работы — ён адзін з аўтараў папулярнага рэстарана «Журавінка». Гэта мастак-манументаліст, які працуе ў галіне архітэктуры. Мастак разумны, з ім цікава і карысна працаваць. Ён адкрыў для мяне нямаля новага ў разуменні архітэктуры. Мы працуем з ім над праектамі тэатра ў Бабруйску і танцавальнай веранды.

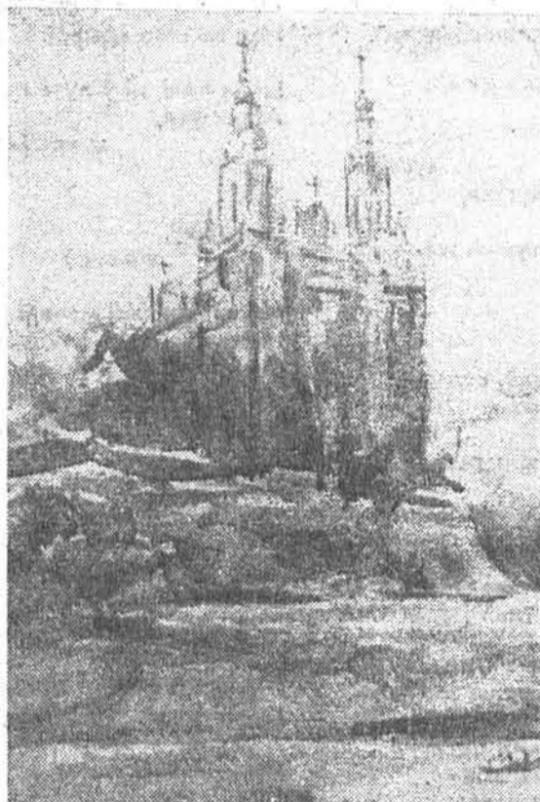
Мае планы перш за ўсё звязаны, вядома, з архітэктурай, якую незвычайна люблю. За тры гады пасля інстытута я толькі праектаваў, а ў 1972 годзе, нарэшце, убачу свае праекты ў натуре. І хацелася б, каб сустрэча з гэтымі аб'ектамі, была прыемнай для тых людзей, якія будуць імі карыстацца.

полацкага гіганта хіміі. Тут для графіка — сапраўды раздолле. Бясконцы перспектывы, марсіліскія хітрасплечыні вертыкальных і гарызантальных устаноў і іх дэталю. Пасля прывычных для мяне матываў з лесам, полем тутэйшых «пейзажы» літаральна ашаламілі. Спрабаваў авалодаць імі з дапамогаю і акварэлі, і фламастэра, і алоўка.

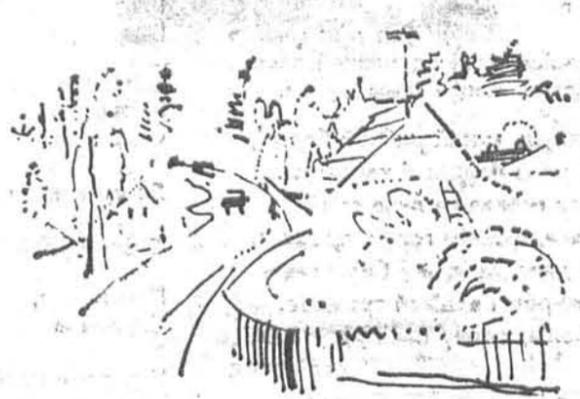
Сапраўды, разнастайныя краіны і агрэгаты на пленэры — гэта вельмі прыгожа. І перадаць гэтую прыгажосць ня-

проста. А яшчэ складаней адлюстраваць тут чалавечы. Людзей тут працуе многа, але іх амаль не сустрэаеш. Усё ўнутры цэхаў — быццам часавы механізм, зладжаны, вывераны. Людзей — наладчыкаў, аператараў — бачыш не так многа. Я гутарыў з наладчыкамі — вясёлыя, працалюбівыя людзі. З цікаўнасцю аднесліся да маёй работы.

Ужо сёння, пераглядаючы створанае ў Наваполацку ў часе творчай камандзіроўкі, бачу зроблена мала. Некаторыя з работ прапаную

Сафііенці сабор, Полацк. (XII стагоддзе).

Між лесам.

ўвазе чытачоў «Літаратуры і мастацтва».

Пісаў у часе паездкі і пейзажы вакол Наваполацка і Полацка. Зрабіў замалеўні ў самім Полацку.

Вось і цяпер перадаю чыма славаці Сафіяна. Сапраўды гармонія, сапраўды суразмернасць у прасторы. Яна лёгкая, прыгожая і на блізкай адлегласці, і на далёкай — у некалькі кіламетраў. І вось гэтая старадаў-

няя прыгажосць, і новая, якая нараджаецца сёння, перанонваюць, што мы, мастакі, яшчэ не здолелі як след асэнсаваць іх. Ды і зрабіць гэта не проста.

Вось чаму, як толькі прывяду ў парадак матэрыялы з паездкі, адразу ж адпраўлюся ў новае. І — зноў у Наваполацк. Ён цягне да сябе, быццам магнітам.

Анатоль ТКАЧОНАК.

Дарога праз саўгас.

Лілія ДАВІДОВІЧ,

заслужаная артыстка БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР

— Літаральна пару дзён таму назад у нас адбылася прэм'ера п'есы Л. Ляонава «Залатая карэца». Ляонаў — складаны драматург. Мы працавалі над ёй доўга. Гэта вельмі цяжкая для акцёраў п'еса. У «Залатой карэце» я ўпершыню іграю «ўзроставаю ролю» — саракапяцігадовую жанчыну — старшыню гарвыканкома. Напэўна, штосьці ў ролі атрымалася, штосьці — не. Але я вельмі рада, што сустрэлася з гэтым цікавым драматургам.

Самай памятнай работай калег быў для мяне ў апошні час спектакль Рускага тэатра «А зоры тут ціхія...». Ён літаральна ўразіў мяне. І я на бану тых удзельнікаў дыскусіі на старонках «ЛіМ», якія сцвярджаюць, што такія пераносы спектакля з тэатра ў тэатр маюць права на жыццё.

Планы? Наш тэатр павінен пачаць работу над п'есамі Быкава, Макаёнка, Шамякіна. Спадзяюся, што тое-сёе і мне пераладзе.

Май ДАНЦЫГ

— 1971 год быў для мяне, перш за ўсё, годам падрыхтоўкі да занальнай выставкі, прысвечанай 50-годдзю з дня ўтварэння ССР, якая будзе праходзіць у лютым 1972 года ў Маскве. На ёй будуць прадстаўлены некалькі маіх работ розных гадоў, сярод іх — і новыя. Намечана прадставіць такія карціны, як «Беларусь — маці партызанская», «Партызанскае вяселле», «Мой горад», «Нацюрморт». Новыя работы — гэта, па-першае, карціна, прысвечаная Мінску, якая будзе відавочна называцца: «Мой горад — старажытны, малады», а па-другое — палатно, прысвечанае пагранічнікам, якое назаву, мабыць, «Трывога». Зараз я працую над гэтымі творамі.

Удзельнічаў я і ў іншых выстаўках гэтага года. Па-першае, у выстаўцы, прысвечанай XXIV з'езду КПСС, на якой паказаў карціну «Рабочы» і ў выстаўцы твораў беларускіх мастакоў, якая працуе цяпер у Польшчы.

Да гэтага часу жыву ўражаннямі ад наведвання музеяў і выставак у час леташняй павязкі ў Францыю. А сёлета самае вялікае ўражанне на мяне зрабіла выстаўка твораў Ван-Гога, якая адбылася ў Маскве. Гэты мастак заўсёды гарача любіў людзей. Ён заўсёды шукаў праўду і ў жыцці, і ў мастацтве.

Пра свае планы я ўжо сказаў — гэта ўдзел у занальнай выставцы ў Маскве. Частка планаў звязана з вучнямі. У тэатральна-мастацкім інстытуце ў мяне склалася вельмі добрая група, у нас з вучнямі сапраўдны творчы кантакт. І работа з імі прыносіць мне сапраўдную асалоду. І ў гэтыя навагоднія дні мне хацелася б пажадаць ім мэтаакіраванасці, бяспечнай любові і адданасці мастацтву. І невычарпальнага жадання вучыцца ўсё жыццё. Бо ў мастацтве няма настаўнікаў і вучняў. Усе вучні.

Аляксандр ГУТКОВІЧ,

рэжысёр, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР.

— Наш калектыў закончыў трохгадовую работу над тэлефільмам «Уся царалеўская раць». Гэта не першая буйная работа Беларускага тэлебачання. У фільме здымаліся вядомыя акцёры, у аснове яго — цікавы літаратурны матэрыял — кніга вядомага амерыканскага пісьменніка Роберта П. Уорэна. Натуральна, пастаючыму калектыву вельмі прыемна, што стужка на IV Усесаюзным фестывалі тэлевізійных фільмаў была адзначана прызам.

Што датычыць вашага пытання пра творы, якія найбольш уразілі, то для мяне гэта была сустрэча з кінафільмам «Беларускі ваяцала». Ён спадабаўся мне, перш за ўсё, своеасаблівым, сучасным падыходам да ваяцкай тэмы, спробай асэнсаваць тое, чым жыве сёння наш сучаснік — удзельнік вайны. Ну і, вядома ж, чалавечнасцю.

Вялікае ўражанне зрабіў на мяне раман З. Ленца «Урок нямецкай». У ім пановаму раскрыты канфлікт паміж чалавекам мастацтва і страшнай машынай фашызму, якая імкнецца знішчыць, загібіць творчы ўзлёт чалавечай думкі.

Цяпер маё галоўнае жаданне — ажыццявіць пастаюнку купалёўскага «Раскіданага гнязда». Мне здаецца, што сродкамі тэлебачання можна глыбей раскрыць змест п'есы, стварыць сапраўды народную драму. Хацелася б, каб у нашай пастаюнцы падзеі таго часу пераклікаліся з падзеямі ў сучасным буржуазным грамадстве, дзе жорсткае бесчалавечнае сіла «разбурае гнёзды простых людзей, працаўнікоў».

Юрка ГАЎРУК

— На наступны 1972 год маё галоўнае жаданне — закончыць падрыхтоўку зборніка маіх выбраных перакладаў «Паззі агні жывыя». Туды ўвойдуць вершы, пераважна лірычныя, розных класічных аўтараў як замежных, так і савецкіх. Гэта не анталогія, а проста зборнік лепшага, што ў мяне набралася за гады. Патрабаванні да перакладаў цяпер вельмі высокія. Адбіраю самае цікавае і тое,

што мне найбольш удалося, з разлікам, што некаторыя з гэтых перакладаў могуць быць выкарыстаны для мастацкага чытання. Палаўню зборнік і новымі тэкстамі.

З пастычных твораў, апублікаваных у 1971 годзе, якія зрабілі на мяне найбольшае ўражанне, назаву тры: вершаванае апавяданне Ніла Гілевіча «А дзе ж тая крынічанька?» («Польмя», № 9), паэма «Каліна» Веры Вярбы, прысвечаная памяці Веры Харужай, у перакладзе на рускую мову Рымы Казакавай («Нема», № 10) і ваяк санетаў Алеся Звонака «Праўда вясну» («Польмя», № 7). Спадабалася мне таксама пераклады Сяргея Грахоўскага з Расула Гамзатова, апублікаваныя ў газеце «ЛіМ».

Іван СЯРКОЎ

— Кажуць: год на год не падобны. Але для мяне асабіста былі добрымі, сапраўды творчымі апошнія два гады. Асабліва ж — сёлета, 1971. Вышла ў свет аповесць для дзяцей «Мы — хлопцы жывучыя». А нядаўна скончыў работу над аповесцю для дарослага чытача. Назва яе пакуль што ўмоўная — «Маё апошняе бусьлі».

Ну, а якія надзеі звязваю з Новым годам? У Маскве, у выдвецце «Детская литература», павінна выйсці ў рускай мове аповесць «Мы — хлопцы жывучыя». Ёсць таксама новая задум: пачаць працу над аповесцю для юнацтва. Тэма — гістарычная. З гэтай мэтай ужо даялася нямала перачытаць гістарычных прац, пакарпацца ў архівах.

МАЦІ СЫНА ШУКАЕ

Многа ў полі, у лузе сцяжын,
Шмат дарожак у свеце

шырокім,
«Па якой жа прайшоў родны сын,

Васілёк,
Мой сыноч

сінявокі?

Можна, гэтай у шолах лясны
Ён пайшоў?

Заблудзіўся між гаю?...»
Ходзіць маці ад ранняй вясны,
Ходзіць маці і сына шукае.

Пахнуць мятай рачной берагі,
На рацэ падраслі качаняты,
Лета склала на лузе стагі,
А яна, цяжкім горам працята,
Па дарогах ідзе ў белы свет,
У журбе і вялікай трывозе.

«Можна, сынку пакінуў свой след
Вось на гэтай пясчанай дарозе?»

І стаіць,
І глядзіць

на пясок.
Боль шчыміць незагойнаю ранай:

Не пакінуў слядоў Васілёк
На дарозе пясчанай.

Ёй уцехі яна не дала,
Не забрала дарога журботы.

Новая мая паэма «Гарынь» — гэта летаніс геройнай барацьбы франтавых салдат, беларускіх партызан супраць ворагаў у суровыя гады апошняй вайны, якая крыжамі і бліндажамі, курганамі і магіламі густа засяла нашу родную зямлю. Трагедыя вёскі Гарынь уабрала ў сябе нікчым боль і страшныя накуты соцень беларускіх воякаў, якія сталі чорнымі напалішчамі, скрухай, усенародным горам краіны...
Прочытаўшы чытачам газеты раздзел з паэмай.

Антон БЯЛЕВІЧ:

І жанчына далей пабырла
Пад смугою і лютай спякотай.

Паліняла сукенка на ёй,
Парыжэла,
Счарнела

хусціна,
Як сукенка, як хустка,
такой

Стала рудой і чорнай жанчынай.

Пачарнела,
Схуднела

зусім
У дарозе нялёгкай, вялікай.
Твар у пыле густым

і сівым,
Кашы просяць яе чаравікі,

Дык сцяжынай ішлі не адной,
То дарогай сухою, то гразкай...

Не пазнаць, пастарэлай, худой,
Пасівелай гарынскай Параскі.

Сувязною Параска была,
Партызанскія помніцы зямлянкі,
А цяпер — ад сяла да сяла
Яна ходзіць, нібыта цыганка...

Хлынуў лівень. Яе абвіла,
Чыркануўшы па хмеры,
маланка,

«Можна, недзе і мой Васілёк
Пад сасною крывой ці пад елкай,

Ці на полі, ці ў лузе прамок,
Абнасіўся,

змарыўся,
маленькі?

Пахуднеў,
учарнеў

у бядзе?
Можна, дзесьці мяне ён шукае?..
І Параска да жнеў ідзе,
Сына ў жыцце шукае.

— Добры дзень.
— Добры дзень... —
На яе

Пазіраюць жанкі, маладзіцы.
— Мне б напіцца?
— Напіся... —

Дае
Цётка ёй са збаночка напіцца.
— Я шукаю з вясны.

Многа дзён
Па дарогах блукаю далёкіх.
Можна, хлопчыка бачылі?

Ён,
Мой сыноч,
Васілёк,

сінявокі.

У яго — светларусы чубок,
У яго — смугляватыя шчокі.

Не сажніце майго Васілька,
Даражэнькія, ў жыцце...

Калі ўбачыце дзесьці сынка —
Не таіце, скажыце.

— Не, не бачылі сына нідзе,
Уздыхаюць, разводзяць рукамі...

І Параска — пайшла.
Зноў ідзе

Пад спякотай сухой і вятрамі.
Павяла,
завяла

ў хмызнякі
Лугавая
крывая

сцяжына.
— Можна, бачылі вы, кулікі,
Майго сына?

Павяла,
завяла

ў паплавы
Лугавая,
сырая

дарога.
— Можна, бачылі вы, журавы,
Васілька дарогаго?..

Не адказвалі ёй кулікі,
Журавы прамаўчалі таксама.
А, нібыта, крычаць саснякі,
Выгалошваюць:

— Ма-ма!

І яна закрычала:
— Аг-гу-у!

Я — іду. Да цябе я бягу... —
І пабегла,
пабегла

Параска
Па траве,

ЛІРЫКА КАХАННЯ—адзіны род паэзіі, дзе заўсёды адчуеш, наваг у цікавым сцэным ды-канні, шчырасці, сілу, адкрытасць паэтычнага пачуцця.

Пры сённяшнім і будучым фанта-стычным сваім развіцці навука і тэхні-ка ніколі не змогуць сконструяваць такога дэтэктара шчырасці. Лірыка кахання не толькі мера паэтычнага прызнання і прызнання—у ёй выяў-ляецца трываласць і вышыня чалаве-чага духу.

Запаветнае, часам вельмі інтымнае імгненне пачуцця становіцца здабыт-кам усіх людзей, і заўсёды яно, гэтак блізкавічнае імгненне, цяперашняе, як бы толькі што сам адкрыў таямні-цу у сваёй душы і прызнаўся цэламу свету. «Я вас кахаў бязмоўна, адзіноч-на, то боязь чуў, то рэзнасць зазна-ваў; я вас кахаў так шчыра, так пя-шчотна, як дай вам бог, каб іншы па-кахаў». Дзёлікі голас Пушкіна, а, зда-ецца, з таіх сасмяглых вуснаў зрыва-юцца словы прызнання.

Задумаўшы вялікую паэму «Пра гэта», Мязкоўскі вынес сабе прыгавор: два месяцы надзіночнага зняволення ў сваім пакойчыку на Лубянскім пра-вадзе. Подзвіг у імя кахання. Працу-ючы, ён запісаў у дзённіку: «Ці вы-чэрпавецца для мяне каханнем усё? Усё, але толькі інакш. Каханне гэта жыццё, гэта галоўнае. Ад яго разві-наюцца і вершы, і справы, і усё ін-шае. Каханне гэта сэрца ўсяго. Калі яно спыніць работу, усё астатняе ад-мірае, робіцца лішнім, непатрэбным. Але калі сэрца працуе, яно не можа не працягнуцца ва ўсім... Калі няма адзіннасці, я мёртвы... Каханне не ўсталяюць ніякае «паўненне», ніякае

«мільган»—толькі саабоднае сабор-ніцтва з усім сусветам.

За шэсцьдзесят сутак паэма «Пра гэта» зайграла моцнай мускулатурай метафар і рыфмаў, саборнічаючы са светам і часам.

Шэсцьдзесят гадоў пісалася кніга «Зорка Венера». Створана яна паэти-мі рознага таленту, стылю, света-ўспрымання. За гэты час раманс Максіма Багдановіча «Зорка Венера» ўзыйшла над зямлёю» стаўся ў Бела-русі народнай песняй, а зямляне на-блізіліся да «самай далёкай зоркі».

У Янкі Купалы збіраецца не адзін том аб залатых снах, заснаваных з дзяўчынай, калі аў песе зацвіталі ліпы ды каліна». У найбагацейшай скарбні-цы паэзіі свету кожны пазнае гэты перлавы россып, бо так мог напісаць толькі Янка Купала:

Пад агністай зарой,
Над сівым курганом
Заручаліся з ёй
Туманом і агнём,
(«З неадцвэтаў»).

Вочні спусціць на грудні, на дол,
Так ідзе і набой не зірне,

Анатоль ВЯЛЮГІН

ПРА ГЭТА

Ёсць у Багдановіча выдатная балада «Вераніка» пра першае, бязімнае і балюча-трывожнае каханне. Яно, як святло знічкі, лягло, не згасаючы, на сэрца паэта, які наведваў сялібу, «дзе леты першыя прайшлі».

Я у сад пайшоў. Усё глуха, дэка,
Усё травой зарасло.
Німа таго, што ранш было,
І толькі надпіс «Вераніка»,
На ліпе урэзаны ў кары,
Казалі вам аб гэтай пары.
Расці, узмацоўванася, дэка,
Як манумент жыцця, уставай
І к небу надліс падымай,
Хай нерухома словы спева:
Чым болей сходзіць дзен, нацэй,
Тым імя мілае вышэй.

Любае імя на магутным, жытым дрэве паэзіі... У беларускай лірыцы яно ўзнята высока, і словы спэву ру-хомя, як вечная плынь жыцця.

А прывабны прыпол і падон,
Аж смлюцца з мяне, да мяне!

Гэта з верша «Аб дзяўчыне», дзе сялянская мадонна «ўпобачкі з сон-цам пайшла». Быццам сёння напісаны слаўны «Лені», гартанна-горная «Гена-цвале», што на сваёй мове Грузія спявае, як сваю народную.

Чысціня і наўнасць юнацкага свету, мудрасці і пшчота сталасці ў пірыцы Аркадзя Куляшова.

Даследчыкі прысвячаюць грунтоў-ныя артыкулы вершу «Аве Марыя» Максіма Танка. Усюды на літаратур-ных вечарах сустракаюць гваздыяй гэ-ты пачуццёвы, нават пажадлівы сімі красе жыцця.

«Зялёлычым ранкам пасля салаў-інага вечара і перапёлчынай ночы»

размаўляе па-сучаснаму Каханне ў Пі-мена Панчанкі.

Вернасць рэвалюцыйнай справе, вернасць адзінай і дарагой жыццё у вершы Вялянціна Таўлая «Гаварышу май вясні».

А як сцэнка мая за высокай сцяной абароўца
І на кратах збіне ірылом акрываўлены сцяг,
ты зірні, дарагая, праз лісце навіслага вецця
з пагранічнага ўзгорка вясны — на мяцелісты шлях...

Згадаючы вялікага шатландца Ро-берта Бёрнаса, чытаеш з задавальнен-нем беларускія вершы «Плах чабаро-вы» Кастуся Кірзенкі і «Штурхала хмара ў плечы» Сцяпана Гаўрусёва: Такія ж нявидуманасць пачуцця, кра-мянасць здаровай плодзевасці ў ліры-цы Рыгора Барадуліна.

Слэб я пераконаваю,
Тут нечая правіннасці:
Тры ў небе поўні-конаўкі,
На дне па тры травінкі.
Гайдалася, гайдалася
Вядро — і ў студню села.
Чаму ж не здагадалася
Паслаць і мне на сене?..
(«Леснічоўка Вэлдзіс»).

Пялюцца ў народзе песні «Любі мой», «Дзе ты, чарнавокая», «Толькі з табой», «Ручнікі», і шмат хто не ве-дае, што аўтары гэтых лірычных пе-сень—паэты Міхась Машара, Андрэй Ушакоў, Адам Русак, Вера Вярба.

На свае вочы і слых, сваім сэрцам успрымаючы кожны лірычны радок, трэба весці размову пра гэта.

Лірыка кахання, як і наогул Паэзія, з'яўляецца маральным багаццем на-цыі.

* Генацвале (груз.) — мілая.

ВЯСЛАВЕ ПАВАГОДЦЭ

— Ну, ідзе няма бланд...

— Даруйце, у вас не знайдзецца снатворнага?

Абарона і...
Малюні Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

...самаабарона
Мал. М. КАРАВІЎ.

на чабору,
на красках,
— Я—бягу! Пачакай, Васілёк!
Адгукніся, маленькі!—
На калючках шыпшыны шматок
Палінялай, старое сукенкі.
● Я—бягу! Пачакай, родны
сын!—
Б'юць па твары балюча галіны,
На іглістых калючках шыпшыны
Пасмы рыжай, старое хусціны.
— Дзе падзеўся? Гукні мне,
сынкі!—
І бяжыць...
Захлынаецца крыкам:
Сук яловы, крывенькі пянёк
Адабралі ў яе чаравікі.
Басаногай Параска ідзе,
Коле ногі на шышках Параска:
Лес прыглушана, нудна гудзе,
А на лісце, на траве, на краскі
Асядае туман.
Абвалоқ
ён лясчыны,
яліны,
асіны...
І ў яе галаве нейкі змрок,
І туман: то зялёны,
то сіні,
То чырвоны, як з цэгля сцяна,
А сцяна—на яе наплывала...
Задрамала Параска. Маўчала.
Хваравітаю стала яна,
Непрытомнаю нейкаю стала,
Апаўночы яна заспявала:

— Кіну косы
я на росы,
Хай яны праросаюцца.
Мае ногі
у дарогі
Чаравікаў просаюцца.
Плыві, рэчанька,
пад мосцік,
Ды плыві да выгана.
Паплыву з табой у госці
Я да друга мілага.
А мой мілы на пагосце,
Пад вярбой пахілаю.
Там складу сухія косці,
Стану я магілаю.
Стану помнікам Гарыні
Надмагільнай горкаю.
Не згарэла я ў адрыве,—
Дагараю зоркаю...
У туманнай яе галаве
Не было ўжо ясныткае мары.
Паднялася. Па роснай траве
Басаногай ідзе.
Нібы хмара,
Раскудлачаны косы яе,
Пасівельны косы.
Ім хусціны даўно нестася,
Грабянцоў і расчосак.
Белы ранак на сіняй вадзе
Туманы разаслаў, як палотны,
Зноў шукае яна. Зноў брыдзе
Па грудках, па імшынах
балотных,
Лес чарніцы,
суніцы
дае,
Яшчэ трохі Параску харчуе.

Стала. Слухае: хтосьці пярэ?
Галасы недалёкія чуе.
«Можа, гэта пярэ мой сыноч?
Можа, стаў пастуховым
падпаскам?»
І гукнула яна:
— Васілёк!—
І пабегла, пабегла
Параска.
— А-гу-гу! Васілёк!—
І бяжыць,
Даганяе ў бары сваё рэха.
Сэрца б'ецца,
шчыміць
і дрыжыць,
Дабягае яна, недарэка.
Да палянкі. Дзяўчаткі на ёй,
Хлапчукі... А дзяўчынка рукой
Паказала:—Ой, што там,
Наталка?
Можа, гэта русалка?
— Русалка!—
Хлапчукі і дзяўчаткі—наўцёк.
І пабегла Параска...
Крычала:
— Пачакай!
Не ўцякай,
Васілёк!—
І — змаглася. На верас упала.
Паляжала ды зноў папаўзла,
Зноў на ногі аслаблыя стала,
Зноў дарожка праз бор
павяла,
Зноў Параска гукала, крычала:
— Васілёк,
галубок,
не ўцякай!
Не бяжы ад мяне, мая
ўцеха! —
Рэха коціцца з бору на гай,
У дуброве галёкае рэха:

— Пачакай!
Не ўцякай!
Пачакай!—
А за рэхам—яна, недарэка:
То праз луг,
то праз бор,
то праз гай,
То нап'ецца ў крыніцах,
то ў рэках...
— Пачакай!
Не ўцякай!—
Родны край
Адклікаецца рэхам:
Адклікаюцца нівы, сады,
Верасы, і лясы,
І ўсе краскі...
Людзі кажуць: з нуды і бяды—
Стала рэхам Параска.
А яшчэ пагалоска адна
Па далінах, бярэзніках
ходзіць...
Стала быдта рабінай яна,
Як пярэцца ў народзе...
Толькі рэха, рабіны здалёк
Не пачуў, не пабачыў сыноч:
Быў прытулены хлопчык
Масквою...
Яшчэ вернецца ён, Васілёк,
На спатканне з гарынскай
зямлёю.

Праўленне СП БССР выказвае глыбокае спачуванне паэту Хаі-му Мальцінскому з прычыны налатнаўшага яго гора—зау-часнай смерці жонкі.

ПАПАРАЦЬ-КВЕТКА

Я працую над невялікімі апавяданнямі пра паэтаў і мастакоў, чые шляхі ў розны час пралеглі праз Беларусь. Вядома, карыстаўся і дакументамі, і творами сваіх герояў, і ўспамінамі сучаснікаў. У апавяданні пра паэта Эдуарда Багрыцкага выкарыстаны ўспаміны С. Бандарына і Б. Емяльнява.

В зеленом садочке,
У Буга на возгорье,
Цвети, моя вишня, цвети!
На тихие воды,
На ясные зори
Лети, мое сердце, лети!
Э. БАГРЫЦКА,

Пераклад не ладзіўся. Нездарма верш называўся «Заклятая кветка». Паспрабуй, здымі закляце! Паспрабуй, адчувай! Але ж і яго самога часам называлі чараўніком. І, значыцца, сваёй чарадзейнай сілай ён мог прымусіць кветку распусціцца.

Гавораць, што папараць зацвітае раз у год — у поч на Івана Купалу. Што ж, няхай гэтае свята будзе сёння! Няхай будзе, як у тых дні, калі ён гасціў у свайго сябра Шульца ў Мінску...

Стары прымаў гасцінна. Рассыпаючы густы смех на раскошнай сваёй барадзе, ён рады быў пагутарыць пра птушак і рыб, пра Ясельду і Прыляць, пра багацце і красу Палесся.

З горада Шульц выехаць не мог, і ў блізкай лясцы Багрыцкі спіраваўся з яго сынамі.

Ужо на другі дзень, пераначаваўшы ў вёсцы, забраліся ў глухі гунчар. А потым трапілі на свята.

Палаў насцёр. Іскры ўзляталі так высока, што там, за воблакамі, папаўна, зліваліся з летнімі

зоркамі, і таму зоркі звалі яшчэ ярчай над беларускім лесам, які называўся лёгка і гучна — бор.

Сам ляснік — паважаны ў гэтых месцах чалавек — дазволіў паліць кастры ў гэтую купальскую ноч.

Царыцу свята — дзівочыню-купалішчу — звалі Марынай. Бацька — ляснік, знаўца мясцовых звячалу, шэптам надказваў ёй, што за чым ідзе, і Марына то заводзіла песню, якую ўсе надхонлівалі, то запрашала скакаць цераз насцёр, каб пазбавіцца ўсялякай хворасці і напасцёў.

Багрыцкі таксама скочыў цераз маленькае цяпельца, запалецае спецыяльна для яго.

Няхай дрыжыць застарэлая астма-дыхавіца! Ён пакажа ёй, што нельга беспаскарана сядзець у яго целе!

Ён скочыў ёй наперакор і сеў побач з лясніком.

Марына падносила ўсім вялікі збан вясковай бражкі. І кожны адліваў, колькі хацеў. Багрыцкі таксама глытнуў і — папірхнуўся.

— Як гэта? — здзівіўся ляснік. — Паэта, а не ўмее піць.

Ён менавіта так і вымавіў гэта слова — паэта. І Багрыцкі запомніў яго, і потым, пазней, заўважыў, што ў Янкі Купалы ў вершы якраз так, на народнаму: «Я не паэта, о край мяне божа...»

— Паэта павінен усё ўмець: і бражку піць, і калі на зверга — таксама хадзіць умеючы...

Багрыцкі зноў адзначыў для сябе гэтую пераклічку думак простага беларускага лясніка з радком Маякоўскага: «Надо, чтоб поэт и в жизни был мастак...»

Гэтае мастацтва (так вымаўлялі беларусы) у яго атрымлівалася не заўсёды.

Бражка, адзіны яе глыток, апякла горла і гораха разлілася недзе ўсрэдзіне.

Марына з дзівочатамі адаблялі дрэва. Прынеслі бязроўку і начапілі на яе нешта накішталт дзівочай сляйскай сукенкі. Зверху, быццам на галаву, прыладзілі вянок і павялі вакол бязроўкі карагод.

Потым шукалі папараць-кветку. Нехта хваліўся, што бачыў. Нехта сумняваўся. А кароткая ноч ішла на доўжытак.

На святанні ўпрыгожаную бязроўку кінулі ў ваду. І яна наплыла па вузкім рэчышчы лясной рачулікі.

Як бязроўка па цячэнні, плылі думкі. Як бязроўка, спыніліся каля берагу.

І выкліканы з мінулага абразок памог нарадзіцца радкам:

Лишь праздник Ивана Купалы
Приблизится с ночью своей,
Цветна заповедного жала
Чарует...

Багрыцкі пакінуў месца для эпітэта, а ў канцы радка запісаў слова для рыфмы: «людей».

Далей перакладаць стала лягчэй.

Беларускую мову ён разумее добра. Можна, таму, што вырас на Украіне. А можна таму, што былі словы гэтай мовы блізкія да рускай да агульных славянскіх каранёў.

У наступнай строфе трэба было даць карціну мясцовага трывожнага лесу. І думкі зноў занеслі яго туды, дзе ён гасціў тры гады назад...

З сынамі Шульца і знаёмым лясніком выбраўся на дзіка. Выйшлі з вёскі на змярканні.

На чорную ваду з лапінкамі белых гарлачыкаў выштурхнулі два чаўны. У адзін селі браты. У другі — Багрыцкі і ляснік.

Плылі праз чараты. Тоненька звінеў камар ды недзе крычала сава. Толькі на золку выйшаў на вадапой той, каго чакалі — дзік...

Пасля паездкі Багрыцкі напісаў пра гэтае паляванне верш «Трысняга»:

Беларуская паэзія для дзяцей ідзе ад вуснай народнай творчасці. Лепшыя дзіцячыя паэты творча выкарыстоўваюць традыцыйныя мастацкія прыёмы, вобразы, сітуацыі і сюжэты. Віднае месца ў паэзіі для маленькіх належыць і старэйшаму нашаму паэту Станіславу Шушкевічу, які творча засвоіў і школу народнага майстэрства, і вопыт Чуюўскага і Маршака.

Першы значны твор для дзяцей — казка «Звярыны бал» — С. Шушкевіч напісаў у 1929 годзе. А ў 1935 годзе гэтая казка выйшла асобным выданнем і прыхільна была сустрэта і крытыкай, і чытачом. І сёння яе з задавальненнем чытаюць і слухаюць дзеці розных узростаў. Галоўная ідэя твора — маленькі можа быць героем сярод вялікіх, таму што яму не ўласцівы фальш, ён любіць праўду і ведае ёй цану.

У «Звярыным балі» ўжо выявіліся тыя рысы казкавай творчасці Шушкевіча, якія характэрны для ўсіх яго лепшых твораў для дзяцей. — спалучэнне займальнай фантастыкі з рэальным жыццём. У казцы з добрай выдумкай, псіхалагічна праўдзівая вылісаны лясныя жыхары, перададзены іх «побыт» і «нравы». І ўсё гэта зроблена маляўніча і сакавіта:

Загудзелі, зашумелі
У бары,
Таўнелі кашу, аж спацелі,
Камары.
А ляснік на памосце
Сісубе гуе,
Ажно храшчынкі і косякі
Хрусь ды хрусь.
А мядзведзь начоўні мёд,
Валачэ,
А па ланах, ажно шкода,
Мёд цячэ...

У канцы 20-х пачатку 30-х гадоў вершы С. Шушкевіча часта можна было сустрэць на старонках дзіцячай перыядыкі.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны паэт напісаў больш за дзесятак кніжак для дзяцей, пераважна для самых маленькіх. Любоў да роднай прыроды, паэтызацыя жывёльнага і расліннага свету, імкненне да поўнага, услаўлення Радзімы і працы, шчырасці і праўдзівасці — галоўныя тэмы гэтых кніг. У вершах і казках паэта ўсё чалавечна, на народнаму лірчына і па-дзіцячы не пасрэдна. Паэт добра разумее (дакладней — адчувае) псіхалогію маленькіх, ведае іх густы і запатра-

баванні, размаўляе з дзецьмі проста, займальна і шчыра. Лепшым творам паэта ўласцівы накіртынасць паэтычнай думкі, выразнасць ідэі, мастацкая прастата. Яны вабяць маленькіх даходлівасцю зместу і формы, выразнасцю паэтычнага складу і свежым гучаннем слова, якое ў паэта то даскавае і

клічка і г. д. («Адам, Сцяпан, падай стакан, падай лімон, убірайся вон!»), «Не плач, не плач, мама спячэ калач, маслам памажа і табе не скажа»). С. Шушкевіч у сваёй творчасці ўлічвае гэтую асаблівасць дзіцячата ўспрымання і творча інтэрпрэтае фальклорныя матывы і вобразы.

ліць. Але, разам з тым, умее даць гэтаму свавольству незласлівы, «мяккі» наіўнак.

Вось верш «Свавольнік». У ім паэт з замлаваннем і затоснай хітрынкай раскавае пра двух мядзведзікаў, якія сваёй Яны — «як скакалі праз кусты, дык абшарпалі хвасты». І вывад:

ПІСЬМЕННІК І КНІГІ

ТАЛЕНТ, ЯКІ СЛУЖЫЦЬ ДЗЕЦЯМ

няшчотнае, то важнае і напружанае, то звонкае і журботнае. І ў той жа час — гнуткае і афарыстычнае, трапае і выразнае.

Слова паэта гучыць хораша і зладжана, лёгка і натуральна. Наступнае слова быццам «перазвоньваецца» з папярэднім, «падрыхтоўвае» другое:

— Я гадзінік, ваш будзільнік,
Наб не дэманкаў — дэнь-дэнь-дэнь,

Вы бу школу не схадоўлі
І праспалі б як адзін...

Стукалі дзятлы ў два тапары,
Стукалі, грукалі па сухой кары,
Ажно рэха адгукалася па бары...

Подем, лесам, пералескам
Па зямлі, вясной абуджанай,
Красавік ідзе з пралескамі,
Па праталінах і лужынах...

Паэт не проста маніпулюе гучаннем. За гэтай гульнёй — вельмі блізкай і неабходнай дзецям у іх моўнай практыцы — чуецца музыка роднага слова, яго першапачатковае чысціня.

Характэрна, што, захоплены прыгажосцю гучання радка, дзеці часам ігнаруюць сэнс, вобраз. Сведчанне таму — народныя дзіцячыя паешкі, лічылікі, скурагаворкі, за-

Рыфма ў паэта, як правіла, звонкая і выразная. А насычанасць радкоў амапімічнымі і каламбурнымі, багатымі і дакладнымі рыфмамі дазваляе імгненна стварыць вобраз, займальна і лёгка данесці яго да маленькага чытача:

Села я, села я,
Не магу падняцца,
Села, села,
Бурані на градцы...

Павучок-мухаец
Злавіў муку на абед,
Просіць мука павука,
Непажэру-крыжанка:
— Адпуці, не вяжы,
Дай на свеце памыць
Ой, не рві ты, павук,
Маіх тоненькіх рук,
Не цяжкі за касу,
Не губі маю красу,
І не рож, не катуй.
Вяселішкі пашкадуй,
Дзі-дзі-дзі Дзі-дзі-дай
Ад мяне ты аддызі...

Займальнасць — не самамэта для паэта. Творы яго, як правіла, і глыбока павучальныя. Паэт уме ла падводзіць маленькіх да разумення, што добра, а што кепска, развівае іх думку. Мараль у паэта звычайна ўнутрана абгрунтавана. Ён дазваляе сваім героям і пакараваць, а часам крыху і пасваво-

Селі побач на пняку
Пад ялінкам ў цяньку,
Плачучы, азіраюцца —
Мама будзе лаяцца.

Сітуацыя — добра зразумелая, блізкая дзецям. Верш заклікае іх да суперажывання. І менавіта праз добрыя, светлыя пачуцці дзеці ўспрымаюць, самі таго не ўсведамляючы, асноўную ідэю твора — выхаваўчую.

С. Шушкевіч заўсёды імкнецца, каб маленькі чытачы «назіралі» за ходам нараджэння думкі, каб яны здагадаліся, супастаўлялі, аналізавалі. Яго творы, праізаваўшы мяккім лірызмам і далёкі ад надакучлівых сентэнцый, свабодна далучаюць дзяцей да рэчлінасці. Лірыка ў Шушкевіча — падтэкст твора, падтэкст асабліва прыхаванага павучання («Ліберхвалько», «На агародзе», «Як малыя гномікі будавалі домікі», «Кузня», «Рыгор-экскурсавод», «Казіа-быль пра рэпку» і многія іншыя).

Казачны свет Шушкевіча — свет птушак і звяроў. Лясныя і мядзведзікі, дзятлікі і камарыны, шаўце-індык і ваўчыха-краўчыха, балотны каралевіч бусел Клёка-Клёкала і зліёная жабка Квока-Квокала — жывыя, «кожны са сваёй нелаўторнай — па трапным вызначэнні Міхася Стральцова — фізія-

На водой, по нарывах кочен,
Он продвигался — обломки ноши,

Не замечая, как на востоке
Мокрой зарн проступают сонки;

Как над стеной намышовых щетон
Утро восходит из птичьих слоток;

Как в очереде тайно и сладно
Ноет болотная лихорадка...

Время пришло стволам вороненым
Правду свою показать затонам...

У Минск вярнуўся задаволены палываннем.

А там ужо афіша абвешчала пра яго выступленне.

У плане даклада ён наменціў размову пра Маякоўскага і Хлебнікава, Ахматава і Асеева і, вядома, пра інжынераў сюжэта — канструктывістаў, да якіх у тым дні сам фармальна належаў.

Летнім адвечоркам ён выступаў у гарадскім садзе імя Прафінтэрна. Народ сабраўся цікавы. Гэта ён адчуў адразу ж па ўвазе аўдыторыі, а потым на пытаннях.

Але самае светлае, што паўз з сабой, была сустрэча з вершамі Янкі Купалы.

Тады і вырашана ўзяцца за пераклады. Для пачатку выбраў «Дзве таполі».

І вось ужо тры гады прашалася, нібы лісты пад галавой.

Нядаўна спаткаліся з Янкам у Маскве, як старыя добрыя сябры.

— Пра ваш пераклад я даведаўся некалькі печатаных, — раскажаў Купала. — Раптам таварышы з Масквы вішчуюць: «Харошыя ты вершы напісаў». — «Якія вершы?» — пытаю на телефоне. Адказваюць: «Дзве бярозы». Але я такога верша не пісаў... І вось прысылаюць мне ваш пераклад. Многа слоў не маіх, а верш мой.

— Вы разумееце, Іван Дамінікавіч, — збянтэжана, нібы просячы прабачэння, высвятляў Багрыцкі, — я адчуў, што душа і, значыцца, сэнс верша страціцца, калі проста перасадзіць таполі на рускую зямлю. Не аразумее рускі чытач тапалінай журбы... А ў вас так задушэўна атрымалася таму, што таполі вам, як родныя, блізня людзі. А мне бярозы бліжэй... Прачытаў я

ваш верш раз, другі, выйшаў у Кунцаве да мастка над ярам, да бярозак, яшчэ раз прачытаў — вельмі падобна, вось і пераклаў... Вы ўжо не крыўдуйце...

— Ды за што ж тут крыўдаваць? Памятаеце, у Аляксея Канстанцінавіча Талстога добра сказана, што галоўнае ў перакладзе — настрой, падтэкст, унутраны змест. Усё гэта вы захавалі і да чытача данеслі... Дзякуй вам!..

І Купала прачытаў па-руску:

За околнцей в грозы две стояли березы,
Как одна две березы стояли,
И стонали сивозь слезы, истлевая, березы,
Как одна две березы стонали.

Гэты пераклад быў зроблены тады, калі на рускай мове выходзіў зборнік беларускага паэта, і Багрыцкі падаў яго ў выданне.

— Што ж гэта вы так зацягнулі, Эдуард Георгіевіч? — пытаў рэдактар. — Кнігу трэба здаваць у набор. За вамі апошнія радкі...

Але калі Багрыцкі прачытаў яму Купалавых «Бярозкі», ён згадзіўся пачакаць яшчэ тры дні і ўсё паўтараў апошнія радкі верша:

А над нами завихруха,
Поползунья, злобедуха,
Раскочувалась снежной вехой,
Задыхается от смеха.

Тэрмін набліжаўся. Заўтра трэба было здаваць апошні Купалаў верш. Зноў і зноў Багрыцкі перачытваў беларускія словы і ладаў свой радок:

И ветки хотят наклониться,
И вереск трещит под ногой;
Вот-вот за цветок ухватиться
Готовишься слабой рукой...
Ах нет! Гаснут звездные светлы,
Отклонился петел в селе,
Ни ночи купальской, ни цвета, —
Все сгибло, пропало во мгле.

Ён біўся над перакладам да поўначы. І ўсё-такі прымусіў папараць завітнец.

Нябачаным агеньчыкам успыхнула кветка.

І зноў згасла.

Толькі на адно імгненне ўбачыў яе Багрыцкі. Таму што мара меж не мае. І няма канца пошукам і натхненню.

г. Віцебск.

ПАМЯЦІ «ЦЕЦІ ЎЛАДЗІ»

Грамадскасць рэспублікі адзначыла 80-годдзе з дня нараджэння Ул. Ф. Луцэвіч. 25 снежня на радзіме Уладзіслава Францаўны ў Вішнеўскай сярэдняй школе (Валожынскі раён) сабраліся яе землякі, сюды прыехалі беларускія пісьменнікі, супрацоўнікі музея Я. Купалы.

Вечар адкрыў дырэктар школы В. Шаўнюк. Пра жыццёвы і творчы шлях Уладзіслава Францаўны гаварыла галоўны заахвалінік фондаў музея паэта Я. Раманоўская. З цікавасцю слухалі землякі цёці Уладзі ўспаміны аб ёй пісьменніцаў Янкі Брыля і Сяргея Грахоўскага. Свае вершы прачыталі Хведар Чэрня — выпускнік Вішнеўскай школы, Сяргей Грахоўскі, Пятро Бітэль — настаўнік школы.

Вялікі вечар памяці Ул. Ф. Луцэвіч адбыўся ў Літаратурным музеі Ян-

кі Купалы. Адкрыў вечар сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Іван Шамякін. Аб жыццёвым шляху Уладзіслава Францаўны, аб яе нястомнай дзейнасці па стварэнні музея паэта раскажаў Уладзімір Юрэвіч. Сардэчна і цёпла гаварылі пра «цёцю Уладзі» яе сябры М. Осіпава, П. Мядзёлка, З. Азгур, П. Кавалёў, Э. Агняцет, Р. Няхай, П. Прыходзька, Л. Камоцкая і інш.

У Доме Купалы гучалі вершы, прысвечаныя Уладзіславу Францаўне, беларускія песні, якія яна асабліва любіла, вершы самой цёці Уладзі, адра-саваныя дзецям.

У заключэнне адбыўся канцэрт, у якім прынялі ўдзел артысты сталічных тэатраў, студэнты Мінскага педінстытута, дзеці Палаца піянераў.

Т. ТАРАСАВА.

СЕМІНАР ЛІТАРАТАРАЎ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Дзямі ў Віцебску адбыўся творчы семінар літаратараў вобласці, які на абласным аб'яднаным сумесна з Домам народнай творчасці. У ім прынялі ўдзел каля 30 аўтараў з Польшчы, Оршы, з іншых гарадоў і раёнаў вобласці. З аналізам работы раённых лі-

таратурных аб'яднанняў і творчасці маладых літаратараў Віцебшчыны выступіў кіраўнік семінара паэт Давід Сімановіч.

Семінар падвёў вынікі работы абласнога літаратурнага аб'яднання за год.

поміай». Не можа не пакарыць сэрца дзіцяці зайка, што ехаў «красам лесу», якому «нягодніца-лісца палку торкнула ў спіцы», з-за чаго «аб таўшчэзнае палена бедны зайка збіў калена». Але перамога ўсё ж за дабрадзейнасцю. На дапамогу зайчыку пыхоляць мядзведзь. І мілы, добры зайка не хоча застацца ў даўгу перад мядзведзем. Ён на дабро адказвае дабром — «як напавіць самакат, падвазе мядзведзянят» («Самакат»).

Паэт размаўляе з маленькімі мовай эмоцый, мараль у яго не ў словах, а ў прыкладах. І дапамагае гэтаму гумар — светлы і лагодны, які ёсць амаль ва ўсіх творах С. Шушкевіча. Казкі паэта «Камар-брынку і жаба-квакуха», «Як у лесе ды над дубам...», «Хворы жораў», а таксама «Каака пра лісу-хітруху і добрых сяброў — мядзведзя, зайца і пеўніка» вясучы ў сабе багаты пазнаваўчы матэрыял, які трапіла падаецца ў вясёлай форме.

Відаць, многія нашы вучні ведаюць верш-жарт «Танцавалі ў шпінтку кляксы...», у якім надзвычай паэтычна вырашаецца важная педагогічная праблема — кожны школьнік павінен быць акуратны, вучыцца толькі на добра і выдатна:

Танцавалі ў шпінтку кляксы
Ад чарніла і ад ваксы,
Танцавалі, прысідалі,
Двойку ў госяці запрашалі,
Каака двойка: — Не пайду,
Лешы сястрыцу прывяду!
І, дугой сгануўшы спінку,
Прыяла сястра-адзінку.

Імя С. Шушкевіча добра вядома ў нашай рэспубліцы і за яе межамі і як цудоўнага дзіцячага паэта-песенніка. Беларускімі і украінскімі кампазітарамі на музыку пакладзена больш за два дзесяткі вершаў паэта. Асабліва вялікай папулярнасцю сярод дзяцей карыстаюцца песні «Дружны клас», «Лясная калыханка», «Павучок-мухаед», «Ліса і Курка», «Пайшоў коўзацца каток», «Сарочкі перамаю», а песня «Мы на змену Ідзем» стала ледзь не гімнам беларускіх піянераў.

Многія вершы і казкі паэта перакладзены на рускую, украінскую, літоўскую, латышскую, узбекскую і яўрэйскую мовы.

Гэта — заслужаная папулярнасць. Паэт здабыў прызнанне ў самых строгіх і непадкупных чытачоў.

Р. ЛІТВИНАУ.

г. Гомель.

ХОЦЬ СЕЛЕТА І БЯСНЕЖНА, АЛЕ ЕСЦЬ І ТАКІЯ КУТКІ...

Мал. А. САПЕТКІ.

АДВЕЧНАЕ

РУПЛІВІЦА

Некалькі дзён да мяне быў у намяндзіроўцы. Аўтобус, быццам бяжучы спазніцца, шпарка імчаў па асфальце.

Мінула Валяр'яны, Слуцы, а там і самы горад Старыя Дарогі, мой апошні пункт. Мне трэба сустрэцца з юнімі інтэрнацыяналістамі, якія збіраюць лекавыя травы для дзяцей шпітала Ха-ноя. Дарэчы, Старадарожскі раён у гэтым займаў летась першае месца ў вобласці.

Вось і школа. Знаёмлюся з дзецьмі. Расказаюць пра свае справы, пра лекавыя травы, называюць перадавіноў.

А тым часам надыйшла ноч. Адзін настаўнік прапанаваў мне знайсці месца для начлегу. Прайшлі некалькі крокаў. Дом. Праз вокны льюцца на вуліцу святло. Заходзім.

Прывёў начлежніка, Кацярына Максімаўна. Калі ласка, для добрага чалавека ў нас заўсёды знойдзецца месца, — адказала гаспадыня.

Гэта невысокая, рухавал, памыяла жанчына. Саджуся, знаёмлюся. Гаспадыня ўключае люстру. Разліваецца святло, і пакой ператвараецца ў ней-

кую маленькую выстаўную музей.

На сценах ручнікі, аздобленыя разнастайнымі узорами, на лонках коўдры, а над імі дываны; на канале паралельны чахол, на падушках — накрывні. На стала абрус пераліваецца ўсім колерам вяселлі. Прыгожы сурвэткі. На падлозе ходнічкі.

І на ўсіх гэтых цудоўных рэчах, вытанчаных, звязаных — вышытыя кветкі, птушкі, зярыкі, лісце, дрэвы, матылькі. Маё захапленне зрабіла на гаспадыню ўражанне. Мы разгаварыліся.

Выбіраючы арнамент, Кацярына Максімаўна Русаковіч не напірае, не шукае ўзораў у спецыяльных часопісах, кнігах. Яна бярэ іх з навакольнага жыцця. Выйдзе на поле, а там морам хвалюецца збанына, расцвітае бульбянік, а удалечыні губліцца белая коўдра грачкі.

Пойдзе на луг, збочыць у лес на грыбы. Стаяць венавалы дрэвы, а на галінках шчабечуць птушкі; праблжыць залц або ліс, з дрэва на дрэва скокіе вавёрка.

А па кветкі не трэба хадзіць далёка. Варта толькі

пераступіць парог свайго дома. Навокал — прыгожы кветнік, добра дагледжаны дачкамі. Тут лашчаць вонка хрызантэмы і язьмен, флоры і цюльпаны, нарцысы і ліліі, гладыбулсы і гваздзікі... І ўсё гэта рана ці позна знойдзе сабе месца ў яе работах.

І не толькі гэта. Самыя сучасныя прадметы — самалеты, танкі, набайны, трантары ўводзіць Кацярына Максімаўна ў свае вышыўкі, інкрустацыі, ткацтва.

Багатая наша беларуская зямля на народных умельцаў. І вось Кацярына Русаковіч едзе да іх, цікавіцца, што можна запазычыць, скарыстаць у сваёй рабоце.

Колькі цярпення, а галоўнае — немлівасці трэба мець, каб выканаць такую работу, як інкрустацыя з саломкі на дыванах. Трэба асцярожна разрэзаць сцібло напалам, надаць яму патрэбны колер, наклеіць на тканіну, на якой папярэдне ўжо нарысаваны штрыхі ўзораў. Трэба мець тонкі густ, пільнае вока, каб падабраць адпаведны колер.

Глядзіш на такую рэч, і перад тваімі вачыма свеціцца, зіхаціць, здаецца, само серабро ці золата.

Добрае слова сказаў пра самадзейную мастачку, вы-

сокую ацэнку яе вырабам далі прафесійныя мастакі на выстаўцы Мінскага абласнога дома народнай творчасці. Грашовая прэмія адзначана работа Кацярыны Максімаўны.

— Для мяне прэмія — не самае галоўнае, — гаворыць Кацярына Максімаўна. — Мне даражэй цёплае слова, упэўненасць у тым, што я прыношу радасць людзям.

Без стомы іна зноў рыхтуе эскізы дывана з новым узорам. Міне колькі часу, і жывучы на тканіне кветкі, галінкі дрэў, птушкі і зярыкі.

— Дзе вы вучыліся, ад каго перанялі майстэрства? — пытаю я.

— Маці мая добра ткала, — гаворыць Кацярына Максімаўна. — Ад яе і вучылася.

— А вашы дачкі бяруць што-небудзь у вас?

— А які жа! — Кацярына Максімаўна паказвае вышытыя сарочкі, фартушкі, сурвэткі. — Гэта ўсё яны, Галі, Маруся і Надзя зрабілі.

Я гляджу на рухную працу дзяўчат і думаю — як гэта добра, што жыве і перадаецца сённяшняму пакаленню прыгажосць, праз стагоддзі пранесеная народам...

Г. ВІНАГРАДАУ.

Не, ён не маленькі: гэта толькі па ролі актрысы, якая стварыла вобраз Галчыхі, выходзіць на сцэну на жывыя плячкі, не больш сямі хвілін. І зачароўвае залу. Чым? Як? Натуральнымі паводзінамі. Поўным паглыбленнем у тое, чым жыве яе героіня ў гэты момант і з гэтымі словамі на вуснах. Мазкамі сакавітымі, кідкімі, сапраўды тэатральнымі. Што яшчэ можна сказаць? Што перад намі таямнічы па рэцэптуры стварэння ўзор сцэнічнай праўды? Усе—правільна. І усё ж ёсць яшчэ нешта ў гэтай старой жанчыне, якая там, у святле рампы, здаецца, адно толькі і робіць, што па-службоваму паведамляе Кручыннай пра дзіця, якое ёй, старой, некалі далі на выхаванне, і дзіця гэтае...

Стрымліваеш слезы, калі слухаш, як праз збыўні то ўспамінаў пра тое, што сапраўды некалі было, то прадуманага Галчыхай вось толькі што, тут, у нумары гасцініцы, прабіваецца трапятное жыццё. А навошта ёй, старой, выдумляць нешта? Ды грошы ж Кручынна, не адну паперку-асігнацыю, высыпала перад ёй—толькі сканы, дзе Грыша. Той, маленькі, што заварэў...

— Адумаў, галубка! Бог даў, ачунаў!..

Старая амаль звар'яцела: гады яе такія. Але праз блытаніну яе слоў-трызнання прабіваецца нешта дакладнае. І за гэтыя іскры праўды ёй удзячная Кручынна. Бо яе матчына сэрца не памыляецца—Грыша жывы!—і Галчыха пацярджана гэта. Не можа адраваць вачэй ад грошай і спрабуе аднавіць тое, што калісьці было. А памяць не тая, даводзіцца і выдумляць...

— Бог мяне пакараў, вось за гэта самае і пакараў,—у мінуту прасвятлення зрываецца з вуснаў Галчыхі. «За што ж?»—пытэцца Кручынна.

Лідзія Ржэцкая тут вымаўляе тэкст, які ён напісаны аўтарам, ды ў яе голасе ёсць нешта, адрасанае сумленню Кручыннай. Адкрытага дакору няма, але... У шырай распачы яна прызнае і сваю віну:

— Думаю, куды яго падзец? Тры-

сць ў Л. Ржэцкай, чуюцца і трагедыя яе, гэтай жанчыны, яму пёс напанаваў бачыць першую ўсмешку і першую слязу сірацінкі. Узрушае сказанае актрысай, як сведкай:

— Як гэта ён папраўляцца стаў, дык усё мама пытаў ды кікаў... Ручачкі-та цягне ды кажа: «мама, мама!»...

На сцэне ў гэты момант — старая, якая быццам упадае ў саманамбулічны сон, а ў інтанацыях слоў ажывае даўняе мінулае, нібы Галчыха пераняла гэта усё учора: той Грыша назаў: «мама, мама!» і ручачкі нудысці цягнуў... Шмат чаго было ў жыцці старой, а такога не забываецца. І таму, што не забываецца, гучыць як бязлітасная кара для Кручыннай. Можна, Галчыха і выдумляе жорстка, каб кара была не такой жорсткай, бо інакш і грошай жа могуць не аддаць.

Гэта надзвычай важны акцэнт у ролі Л. Ржэцкай — грошы. Яна іграе так, што пальцы пра іх не прынімаюць Галчыху. Гэта — не «сцяля віш, гэта—праўда жыцця, і калі яна ў чым вінаватая, то не яе ў тым віна, а панюў «з грашыма». Для яе і

МАЛЕНЬКІ ШЭДЭЎР

ЛІДЗІЯ РЖЭЦКАЯ У СПЕКТАКЛІ «БЕЗ ВІНЫ ВІНАВАТЯ»

маць у сябе—дык яшчэ ці будучы плаціць... сумнявалася...

Здаецца, грошы для яе—самае першае і самае галоўнае, такая ўжо натура Галчышына. А я спачуваю ёй. Яна мне гаворыць пра высакароднасць чалавека, якому выпадала змяняць пакінутым дзецям і маці, і губернантку. Вы плацілі ёй грошы? Дык без грошай малага на ногі не паставіш! У пералівах старэчага голасу, які так нервова і выразна пульт-

Кручынна цяпер такая—некалі плаціла за сына-падзаборніка, потым перастала, Грыгорый Львовіч Мураў, бацька, нават узрадаўся, што маленькага Грышу ўладкавала старая...

Яна разумная і нават пэс-свойму далікатная, Галчыха ў Л. Ржэцкай. Варта ўслухацца ў непаўторнае прэзрыстую плынь яе мовы там, дзе Галчыха нібы просіць прабачэння за сваю жорсткую праўду і за падсалоджаную ману:

— Вы загадваеце гаварыць: я і гавару, гавару, суняшаю вас, а сама не ведаю што... зусім затамалася...

Стамілася яна не толькі целам, а і душой. Актрыса ў спектаклі купаецца ў раскрытае трагічны лёс Галчыхі, вымушанай хай сабе і за грошы, але толькі тое і рабіць у жыцці, што аберагаць чужых дзяцей, першым словам вучыць, першыя крокі падтрымліваць. Гэтыя амаль нечалавечыя пакуты звялі яе на ніжэйшую прыступку грамадскай лесвіцы, туды, дзе марнуецца апошнія гады жыцця жабракі. І пакідае яна багаты пакой гасцініцы, дзе спынілася прыездам праз губернерскі горад Кручынна, як бы прасветленая: усё ж выслухалі яе, паспачувалі, як ёй здаецца, эрэз-мелі і заплацілі...

— Калі што ведаю, дык я ўспомню... успомню...

І нібы здань, пакідае сцэну гэтая высакародная і няшчасная, пакідае, каб медзе там, у цішыні адзіноты, зноў і зноў перабраць дні і гады свайго жыцця, аддадзенага сіротам.

Усё, што робіць Л. Ржэцкая і ў гэтай ролі, успрымаецца як вельмі натуральнае, імпрывізацыйнае народнае мастакоў, усхваляваным сутнасцю драматургічнага вобраза, без прымусу і рацыянальнага разліку. Не будзе перабольшаннем, калі мы скажам, што ў манеры ігры гэтай выдатнай артысткі беларускай сцэны ёсць штосьці мацярынскае — інакш яна не можа і не ўмее. Калі ёй хто або што падказвае, то адно яе артыстычны тэмперамент і вялікі запас жыццёвых уражанняў. Каб так прагавіць на сцэне яна, паўтараю, сем хвілін, грэба было, мабыць, разварушыць нешта запаветнае ў душы, нешта прызапашанае без палярэдных меркаванняў. А выглядае Галчыха так, быццам толькі такой яна і можа быць, такой яе напісаў А. Астроўскі, «выкапішы» з белкі свайх прата-тыпаў, знаёмых яму па рэальнай рэчаіснасці.

Апладысменты Л. Ржэцкай у гэтым спектаклі—гэта апладысменты сапраўднаму сцэнічнаму шэдэўру.

Барыс БУР'ЯН.

Н. Паўлава («Дон-Кіхот»)

Е. Шнілеўская і В. Глінскіх («Спінная прыгажуня»)

А. Трызна і В. Іванюк («Кармен»)

Л. Палагіна («Спінная прыгажуня»)

ЗАЎТРА НАШАГА БАЛЕТА

Гэта быў незвычайны канцэрт: у ім прымалі ўдзел і самыя маленькія выхаванцы Беларускага харэаграфічнага вучылішча, і тыя, каго, нягледзячы на маладосць, мы можам і смела назваць майстрамі балета. Гэта быў канцэрт з надзвычай разнастайнай праграмай. У ім гучала музыка Чайкоўскага і Штэнаўэра, Дэлба і Штрауса, Пуніста і Глебава, беларускія народныя мелодыі. Мы мелі магчымасць пазна-

чымі почыркамі харэаграфу — пастаноўшчыкаў: А. Месэрэра, В. Вайноне-на, Л. Лаўроўскага, А. Дадзішкіліні, А. Андрэ-ва...

Канцэрт «Малады балет Беларусі» прывабіў шматлікіх аматараў гэтага віду мастацтва. Ён не мог не выклікаць цікавасці, бо даваў магчымасць пазнаёміцца не толькі з сённяшнім, але і з заўтрашнім днём Беларускага балета. Гарачымі апладысментамі ўзнагароджвалі глядачы маладых «зорак» нашай сцэны: Л. Бржозоўскую, Н. Паўлаву, Ю. Траяна, Г. Сарнісьяна. Былі і іншыя цікавыя выступленні, у якіх уклалі свае сілы і талентныя маладыя выхаванцы, так і іх педагогі.

І усё ж хацелася б, каб праграма была больш адшліфаванай, падрыхтаванай на вышэйшым прафесійным узроўні. Гэтага вымагае і сама назва «прам'ера», якая значылася на афішы.

Пашуі і адрыўцы маладых талентаў—справа пачасная і адказная. Вітаючы такое морапрыёмаста тэатра, хочацца пажадаць яго кіраўніцтву і далей працягваць канцэрты маладых выхаванцаў, толькі з больш строгім адборам удзельнікаў.

М. БІРУЛЯ.

СЛОВА ПРА МАЛОДШАГА СЯБРА

ХАЙ ГАРЫЦЬ ЯГО ЗОРКА

Захапленне Яўгена Дашкова тэатрам пачалося дзесяць год назад, яшчэ тады, калі ён працаваў слесарам — зборшыкам на адным з заводаў Сярдлоўска. Кожную вольную хвіліну праводзіў юнак у драмгуртку пры палацы культуры, а потым, працятаўшы ў газеце аб'яву аб наборы ў тэатральную студыю Казанскага тэатра юнага глядача, паехаў у Казань. Вучобу закончыў паспяхова, працаваў спачатку ў Бранскім драматычным тэатры, а потым — апошнія пяць год — у Гомелі.

Увесь гэты час я сачу за яго творчым шляхам. Мне прыемна, што побач расце артыст удумлівы, сур'ёзны, шыры. Найлепш удаюцца яму вобразы людзей маладых, няўрымслівых, парывістых, блізкіх яму па духу, якіх ён адчувае сэрцам, якіх любіць. Гэта партызан Павел Шыдлоўскі ў «Грэхным каханні» А. Дзялендзіка, Андрэй у драме Маўзона «Жыццё ўсяго адно», палкі Лаўрэнс і «Дурнічкі» Лопэ дэ Вэга, Цімоша з лядонаўскай «Залатой карэцы».

Не ўсё ў Жэні ішло адразу гладка. Былі і зрывы, і няўдачы. Памятаю, як не давалася яму роля Аляксандра Салаўя ў «Рудабельскай рэспубліцы».

Колькі даводзілася думаць, чытаць, імкнуцца «скаліць» тое няўлоўнае, што робіць вобраз рэальным, жывым. Многі працаваў тады з маладым артыстам і пастаноўшчык спектакля І. Палоў, які раў, накіроўваў, усяляў веру. І Яўген быў вучнем рэжысёра, далітлівым і старанным. Ён шукаў ў сабе нешта з характэрнага для героя, ставіў перад сабой задачы, якія маглі б яго наблізіць да сутнасці вобраза. Яму даводзілася і стрымліваць тэмпера-

мент, і, наадварот, даваць выйсце гарачым пачуццям, з якімі Салавей выконвае адказнае заданне партыі. Тое «чалавечкае», што ўласціва персанажу аповесці С. Грахоўскага, малады акцёр раскрываў удумліва, без плакатнай прасталінейнасці. Калі гэты сцэнічны вобраз і нельга лічыць цалкам удалым, таленавітым эскізам назваць можна ўпэўнена. А з такіх эскізаў мы, артысты, часам і крочым да вялікіх і маштабных вобразаў. Я ўпэўнены, што ў Яўгена яны — наперадзе.

Адной з лепшых работ Я. Дашкова з'яўляецца, на мой погляд, роля Цімошы ў «Залатой карэцы». Жорстка пакалечаны вайной, якая адабрала ў яго зрок, а значыць любімую прафесію астранома, Цімоша — Дашкоў не здаецца нам пераможаным, зломленым, бездапаможным. Калі ён гаворыць, што павінен пайсці з роднага горада, дзе ўсё залішне яго шкадуць і дапамагаюць яму, — мы верым, што гэта не ўцёкі ад жыцця, а сьвядомы крок у барацьбе за доказ сваёй чалавечай паўнацэннасці. Верым, што «каханне і мэта» робяць Цімошу здольным на подзвігі і ў мірных жыцці.

Драматургія Л. Лядонава наогул — гэта школа станаўлення акцёра, і наш малады калег саваім выступленнем у ролі Цімошы паказаў, што ён умее браць урокі ў майстра слова, паглыбляючыся ў багацце моўнай характарыстыкі і псіхалагічнай праўды персанажа. Можна, вядома, спрачацца з тымі, хто бачыць пэўны натуралістычны ўхіл у «Залатой карэцы» на гомельскай сцэне. Яўген Дашкоў, на мой погляд, складае сцэнічны вобраз, як ма-

Сцэнічнае жыццё гэтага Талі іначэ толькі пачалося. Гамільчанае панаванне каледыю А. Каламійна «Першы грэх» дзе Яўген Дашкоў выступае ў ролі свайго сучасніка. Таксама ідзе пошук характару, не ўсе акцёры знойдзены і замацаваны... Артыст правірае сябе на публіцы. Ідзе крышталізацыя вобраза.

заіку, шукаючы і знаходзячы дэталі паводзін героя, якія б пераконвалі нас у рэальнасці такога Цімошы, у жыццёвасці яго. Прынамсі, я веру, што гэты сляпы юнак мае відущае сэрца, якое не памыліцца ў галоўным—у выбары чалавекам свайго месца сярод людзей. Веру і тады, калі чую даволі сціслыя, паліонаўска стрыманыя і напюняныя рэплікі; калі ж Цімоша маўчыць, прыслухоўваючыся да іншых, тая ж вера абуджаецца ў мяне, яго партнёра ў гэтым спектаклі.

Чысты, высакеродны, моцны духам — такім застаецца Цімоша — Дашкоў ва ўяўленні глядачоў.

Такім імкнецца быць і сам артыст. Бо ён заўсёды памятае пра грамадзянскую і выхавальную місію мастака.

Наперадзе ў Дашкова—яшчэ доўгая творчая дарога. Дарога пошукаў, сумненняў, знаходак, эдзясненняў, знаёмстваў, сустрэч. Я спадзяюся, што Жэні не збочыць, пройдзе яе дастойна і што на гэтай дарозе заўсёды будзе сваяцця яму зорка, якая заваецца Сапраўдны Тэатр.

Пётр ФІЛІПАУ, заслужаны артыст БССР.

ДАСЦІПНАЕ, ЯРКАЕ, НАРОДНАЕ

Гэты вечар у філармоніі праводзіўся, бадай, упершыню: «Вечар беларускай сатыры і гумару». Арганізатары яго — Саюз пісьменнікаў Беларусі і Філармонія — згадалі даўнюю літаратурную традыцыю: даць майстрам сатырычна-гумарыстычнага жанру магчымасць неспрэднага яднання з чытачом.

І такая сустрэча адбылася, і была яна хваляючай.

Каго не магло ўсхваляваць, што сатырычна-гумарыстычны вечар адбудзецца з удзелам Кандрата Крапівы: у зале сабраліся шматлікія прыхільнікі яго магутнага таленту.

Патрыярху беларускай літаратуры, майстру нялёгкага цэха сатыры і гумару не давялося быць на тым вечары адзіночкі. З'явіліся на сцэне

яго даўні папчэльнікі — Максім Лужанін і Васіль Вітка, а таксама маладзейшыя: Яна Брыль, Эдуард Валасевіч, Ніл Гілевіч, Рыгор Барадулін, Артур Вольскі, Пятрусь Макаль, Генадзь Ілліука.

Пасля кароткага ўступнага слова Яні Брыль прачытаў свае байкі Кандрат Крапіва. З яго творчасцю пазнаёміла слухачоў і заслужаная артыстка рэспублікі Ганна Рыжкова.

Як заўсёды, з дасціпнымі гумарыстычнымі рэчамі выступіў Васіль Вітка. А даўні сябра Кузьмы Чорнага Максім Лужанін згадаў пра яго, класіка нашай літаратуры — пісьменніка, які быў і выдатным гумарыстам — сатырыкам.

Праслінуты былі незаслуженым сяброўскім гумарам, ахінуты былі мяккай усмешкай многіх

рэчы, прачытаныя на вачы. Чыталіся і сапраўднай сатырай народжаныя: творы Рыгора Барадуліна, Пятруся Макаля, Артура Вольскага, Эдуарда Валасевіча, Генадзя Ілліука, Ніла Гілевіча.

На вялікі жаль, цудоўныя творы Уладзіміра Корбана давялося пачуць на вечары толькі ў выступленні артыстаў: жыццё яго абарвалася нядаўна.

Беларуская сатыра і гумар — скарбніца ў нашай духоўнай спадчыне. Вытоніла — у даўнім часе. Пульс яе паўнакроўна б'ецца і цяпер. Гэта адчувалася і на вечары, у выступленнях майстроў і папулярнага тэатраў гэтага жанру. Адчуваўся ў тым, як горада ўспрымалі тых выступленні. І ў тым, як на вечары шматлікім глядачам хацелася набыць кніжкі з аўтаграфамі нашых сатырыкаў і гумарыстаў...

Хораша было, калі на сцэну выйшла камядзя.

М. Лужанін, Я. Брыль, А. Вольскі перад пачаткам вечара.

Народная артыстка БССР Галіна Макарава і народны артыст Саюза ССР Эдзіслаў Стома з сапраўдным майстэрствам паназалі сцэну са спектакля «Лявоніха на арбіце» па п'есе Андрэя Манавіка. Дружнымі апладысмантамі рэагавала зала.

Было добра на душы пасля таго вечара. І ду-

малася: чаму не зрабіць традыцыйна тое, што імпануе глядачу і што шчыра ўспрымаецца ім? Чаму б Саюзу пісьменнікаў і філармоніі не заключыць своеасаблівую непарушную ўмову: вечар за вечарам, канцэрт за канцэртам... Несці ў шырокія масы жывое беларускае слова...

І. КУДРАЦАУ.

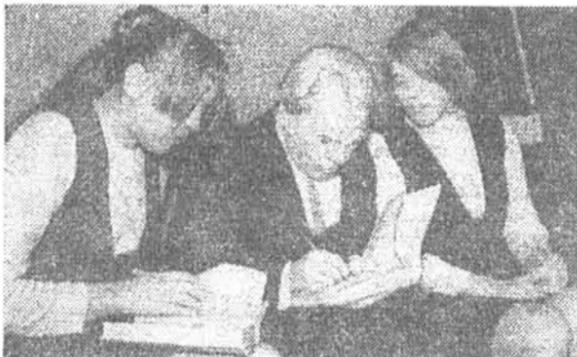
Выступае К. Крапіва.

Артыстка Г. Рыжкова. Фота Ул. КРУКА.

Удзячнасць глядачоў.

Дае аўтаграфы В. Вітка.

НЕ УСЕ ВЕДАЮЦЬ, што ў Мінску ёсць зусім невялікія залы, дзе даюцца цудоўныя па сваім майстэрстве канцэрты, і ўдзельнічаюць у гэтых музычных вечарах улюбеныя ў сваю прафесію выканаўцы. Яны не чакаюць запрашэння сталічных філармоній або дзяржканцэрта, а самі здаюцца і рэспіруюць праграмы, шчаслівыя, калі могуць паказаць сваю работу аўдыторыі. Аб адным з такіх канцэртаў, у якім прыняў удзел актэнт балалаек выкладчыкаў музычных навучальных устаноў Мінска пад кіраўніцтвам і пры ўдзеле выдатнага інструменталіста, загадчыка кафедры народных інструментаў Беларускай кансерваторыі в. а. дацэнта Георгія Жыхарава, мне і хочацца раскажаць. Зала мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі па вуліцы Ін-тэрнацыянальнай перапоўнена. Уладкаваліся як хто мог. Тут былі выкладчыкі, студэнты, удзельнікі мастацкай самадзейнасці — аматары народных інструментаў.

Актэнт існуе дзесяць гадоў. У гэтым ансамблі прадстаўлены ўсе члены сям'і балалаек: ад пікала да кантрабаса. Стварыць такі калектыў цяжка. Нягледзячы на тое, што выканаўцы працуюць у розных навучальных установах, яны знаходзяць час рэпэціраваць і выступаць. І вялікая заслуга ў гэтым Георгія Жыхарава, які здолеў не толькі запаліць сэрцы ўдзельнікаў ансамбля — Ларыса Рагацкага (пікала), Аляксандра Лабанова (контрабас), Валентына Шчарбана (2-я прыма), Бяніты Мацкевіч (секунда-балалайка), Льва Маеўскага (альт), Галіны Асмаўскай (бас), Валерыя Выстаўкіна (кантрабас), але і захпаць іх цікавай творчай мэтай.

Успамінаюцца даваенныя гады, калі ў кансерваторыю прыхаў пасля заканчэння Гомельскага вучылішча малады хлап-

чук. Ён адразу зарэкамендаваў сябе ўдумлівым і сур'ёзным музыкантам, дэпытлівым, улюбеным у народнае мастацтва. Пачалася вайна. Георгій Жыхараў, разам з ансамблем песні і танца Беларускай ваеннай акругі, быў на самых небяспечных участках фронту.

У 1946 годзе я ўпершыню пачуў ігру секстэнта допр пад кіраўніцтвам Г. Жыхарава на Беларускай радыё. Гучалі нацыянальныя мелодыі. Прапагандыст народнай музыкі, ён здолеў прыцягнуць да работы на-

ХВАЦКАСЦЬ і ТУГА БАЛАЛАЙКІ

шых кампазітараў, якія ахвотна пісалі для ансамбля. Гэта была цікавая садружнасць. На прыкладзе секстэнта допр можна было пераканацца, што дасягненні выканаўчага майстэрства калектыву стымулявалі творчасць многіх беларускіх кампазітараў, пашыраючы для гледзядзі іх жанравы тэматыкі.

Георгій Жыхараў належыць да ліку тых творчых натур, для якіх педагогіка і віртуознае валоданне інструментам непарыўна звязаны адно з адным. А гэта не проста. Колькі б часу ні займала работа са студэнтамі, ён знаходзіць час удасканальваць сваё выканаўчае майстэрства. Ён прымае ўдзел у зборніках і архівах народнай музыкі, інструментаў кансерваторыі, баянны ў

скрыпічнай, фартэп'янай і аркестравай літаратуры класікаў і савецкіх кампазітараў у пераложэнні Г. Жыхарава. Шкада, што гэты апрацоўкі, зробленыя з вялікім мастацкім густам, не набываюцца рэпертуарнай камісіяй Міністэрства культуры БССР. (А яны маглі б спатрэбіцца шматлікім прафесійным і самадзейным калектывам). Ігра актэнта падкупляе цеплынёй і сардэчнасцю. Шырокі дыяпазон яго музычнай палітры: руская зухаватасць і смутак, востры жарт і светлыя мары.

Шырока і налеўна прагучаў «Карагод» Рымскага-Корсакава. Здавалася, што толькі ў выкананні балалайкаў гэта п'еса і атрымала сапраўднае прачытанне. З такім жа аркестравым размахам быў выкананы менуэт з сімфоніі Моцарта мі бемоль мажор. Другое аддзяленне было складзена з твораў, напісаных спецыяльна для актэнта балалаек: «Чатыры п'есы В. Андрэева — «Бліскучы паланез», вальс «Матылькі», «Трэцяя мазурка», «Венгерская песня» і «Чардаш» — былі цікавыя па настроі і выкананы з вялікім густам, прафесіяналізмам. Музыканты іграў з поўным узаемаразуменнем.

Удзел у канцэрте выкладчыкаў кансерваторыі і музычнага вучылішча, добра вядомага слухачам дыпламанта Усебеларускага конкурсу вакалістаў Л. Ілюкевіча, спевачка Л. Івашкова, баяніста М. Була, габайста Б. Нічкава, якія выканалі творы Рахманінава, Леанкавала, Алашава, Багатырова, Камалдзінава, упрыгожыў гэты цудоўны вечар музыкі. Пасля актэнта балалаек радзе нас усіх. Шматлікія прыхільнікі ансамбля ўпэўнены, што энтузіязм і захваленне сваёй справай — зарука будучых поспехаў калектыву. Канцэртныя арганізацыі рэспублікі маглі б даць магчымасць актэту выступіць на эстрадах Беларусі. Ансамбль Г. Жыхарава заслугоўвае гэтага.

Г. БАРЫСАУ.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

ЗБРОЯ — ФАНТАЗІЯ

Ідзе чалавек па лесу. Ідзе без стрэльбы, без патранаша. Не на прагулку ён выйшаў. Ён палюе без зброі. Яго зброя — фантазія. Вось стаіць каля сцежкі сухі пень. Пень як пень, а прыглядзецца — быццам схіліўся над сценкай маленькі лясны гномік. Ды яшчэ і капялюш з галавы сцягнуў: калі ласка, заходзьце ў мой дом, добрыя людзі! Працягнула сухую галінку сасна. Кара на ёй — быццам чорцін сядзіць! З-пад зямлі, як змяя, выцягнулася карэне бярозы... Вось такіх пльнік, галінкі, карэні і з'яўляюцца «палюнычымі трафеймі» гэтага чалавек.

Зусім нядаўна пры Мінскім гарадскім таварыстве ахоўы прыроды пачала працаваць секцыя «Прырода і творчасць». Секцыя запрашла мінчан на сваю першую выставку ў палацы культуры прафсаюзаў. Экспазіцыя невялікая, але прыцягвае ўвагу перш за ўсё сваёй разнастайнасцю. Ёна толькі вобразу ў дорыць чалавечу лес! Пільнае вока мастака-аматара і яго фантазія дапамагаюць стварыць сапраўдныя скульптуры.

Вось стэнд з работамі пенсіонера, добрага мастака Л. Чарняўскага. Адзін з яго твораў — «Юнацтва» — безумоўна, цэнтр усёй экспазіцыі. Гэта сапраўдны твор мастацтва — вобраз маладосці, юнацкай сілы, парыву, энергіі. Л. Чарняўскі вядзе нас і ў чароўны свет казкі. Вось «Сямімільны чаравічак», які ўмомант перанісе свайго ўладальніка «у трыдзятаяе царства». Усходні «Джын» толькі што выйшаў з бутэлькі. Як у чароўным карагодзе кружача ярыя фантастычныя рыбы з «Царства Нептуна». Быццам з Нотр-Дама сышлі страшныя «Хімеры». Як у старажытнай легендзе узлятае ў неба «Ікар».

Фантазія актэра і рэжысёра С. Дубравіна вядзе нас у свет літаратуры і мастацтва. У перапляценым лясным галінах ён здолеў убачыць шэнспіраўскага «Караля Ліра», «Мельніка» з оперы Даргамыжскага «Русалка», «Беспасажніцу», натхнёны вобраз «Паэта». А вопытныя рукі разьбяра-аматара перадалі гэтыя вобразы нам. Тонкія, поўныя прычэпага настрою і яго работы «Восень», «Сусакі», «Задумалася». С. Дубравін, дарэчы, старэйшы мінскі аматар «лясной скульптуры». Ён займаецца ёю амаль пятнаццаць гадоў.

Любімай тэма работ мінскага архітэктара Л. Пагарлава — свет жывёл. Якіх толькі энзатычных жывёлін не паказвае ён на выставцы — і ворана, і туканаў, і кенгуру! Нават — легендарнага «Пегаса!» Вельмі цікавы партрэт «Флібусцэра» — прыстрашнага сына акіянаў, «дзіянтльмена Удачы». Быццам увагу работы інжынера-энергетыка Ф. Алеева — «У танцы», «Заўтра ў першы палят» і іншыя.

Ёсць у членаў секцыі «Прырода і творчасць» мара зрабіць сваю выставку пастаянную і перасоўную. Няхай кожны убачыць, якія чароўныя, фантастычныя вобразы дорыць нам лес — мастак і скульптар. Б. КРУЖКОУ.

УСЛАЎЛЯЮЧЫ РОДНЫ КРАЙ

У снежні ў Лепелі адкрылася выстаўка твораў самадзейнага мастака Георгія Іванавіча Колчына. У раўнінным доме культуры глядачы знаёмяцца з яго жывымі і графікай. Сярод 60 работ самадзейнага мастака шмат партрэтаў перадачнай працы, пейзажаў Лепельшчыны, спробы адлюстраваць вобраз любімага правядыра У. І. Лешна.

У гэтым жа месцы на Ушачах адкрылася трэцяя выстаўка твораў самадзейнага мастака Віцебшчыны Дзяніна Уладзіміравіча Крупні, служачага саўгаса «Кублічы» Ушачскага раёна. Экспануюцца 50 яго работ, прысвечаных працоўным будням, роднай прыродзе.

Гэтыя самадзейныя мастакі прымаюць удзел у абласных і рэспубліканскіх выстаўках. Цяпер на Віцебшчыне ў клубах, дамах і палацах культуры, мастацкіх студыях налічваецца да 200 мастакоў-аматараў.

М. ШМАТКОУ, Управленні культуры Віцебскага аблвыканкома.

ДЗЕ КАЛЫШУЦЬ ДЗЯЦЕЙ...

Дзіцячы фальклор уваходзіць у жыццё кожнага чалавека. Калыханкі, забаўляні, немудрагелістыя песенькі, гульні, лічылкі — усё, з чаго складаецца дзіцячы фальклор, спадарожнічае чалавеку, сущае і забавляе яго, дае першыя веды, выклікае творчую фантазію.

Збіраць і вывучаць беларускі дзіцячы фальклор пачалі ў мінулым стагоддзі Я. Чачот, А. Рылінскі, П. Шэйм, Е. Раманаў, М. Федароўскі. Яны выклілі свае погляды на асобныя жанры. Спецыяльных жа прац па гэтым пытанні ў беларускай фалькларыстыцы не было да апошняга часу. Толькі трыццацітомны збор беларускага фальклору, які пачала выдаваць Акадэмія навук БССР і аб якім ужо расказвалася ў «Ліме», узяў дзіцячаму фальклору належнае месца. Неўзабаве, у пачатку наступнага года, выйдзе з друку том — «Дзіцячы фальклор». Што ж у ім зноўдэ чытаць?

Калыханкі. Іх пляюць над калыханамі дзяцей. Праходзяць гады, мінаюць стагоддзі, мяняюцца сацыяльныя фарміраванні і ўмовы жыцця, але заўсёды застаецца пшчота да маленькага чалавека, клопаты аб ім, матчына любоў. Таму калыханкі — самы папулярныя песенны жанр, які бытуе ў сям'і. Яны вабяць характам, што ідзе з глыбіні матчынага сэрца.

Калыханкі — гэта кароценькія песенькі з простым сюжэтам. Якім нананічным ні заставаўся б тэкст калыханкі, кожнае вынананне нясе элемент імправізацыі, бо нельга знайсці больш інтымныя песенны жанр, чым калыханка. Кожная маці па-свойму спявае яе — песню любві да дзіцяці.

А ёсць — забаўляні. Іх яшчэ называюць пацешанамі. Сама назва падказвае, што яны прызначаны забавіць, развеселіць дзіця. Звычайна, пад забаўляні дзіця рухаецца, гуляе, і таму гэты жанр уяўляе сабою вершаваныя шматрадковыя з хуткім рытмам, жартоўным зместам. Многія з іх вымаўляюцца рэчытывам, не спяваюцца. «Лады-ладкі», «Сарока-варона», «Ную, ную ножку», «Ішлі козы рагатыя» — вось найбольш вядомыя забаўляні. Асабліваці забавляюць тал, што яны адкрываюць перад дзіцём свет гукаў, рухаў, фарбаў, даюць малому першыя звесткі аб жыцці.

Найбольш разнастайныя па змесце, форме, вобранай сістэме — дзіцячыя песенькі. У час гульні дзеці любяць спяваць іх. Шмат песень яны пераймаюць ад дарослых, асабліва тая, што адпавядае іх уяўленням, настрою. Там апынуліся ў дзіцячым фальклоры шмат якіх песні дарослых. Гэта песні пра жаніцтву і смерць камара, пра вераб'я, назу, што пайшла ў арэхі. У дзіцячых песнях шмат элементаў гукапераманна, імітацыі розных музычных інструментаў.

Не менш разнастайныя і дзіцячыя песні. Адны з іх маюць аспэральны характар, дзе паслядоўна развіваюцца сюжэт, падрабязна пазнаваюцца паводзіны зьяроў і птушак (песні пра жаніцтву намара, «Спадзіць мядзведзь на калодзе» і іншыя). Многія песні пабудаваны як пытанні і адказы, дзе кожны адказ выклікае новае пытанне. Гэта песні «Сіўна-варонка», «Дзе ты быў, казюленька?», «Ішоў казёл мастом», «Нуды ідзеш, бабка?».

Цалкам перайшлі ў дзіцячы рэпертуар і песні-лічылкі, якія уяўляюць сабою кароценькія прыгаворы або песні, звернутыя да сонца, дажджу, насьлямоых, птушак, раслін. Па сваім паходжанні гэта вельмі старажытныя творы, якім калісьці надавалася магічны сэнс. Зараз яны цалкам сталі здабыткам дзіцячага рэпертуару, як адбылося і з дражнілкамі. У дражнілках, гэтых свосасаблівых узорах народнай дзіцячай сатыры, найбольш выразна адлюстроўваюцца ўяўленні дзяцей аб добрым і дрэнным.

У гульніх дзеці карыстаюцца лічылкамі. Гэта невялікія вершаваныя творы, часцей за ўсё гумарыстычнага характару, з дапамогаю якіх вызначаецца чарговасць у гульні, выбіраюцца дзеючыя асобы або вядучыя. Важную ролю ў лічылках адыгрывае рытм.

А цяпер прапаную некаторыя ўзоры народнага мастацтва, што увайшлі ў том «Дзіцячы фальклор». Сярод іх — запісы супрацоўнікаў сэнтара фальклору нашага Інстытута М. Грынבלата, К. Кабашнінава, Л. Салавей, І. Цішчанкі, А. Ліса і мае. Есць тут і запісы нашых нарэспандэнтаў.

Галіна БАРТАШЭВІЧ, супрацоўніца Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, складальніца тома.

КАЛЫХАНКІ

А-а, а-а, каткі два,
Шэры, белы—абодва,
Адзін лысы павіць мышы,
Другі буры лавіць шчыры,
Адзін пайшоў па капусце,
Носіць сон у белай хусце.
Апсік, каток, на кірмаш,
А Светачка спацьні лж.

А-а, а-а, люлі,
Не маю кашулі.
Чаму не напчала!
Лёнку калыхала.
Чаму не пашыла!
Лёнечку насіла.

Люлі, люлі, люляшу,
Я дзіятка калышу,
Нітачку зьвіваю,
Песеньку спяваю.
Што выведу нітку—
Камару на світку.
Астануцца кончыкі—
Камару на штончыкі.

А наты мае, каты,
У іх шэрыя хвасты,
Прасліся начаваць,
Нашых хлопцаў калыхаць.

Пайдзі, коця, на вулку,
А дзіця ў люльку.
На ката варката,
А на дзіця драмата;
На ката безгалоўе,
А на дзіця здароўе;
На ката ўсё ліха,
А ты, дзіця, спі ціха.
Ты, коця, не вурчы,
А ты, дзіця, спі-маўчы.

Люлі, люлі, люлі,
Усе дзеці паснулі,
Толькі не спіць коцік,
Ходзіць па балоце.

Апсік, апсік, каточак,
З'еў бабкі мядочак,
Сама бабка злізала,
На катка сказала.
Апсік, апсік, коця,
Не спі на рабоце,
А спі ў асеці.
Дзе калышуць дзеці.

Ой, люлі, люлі,
Ветры ў полі загулі.
Ехаў каток ды па дрывы,
Загарэлася дуброва.
Пайшоў каток ваду насці,
Стаў дубравушку тушыці.
Ехаў каток ды па сена,
Забалела калена.
Трэба катка ў хату ўзяці,
Каб пеў баінькі дзіцяці.
Ой, люлі, люлі,
Ветры ў полі загулі.

Пайшоў каток пад масток,
Злавіў рыбку за хвосток,
Ці самому есці,
Ці дзіцяці несці.
Я сам крышку ўкушу
І Марыныцы занясу.
Пайшоў, коцік, вон, вон,
На дзіятка сон, сон.

Люлі, люлі, люлі,
Прыляцелі куры,
Селі на варотах
У чырвоных ботах,
Сталі сакатаці.
Трэба есці даці:
Ці гароку троху,
Ці ячменю жменю,
Ці аўса ў лубені,

Ці грэчкі з засечкі,
Ці бобу каробу,
Ці кіслага малачка,
Ці кіечкам па бачка.

ЗАБАЎЛЯНКІ

Ладу, ладу, ладкі,
Паблісі бабкі
За камок цеста
Пасярод места.
А вы, бабачкі,
Вы не біцеся,
Купіце піражок,
Памірыцеся.

Ладушкі—ладкі
Пановы рабяткі
Гарох малацілі,
Цапы паламалі,
Папу не казалі,
За ток закідалі.
Папоўз поп на градкі,
Абламаў азадкі,
А пападдзя ў печы,
Разбіла ўсе плечы.

Ой, ладкі, ладушкі,
Прыляцелі птушкі,
На бабіны грушкі.
Грушкі пасохлі,
А птушкі падохлі.

Чыкі-чыкі, сарока,
Дзе была!—Далёка
У папа на таку
Малаціла асаку.
Паня сына радзіла,
На коніка садзіла,
Но, конік, да вады,
Шаўковыя лавады.
Конік не напіўся,
Паніч утаніўся.

Чук, чук, чукавала,
Пад рэштатам начавала,
Рэштата радзенька,
Дзіятка маленька.

Ходзіць бай па сцяне
У чырвоным каптане,
Носіць семера лапцей:
І сабе, і жане,
І дзіцёнку па лапцёнку.
А ці баець, ці не!
— Бай!
— Тады ты зачынай.
Ходзіць бай па сцяне і г. д.

ПЕСНІ

Скачыць, скачыць верабей,
Ён склікаець усіх дзяцей.
Да дзяцей ён просьбу меець,
Ён цілікаець, як знаець.
Скільце, дзеткі, па зьрну,
Я вам песеньку спяю.

Белабона сарока
Прыляцела здалёка,
Села ж яна на таку,
У яе хвосцік на баку.

Кукарэка, петушок,
Чырвоненькі грабяшок,
Пад паветачку пайшоў,
Курку рабую знайшоў.
Пачаў у курачкі пытаці,
Ці ўмеець яна чытаці!

— Не чытаю, не пішу,
Толькі яечкі нясу.

Зайчык маленькі,
Чым ты жывешкі!
— Я і сам дзіўлюся,
Чым я жыўлюся.
Пасадзіў капусту
Ні рэдка, ні густа.
Пайду я рана,
Капуста парвана,
Пайду я позна,
У капусце росна.

Ой, казалі маці
Кісель памяшаці,
А я не мяшала,
У ключыкі гуляла.
Ключы пагубіла,
Мяне маці біла.
Шукала наукола —
Ножкі пакалола.
Ажно там спаткала,
Дзе з падружкамі скакала.
Ключыкі, замчыкі,
Мае мілыя танчыкі.

Пякла баба калачы
У халодненькай пячы,
І якраз пяцеў камар
І калачыкі пакараў.
Цераз вулачку ўцякаў —
Камізэльчку парваў,
І гузікі згубіў,
І Марусю палюбіў.

ЗАКЛІЧКІ, ПРЫГАВОРЫ

Свяці, свяці, сонейка,
Каб нам было цёпленька,
Ай, люлі, люлі,
Люленькі, люлі.
Пад хаткаю седзячы,
Лісту хлеба дзержачы,
Яечкі качаючы,
Песенькі спяваючы.

Не йдзі, не йдзі, дожджыку,
Звару табе боршчынку.
Ай, люлю, люлі,
Люленькі, люлі.
Пастаўлю пад лаўкаю,
Накрыю лапаткаю,
Пастаўлю пад сенцамі,
Накрыю паленцамі.
Пастаўлю пад елкаю,
Накрыю талеркаю,
Талерка здымецца,
А дожджык унімецца.

Божая кароўка,
Што заўтра будзе —
Дожджык ці пагода!
Калі дожджык — то ляці,
Калі пагода — то сядзі.

Божая кароўка,
Паляці на небка,
Прынясі нам хлеба
Чорнага і белага,
Толькі негарэлага.

Снок-паснок
Малады драздок,
Па вадзічку пайшоў,
Маладзічку знайшоў.
Маладзічка невялічка:
Сама з вяршок,
Галава з гаршок.

ЛІЧЫЛКІ

Раз, два, тры, чатыры,
Кошку грамаце вучылі.
Не чытаць, не пісаць,
А за мышкамі скакаць.

Раз, два, тры, чатыры, пяць,
Выйшаў зайчык пагуляць,
А за зайцам серы воўк,
Воўк у зайцах знае толк.

Раз — дзесяць
Выплыў ясны месяц,
А за месяцам луна,
Выйшла дзевіца-слуга.
Ты, слуга, падай картэ,
Ты, слуга, падай мятлу,
А я сяду памяту.

Я сядзеў чытаў газету,
Нехта выпусціў ракету.
Раз, два, тры —
Гэта верна будзеш ты.

Сем семярэй
І сямёра свіней,
Свінка і свічын брат
І сямёра парасят.

Бег сабака цераз мост,
Чатыры лапы, пяты хвост.

Ехаў мужык па дарозе,
Зламалася калясо ў возе.
Колькі трэба спіць,
Каб калясо пачыніць!

Едзе брычка, званоч звоне,
Выйшла пані лічыць коні:
Раз, два, тры,
Выйдзі, мілы, ты

ДРАЖНІЛКІ

Антон-Харытон
Забіў бабу хамутом,
Сказаў гасцей,
Наварыў кашцей.
— Ешце, ешце, госці,
Маёй бабы косці.

Антось барадаты
Вёў казу каля хаты,
Антасіха падганяла,
На цукеркі зарабляла.

Змітрон-малышок,
Як паехаў да ракі,
Дык звелі чарвякі.

Бусел, бусел ілекатун,
Схапіў жабу за каўтун,
Па балоту валачыў,
Нагавіцы замачыў.

БЕРНД Алонс Цымерман (ён па-мёр негася) напісаў сваю оперу «Салдат» у 1958—1960 гадах. Гэта трагічны па змесце твор, які расказвае гісторыю падзення дзюльчыны, раздзунанай бедзлавецнасцю. Марыя прычотна і чыста кахала юнака, прадаўца сукна Штольцыуса. Аднак воля лёсу стала каханай афіцэра — барона... Штольцыус, страціўшы надзею вярнуць каханую, помсціць барона. Ён становіцца салдатам, трапляе ў дэжынчыкі да яго сябра. І аднойчы, калі барон абедзе ў яго гаспадар, юнак атручвае барона і сам капчае жыццё самагубствам. Марыя аказваецца на панелі, адзінокай, зняважанай.

Такая ў двух словах фабула гэтага твора. Музыка оперы напісана ў традыцыйных сучаснага музычнага авангарду. Яе характар узбуджана-напружаны з тэндэнцыяй асуджэнасці, які дасягае велізарных трагічных кульмінацый. Аркестр уяўляе сабой «хісткі вагальны» фон, а вакальны парты надзвычай складаны ў рытміцы і мелодыі.

У настаноўцы оперы рэжысёр Георг Рэйнгард выкарыстоўвае піно,

даючы даўна павялі влікаму майстэрству ўдзельнікам спектакля.

Канцэртны фестываль ішоў адзін за адным, зноў і зноў здзіўляючы сваімі кантрастамі. Адзін з іх заломіўся асабліва. Ён адбыўся... у касцёле, і гэта было падзеяй фестывалю: упершыню духоўныя ўлады дазволілі правесці канцэрт у святым храме. Кафедральны сабор святога Яна быў адноўлены 15 гадоў назад, у тым жа стылі, у якім быў пабудаваны ў XIV стагоддзі. У склепе сабора спачывае прах выдатнага польскага пісьменніка Генрыка Сянкевіча, перавезены са Швейцарыі ў 1927 годзе.

Унутры касцёла няма ніякіх роспісаў, сцены і столь аскетычна простыя, на іх толькі «намаляваны» ўзоры з цэгла. Люстры — металічныя абручы, што вясцля на жалезных ланцугах.

У вечар, калі тут праходзіў канцэрт, у касцёле дзюна выглядалі праектары, мікрафоны, дынамікі, тэлевізійныя камеры. У дадатак да лавак, на якіх звычайна ў час службы сядзіць парафіяне, было расставлена многа крэслаў, і крэслы і лаўкі былі пранумараваны. Філарманічны

усялякіх прадметаў, электронных апаратаў, магнітафоннай плёнкі, трап-зістарамі, антэнамі, мікрафонамі. У дынаміках (яны размешчаны ў зале) увесь час гучаць запісанчы на магнітафонную стужку самыя разнастайныя і самыя дзюныя гукі, на куліна-нацыйных слухачам даводзіцца ў літаральным сэнсе затыкаць вушы! А музыканты працуюць: надзімаюць гумавыя шары, трасуюць бразготкамі, ідаюць з рук у рукі і на падлогу металічныя прадметы і драўляныя палачкі, дзюмуду ў дзючэную дудачку з гумавым шарыкам «Адыдзі» — адыдзі». Трамбаніст цераз трубку, далучаючы да раструбна інструмента і апушчваючы ў вядро з вадой, здабывае буйнагучныя гукі. У якасці музычнага інструмента фігуруе ліст сталі, які трасе адзін з выканаўцаў. У ход ідуць званочкі, грэбені, металічныя трубочкі, дзючыя цапачныя пранелер, які круціцца на тасёмцы, крыкі музыкантаў: краканне трубы або трамбона, ігра смычком ад скрышкі па драўляных палачках, насаджаны на круглую падстаўку, і ігра палачкай па струнах скрышкі; ігра на гітары — па дэцы гладыць, стук-

Алена РАКАВА

ВАРШАЎСКАЯ ВОСЕНЬ

праекцыю, дынамікі ў зале. Цікава вырашана мастацкае афармленне. Дэкарацыя на сцэне амаль няма: стол, некалькі крэслаў. У кожнай карціне высюваецца з-за куліс сцяна, на якой буйна сфатаграфаваны інтэр'ер (у ёй непрыкметна выражаны дэсеры, праз якія ходзяць персанажы). Зверху апускаюцца тры няправільнай формы экраны, на якіх працяраюцца дэталі інтэр'ера або вуліцы. Перад карцінамі оперы зверху апускаюцца экраны, на якіх па-польску зроблены кароткія анатацыі аб падзеях, якія апушчаны ў сцэнах, аб'яўляюцца слухачам далейшы код развіцця дзеяння.

Вельмі цікава вырашаецца рэжысёрскі апошні, чацвёрты акт оперы. На экраны кінакадры, якія маюць моманты маральнага падзення Марыі; у гэты час на сцэне — маюцца, гнэўная сцэна — прагэст многіх людзей супраць гэтай бедзлавецнасці. У дынаміках — трагічна-напружаныя гукі і крыкі. Потым гледачы бачаць на сцэне Марыю, яна адна стаіць на вуліцы, нілчасная, адвернутая лодзьмі. Яе не пазнае родны бацька, які выпадкова сустрае яе на начной вуліцы. На экраны — буйным планам каміяні маставай, на гэту праекцыю пунжаны кінакадры — салдаты, якія ідуць. Яны рухаюцца мерна, чотка, тупа і жорстка, і рытм іх крокаў гучыць у аркестры і ў дынаміку; крокі і рытмы барабанаў, якія іх суправаджаюць, гучаць неадначасова, рытмы зрушаны... Цемра, Марыя ляжыць на бруку, тупыя, жорсткія, бедзлавецныя крокі салдатаў... Таі фінал надае дзеянню пэўны сацыяльны сэнс.

Опера вельмі цяжкая для выканаўцаў: артыстаў, музыкантаў, дырыжора (Гюнтэр Віх), але спраўляюцца яны са сваёй задачай добра. Другая опера ў іх жа выкананні — «Лулу» Альбана Берга. Кампазітар стварыў яе ў 1928-34 гадах. Музыка оперы вырашана ў дадэкафоннай сістэме, з выкарыстаннем 12-ступеннай серыі. Гэта музыка атанальная. У аркестры не праслухоўваецца прывычная вертыкаль, меладыйная мова вакальных партый надзвычай своеасабліва і складаная для спевакоў. Развіццё дзеяння праходзіць напружана, дынамічна.

Нешта агульнае ў сюжэтай канцэпцыі збліжае абедзве оперы. «Лулу» — опера аб жыцці і гібелі жанчыны лёгкіх паводзін, пра яе любоўны сувязі, якія суправаджаюцца эпізодамі смерці, забойства, самазабойства тых людзей, з якімі яна была звязана. Джоан Кераў, спявачка, якая сыграла ролю Лулу, зрабіла, на маю думку, проста немагчымае: музычная партыя Лулу неймаверна цяжкая, сцэнічны вобраз вельмі складаны, напружана-трагічны — вырашаны ёю бліскава.

Рэжысёр Георг Рэйнгард паставіў спектакль у рэалістычнай манеры, выкарыстоўваючы рад востра натуралістычных момантаў у лакасе ўзаемаадносін герояў. Зала напружана сочыць за дзеяннем на сцэне, ад-

біляцеры ў сваіх фарменных касцюмах хадзілі па зале і рассядзвалі публіку.

Ажыятаж вакол маючага адбыцца канцэрта быў велізарны. Шчаслівыя гаспадары білетаў навіны былі прабіваюцца праз велізарны, шыльмы натоўп, што стаў ля дзвярэй.

Канцэрт доўга не пачыналі, чакалі прыезду высокага духоўнага начальства.

Кішыштаф Пендарэцкі, адзін з самых славутых у Польчыні сучасных кампазітараў, паказаў «Ютрань», вількі вакальна-сімфанічны твор для салістаў, зменшанага хору і хору хлопчыкаў, сімфанічнага аркестра.

У музыцы «Ютрані» — змрок і ўрачыстая тэмнічасць, трывога, напружанне і моманты прасвятлення. У асноўным гэта музыка атанальная, але ў радзе месц на першы план выдлаецца акордава-гарманічны склад.

Выканаўцы твора Кішыштафа Пендарэцкага прыехалі з Кракава. Гэта калектывы Дзяржаўнай філармоніі імя Кароля Шыманюўскага, дырыжор Ежы Катлевіч, салісты Стэфанія Вайтовіч, Крыстына Шчэпаньска, Казімеж Пуствяк, Бернард Ладзін, Рэтар Лагер... Канцэрт меў шумны поспех у публіцы.

Нашы ўражанні ад сучаснай музыкі настайна перамяшчаліся з уражаннімі ад помнікаў далёкай старажытнасці, на якія багата Польшча. У адзін з дзён наша група пабывала ў Вільнове — заграднай рэзідэнцыі польскіх каралёў. Замак быў пабудаваны ў XVII стагоддзі. Зараз гэта цудоўны музей, у якім знаходзіцца выдатная карцінная галерэя з вількай экспазіцый партрэтаў каралёў і магнатаў. Тут сабрана таксама унікальная калекцыя грэчаскіх дэкаратыўных ваз, іншага старажытнага посуду, мэблі. Раскошныя роспісы сцен і столь. Некаторыя з гэтых роспісаў былі выяўлены зусім нядаўна, у час рэстаўрацыйных работ. Тады ж была знойдзена і скульптура Геркулеса, невядомай наведальнікам замка многіх дзесяцігоддзі.

Пасля сустрэчы з далёкай старажытнасцю, наведваючы гэты храм мастацтва, мы вечарам трапляем на канцэрт, які зноў вяртае нас да «сучасных» сродкаў музычнага мыслення. Начны канцэрт электроннай музыкі ў камернай зале філармоніі. Кельскі ансамбль новай музыкі выконвае эксперыментальны твор свайго кіраўніка — кампазітара Маўрысіа Каселя «Акустыка».

Мэтай гэтай кампазіцыі, як сказа-на ў анатацыі, з'яўляецца пошук новых сродкаў гучання, якія выступяюць як сцвярдзэнне і пашырэнне магчымасцей традыцыйных інструментаў і выяўляюць адначасова новую крыніцу музычнай актыўнасці.

Мне цяжка каротка расказаць аб тым, што давялося пачуць у гэтым творы. Ён працягваецца без перапынку 75 мінут. За гэты час выканаўцы (іх пяцёра) паспяваюць зрабіць мноства самых розных маануляцый з музычнымі інструментамі, з мноствам

юць, проста «слухаюць» інструмент (не здабываючы з яго гучаў)... 75 мінут ідзе гэта п'еса. Публіка, якая спачатку насмейвалася, пачынае па-кідаць залу...

Заклучныя хвіліны... Іх усё-такі дачакаліся многія з прысутных на канцэрте: усё ж цілава, чым закончыцца. Пасярэдзіне сцэны стаіць невялікі трапэстар з выцягнутай антэнай. Музыканты на кулішках размешчаліся ля рампы. Яны складаюць кавалкі металічнай трубікі, потым запальваюць газавую гарэлку, наступова награвваюць трубку па ўсёй яе даўжыні. Водзіць уздоўж яе мікрафонам, улаўліваючы хістанні хваляў ад нагрэтага металу. Наступова труба актываюць, усё гукі сціхаюць. Паўза. Аладэменты тых, хто вытрымаў, застаўся, здолеў даслухаць да канца...

А раніцай мы выходзім на вуліцы Варшавы. Цёплы не па-асенняму дзень, сонца. На вуліцах многа народу, ажыўлены рух. Па вуліцы Новы Свят пралядае незвычайная працэсія: наперадзе — машына, з якой праз дынамік вядзецца агітацыя за масавасць фізкультуры, спорту. Услед за машынай едзе навалькада старажытных экіпажаў, карат. У іх сядзіць захутаны ў футры, цёплыя пледы дамы ў суправаджэнні кавалераў. А ўслед за імі — вількая група маладых веласіпедыстаў у спартыўных касцюмах.

Адзін з удзельнікаў нашай групы расказаў аб другім эпізодзе з жыцця Варшавы, які яму давялося ўбачыць. Нідзельнай раніцай на плошчы адбыўся агляд і парад войска. У час аб'езду камандуючага аркестр іграў паланезы. Гэта было вельмі малулінае відовішча. Перад самым пачаткам парада аркестр сыграў папуры з маршавых мелодый, апошняй з іх была мелодыя «Песні аб Радзіме» Дунаеўскага...

У Варшаве ўдалося пабываць на выстаўцы сучаснага польскага жыванісу, скульптуры, графікі, шкла. Ці можна словамі перадаць змест гэтых работ польскіх мастакоў і скульптараў? Вельмі цяжка. Большасць з прадстаўленых твораў — узоры абстрактнага мастацтва, пазбаўлены мастацкага вобраза, думак...

А вось яшчэ — адна з варшаўскіх карцінак. Пасярэдзіне тратуара — кавалек цаглянай сцяны, перад ёй — кветкі і мемурыяльная дошка: тут быў дом, каля якога немцы ў гады акупачы расстралілі некалькі дзесяткаў паліякаў. Такіх помнікаў у Варшаве больш трохсот — на сценах адноўленых дамоў прымацаваны мемурыяльныя дошкі, на палічках стаіць вазоны з кветкамі, упрыгожаны чырвонымі стужкамі, уначы тут жа гараць ліхтары. Зварушліва памяць аб тых, каму не давялося дажыць да вызвалення...

Варшава працуе, адначасова, спяшаецца некуды і спакойна гуляе ў цудоўных парках. А ў канцэртных залах працягваецца паказ праграм фестывалю «Варшаўская восень».

У адным з сімфанічных канцэртаў выступіў нідэрландскі аркестр радыё і тэлебачання пад кіраўніцтвам Анджэя Маркоўскага. Праграма вельмі разнастайная, і слухачам даводзіцца ўвесь час «перастраівацца» на ўспрыняцце зусім розных эмоцый, вобразаў, гучанняў.

Пасля чатырох эпізодаў для аркестра Ігара Стравінскага, яркай, дабротнай музыкі, гучаў твор сучаснага польскага кампазітара Анджэя Дабравольскага «Амар» — музыка для аркестра № 2, авангардскага плана. Потым — «Лантана» («Далачыні») для аркестра венгра Георга Лігэці, зыбка, расплыўстая музыка, «зацягнутая» рамантычнай смугой. Слухачоў, як, магчыма, і музыкантаў ахоплівае адчуванне нейкага здрантвення. Тут ёсць настрой, прыгожыя гучанні, але гэта расплыўсцасць вобразаў захоўваецца да канца, наступова растаючы.

Вядомы галандскі кампазітар Тон дэ Леў прадставіў твор пад назвай «Наікі II» — для сапрапа і аркестра (на тэксты з японскай пазіі). Саліравала Джоан Керл, якая перад гэтым запомнілася слухачам у партыі Лулу ў оперы Альбана Берга. Цяпер мы здолелі яе ўбачыць у непа-сродняй блізкасці, таму што яна спявала не толькі на сцэне. Чатыры музыканты з аркестра (выканаўцы на духавых інструментах) размешчаліся ў розных конах залы (двое перад сцэнай, двое — у розных баках праходу), спявачка ж хадзіла па зале, спынялася перад кожным музыкантам і спявала ў дзюце разам з імі...

У апошнія дні сімфанічных канцэртаў ішоў адзін за адным. Музыка здзіўляла, ішы раз падохала, часам радавала. Мноства незнамых гучанняў, дзюных прыёмаў, здабывання гучаў, якія паграбуюць ад музыкантаў велізарнага майстэрства...

У творы польскага кампазітара Яна Фотэка «Эпітасі» (што можа перавесці як «судутранае напружанне») запомніўся гэты напружаны «музычны нерв», які даходзіў да сапраўднага «хаоса» ў аркестры, і заключныя гукі, калі ўсе музыканты нешта закрывалі.

У п'есе Эрыке Ракеіча, кампазітара з Іспаніі, аркестр гучыць разам з магнітафонам. Дырыжор Паўль Хуперте (той жа нідэрландскі аркестр) націснуў кнопку вількага гадзінніка, што стаў перад ім на падстаўцы (гэтым быў пушчаны ў работу магнітафон), і пачалася музыка.

У адным з сімфанічных канцэртаў выступіла славуная ітадэкальэра з Дрэздэна пад кіраўніцтвам Зігфрыда Курца. Музыканты выканалі сімфонію Тадэвуша Барда, канцэрт для фартэпіяна з аркестрам Райнера Кунада (саліст Гюнтэр Каотц), сюіту з балета Ігара Стравінскага «Жар-птишка». Слухачы добра прынялі гэты канцэрт. А ўжо праграма наступнага канцэрта была прынята болей стрымана. Іграў сімфанічны аркестр Сілезкай дзяржаўнай філармоніі пад кіраўніцтвам Кароля Стры. Калі гучала п'еса Вінко Глабана «Дзіскур 3» (яе выканаў саліст-габалст Хейнц Халігер з магнітафонам), слухачы ішы раз гучна смяяліся (на сімфанічным канцэрте ў зале філармоніі гэта, відаць, не частая з'ява) — да таго дзюна, недарэчна гучаў габой: ён трашчаў, стагнаў, плакаў, пішчаў, рыкаў, свістаў. Ішы раз здавалася, што вые сабана, недзе кукаракае пеньвель. Тэхніка музыканта — фантастычная. Мы не ўяўлялі, што такі знаёмы нам габой, плычотны па гучанні інструмент, можа мець такую разнастайнасць тэмбраў. І ўсё гэта гучала разам з дынамікамі, з якіх у залу ішы хвалі гучаў: і той жа габой, і балтоўна, і крыкі, і галашэнні...

Спявак Анджэя Хельскі праспяваў з аркестрам кантату Вітольда Шалонена, і было дзюна, як спявак і аркестр здолелі спалучацца ў гэтым патоку атанальнай музыкі.

І ўслед за гэтым — п'еса для аркестра, хору і сапрапа Войцэха Кіла-ра — ясная, чыстая музыка, святочная і меладыйная.

У адным з канцэртаў публіка не дала дайграць да канца твор. Аркестрам Сілезкай дзяржаўнай філармоніі дырыжыраваў Жангера Таверна, вопытны італьянскі музыкант, які не раз выступаў з буйнейшымі аркестрамі многіх еўрапейскіх краін. Выконвалася п'еса Сальваторэ Скаррына «Калыханка». У музыцы нічога не было ад калыханкі. Адна нервовая мелодыка-рытмічная фігура паўтаралася мноства разоў, так што слухачы ўрэшце не вытрымалі і сталі пляскаць у далоні. Аркестр працягваў іграць, публіка працягвала пляскаць у далоні. Урэшце гэта аднаборства закончылася перамогай залы: дырыжор свынў аркестр, павярнуўся да залы, усміхнуўся, развёў рукамі — што, маўляў, зробіш — і пайшоў са сцэны.

Авошні сімфанічны канцэрт быў прысвечаны творчасці Аліўе Месына, выдатнага французскага кампазітара. Вось калі, напэўна, музыканты Нацыянальнай філармоніі, якімі кіраваў Анджэй Маркоўскі, атрымалі асалоду, а разам з імі і слухачы. «Узнясся» — чатыры сімфанічныя роздумы: «Фарбы нябеснага горада»; тры маленькія ютрані аб сутнасці бога — гэтыя творы пацвердзілі талент французскага музыканта, ясны і светлы...

І яшчэ аб адным канцэрце хачу расказаць. На гэты раз давялося яго не так слухаць, як глядзець. Як гэта было?

У зале кансерваторыі Ішоў камерны канцэрт. П'еса Ота Цукана называецца «Інкубацыя, харографія і палемічная арыя». Ота Цукан — піліст і кампазітар, у яго фартэп'янным рэпертуары — усе творы Арнольда Шонберга (у канцэрце ён сыграў тры опусы фартэп'янных п'ес нямецкага кампазітара). Зараз ён выступаў і як аўтар-творца.

Чатыры музыканты, чатыры інструменты — фартэп'яна, вібрафон, валторна, кантрабас. Музыканты не спыняюцца пачынаць. Спачатку, скажаму нешта незразумелае, пачынаюць пантанімі з надзяваннем на галовы націзкоў, з перадачай з рук у рукі парасона. Потым разыходзіцца на месцах — і спрабуюць іграць мяняюцца інструментамі, асобнымі іх дэталімі. Кантрабасіст іграе валторнай па струнах кантрабаса (!), нехта «іграе» смычком ад кантрабаса на палачцы ад вібрафона. Гэтай жа палачкай кантрабасіст іграе і б'е па струнах свайго інструмента. Потым усе перакладваюць з рук у рукі палачкі, смычок, валторну, б'юць адзін аднаго па плячах, падаюцца. Нешта гавораць нараспеў, сабраўшыся разам. Разбіваюцца да інструментаў, і зноў бягом мяняюцца месцамі. Аўтар дырыжыруе, астатнія нешта сьпяваюць, б'юць сабе па губах і шчоках, гудуць і г. д.

Вельмі смешна. Зала літаральна памірае ад смеху. А выканаўцы гартаюць нотныя партыі, пераноўленыя сур'ёзнай увагай да той справы, якой заняты. Нарэшце аўтар пакідае сцэну, чуваць, як ён нешта сьпявае за кулісамі. Астатнія іграюць на сваіх інструментах. Яры прамень выхоплівае з пемры струны кантрабаса і руку са смычком; да не далучаюцца яшчэ дзве рукі са смычкамі — усе трое іграюць заключныя акорды. Поўная цемра, паўза... Усё! Запальваецца святло, зала бурна выказвае сваё «захапленне»...

Так, надобныя канцэрты не хутка нам давядзецца паслухаць і паглядзець. Разуменне «сучаснай музыка» знаходзіць тут вельмі своеасаблівае выражэнне...

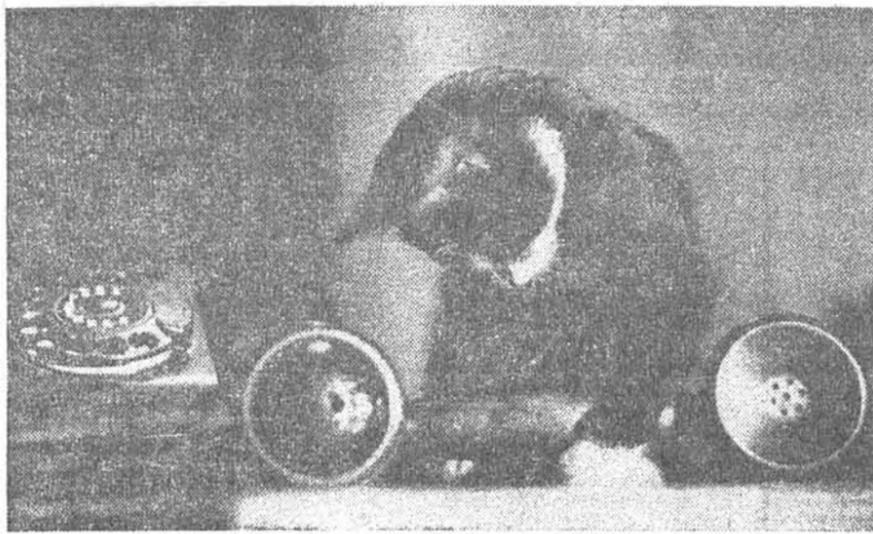
Фэстываль закончаны. На два дні наша група выязджае ў Кракаў. Мы ходзім на гэтым чудовым горадземе-музеі, у якім захаваліся архітэктурныя помнікі яшчэ XII стагоддзя.

Старажытныя касцёлы, краласцэ «Барбакан» і вакол яе рэшткі абарончых сцен (XIV ст.), музей Кракаўскага ўніверсітэта (XIV ст.), каралеўскі палац Вавель і палач з ім — славуць кафедральны сабор, дзе пахаваны польскія каралі і выдатныя дзеячы культуры Польшчы — Адам Міцкевіч, Юліус Славаніч.

Экспедыцыя ў Вялічку — так называюцца саяныя копі недалёка ад Кракава. Шахце — 1000 гадоў. Тут размешчаны вельмі унікальны музей, дзе залы, скульптуры, мастры, лесніцы, помнікі зроблены з солі. На глыбіні 125 метраў знаходзіцца спартыўная зала, дзе ў дрэннае надвор'е трэніруюцца валеябалісты, тэнісісты, баскетбалісты. А на глыбіні 215 метраў размешчаны санаторый для хворых астмай... Падарожжа па саяльным музеі працягваецца дзве гадзіны. Хуткасны ліфт за 40 секунд падымае нас наверх. Вяртаемся ў Кракаў, намагваючыся запомніць усё...

Варшава. Напярэдадні ад'езду вырашаем «сустрэцца» са слаўтай варшаўскай «Сірэнкай». Па вуліцы Тамка спускаемся да Віслы. Русалка стаіць тут на настанеце з 1938 года. У гады вайны яна ўцалела; некалькі месяцаў фронт стаў на берагах Віслы, але польскія салдаты не далі фашыстам узарваць скульптуру. У руках Сірэнкі меч і шыт, яна горда стаіць над ракой, ля яе ног струменіць мноства тонкіх вадзяных струменю-фанташчыкаў...

Надоўга запомніцца «Варшаўская восень», канцэрты, тэатр, музыка... Запомніцца чудовыя вуліцы, будынкі, палацы, парні Варшавы і Кракава, запомніцца людзі — прадаўнікі новай Польшчы, якія любіць мастацтва, умеюць працаваць, адначываць, свята шануюць паміль аб героях, шануюць сваю далёкую гісторыю.

— Я цябе ўчора паўтары гадзіны прагнаў пад ветрам!..
Фотакант Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

СПАЧАТКУ яна была варажбіт-кай, прадказвала лёс нашай дзяржавы, малявала будучыя савецкіх людзей чорнымі, як смала, фарбамі. Але з яе прароцтваў нічога не выйшла. Давялося памяняць маску і стаць «дарадчыцай».

Праўда, кансультаваць савецкіх людзей па розных пытаннях дабрадзейка — «Мюнхенская «Свабода» (а мы якраз яе і маем на ўвазе) — пачала не ад самага пачатку свайго існавання. Перад гэтым здарылася адна падзея...

Аднойчы ў Мюнхене адбылася нарада супрацоўнікаў «свабоднай» радыёстанцыі. Акрамя кіруючых работнікаў і спецыялістаў або, як іх там называюць, «экспертаў» па Украіне, Беларусі і іншых савецкіх рэспубліках, прысутнічала некалькі амерыканцаў, якія прадстаўляюць Цэнтральнае разведвальнае ўпраўленне.

— Панове, — сказаў адзін з іх. — Мы патрабуем больш дакладных перадач. Не саромцеся ў выбары сродкаў. Галоўнае — давер слухача, і каб усё, пра што вы гаворыце, было падобна на праўду...

Вось тады і прыдумалі рубрыку «Юрыдычныя кансультацыі».

— О, пра гэта варта падумаць! — сказаў амерыканец. — Спадзяюся, шэф будзе задаволены. О'кей!

А праз некалькі дзён прыйшла згода шэфа. І тут, як гавораць, і пайшло, і паехала...

Стала традыцыяй у савецкіх людзей перад святамі, значнымі падзеямі ў грамадскім і палітычным жыцці краіны браць новыя, папярэдняе абавязальнасці ў прамысловасці, будаўніцтве, у сельскай гаспадарцы, на транспарце. А «дарадчыні» з Мюнхена ўжо тут: «Можа, і надрэзна тое, што вы робіце, але было б куды лепш, калі б заводы і фабрыкі былі перададзены ва ўласнае карыстанне асобным грамадзянам... Да таго ж, можна было б і зямлю зрабіць уласнай маёмасцю, як у іншых высокаразвітых краінах».

Пры гэтым, зразумела, «Свабода» не выступае адкрыта за рэстаўрацыю капіталізму. Не, крый божа! Яна толькі за «дэмакратызацыю» і «лібералізацыю» існуючага савецкага ладу...

Праўда, не заклікаючы савецкіх людзей адкрыта вяртацца да капіталізму, «дарадчыні» з Мюнхена час ад часу пачынаюць размову аб нейкай «неканстытуцыйнасці» існуючай у нашай краіне ўлады. Вось, маўляў, не ўсё так, як хацелася б «дэмакратыям», запісана ў Савецкай Канстытуцыі.

Калі з'яўляецца чарговае паведамленне Цэнтральнага статыстычнага ўпраўлення пра выкананне саюзскага ці рэспубліканскага плана развіцця народнай гаспадаркі, «Свабода» і тут са сваімі «заўвагамі» і «парадамі». «Гэтыя лічбы, можа, і не зусім дрэнныя, — шпільчэ дарадчыні з Мюнхена, — але тое і тое можна было б зрабіць на дзесятак-другі гадоў раней». І ўсё гэта робіцца «дарадчынямі» са «Свабоды» так, як быццам яны і не ведаюць, колькі пакут і гора прынесла савецкім людзям апошняя вайна.

«Свабода» любіць станавіцца ў позу і «абараняць» беларускіх пісьменнікаў, якіх нібыта ледзь не «знішчаюць» літаратурныя крытыкі. Але вось дзіва: «спецыялісты», у іх ліку А. Кудравец, А. Савіці, П. Манька і іншыя, спакойна працуюць над новымі творами. А ў той жа час супрацоўнікі «Свабоды» ліхаманкава перабіраюць спісы беларускіх літаратараў, шукаюць, наго б ім яшчэ «абараніць» ад крытыкі. Панам станеві-

чам, юрасавым, цвіркам і да іх падобным вельмі хацелася б пераканаць сваіх слухачоў у тым, што ў Савецкім Саюзе што ні чалавек, то звер у адносінах да іншых людзей. А пра тое, што нашы літаратурныя крытыкі гэта — перш за ўсё людзі, якія шчыра жадаюць дапамагчы пісьменнікам у іх творчай працы, — пра гэта паны з Мюнхена лічаць за лепшае маўчаць, бо гэта ім зусім не па душы.

«Дарадчыкам» з Мюнхена не церпіцца сунуць нос і ў справы беларускай кінастудыі. Іх літаральна выводзіць з сябе супрацоўніцтва нашых кінематаграфістаў з работнікамі кіно іншых савецкіх рэспублік у стварэнні асобных карцін. «Ці ж такое можна дапусціць?!» — крычаць яны. «Так, можна», — смяжа кожны сумленны чалавек. І не толькі можна, але і вельмі карысна для самой справы. І гэта тычыцца не толькі кіно, тэатра і ўсіх галін мастацтва і літаратуры. У цесным і з кожным годам мяцежым супрацоўніцтва паміж

На той бок

«ДАРАДЧЫЦА»

З

АРАБЕЛАШТРАСЭ,

18

сабой і з працоўнымі іншых краін савецкія народы бацаць залог усіх нашых поспехаў. І гэта добра разумюць паны з Мюнхена. Менавіта таму яны са скуры вылузваюцца, каб навесяці цень на ясны дзень і дагэдаць сваім гаспадарам з-за акіяна.

Паслухайце толькі, як яны «растлумачваюць» злачынствы фашысцкіх акупантаў на беларускай зямлі, іх крывавую расправу над беларускім народам і яго інтэлігенцыяй. Былы барысавскі бургамістр Станкевіч і іншыя «спецыялісты» па Беларусі нават «філасофскую» базу пад гэта падалі. Маўляў, уся справа ў тым, што партызанскае змаганне не вынікі патрыятызму савецкіх людзей, што гэта нібыта нейкая акцыя, навязана беларускаму народу зверху Комуністычнай партыяй, а «пакрыўджаныя» акупанты былі вымушаны бараніцца, прымаць рэпрэсіўныя меры супраць мясцовага насельніцтва. І ні слова пра масавыя забойствы мірных жыхароў — жанчын, дзяцей і старых, пра бясконцыя здзекі — па прычыне ці без прычыны. Проста па капрызе таго ці іншага з прадстаўнікоў «вышэйшай» арыёнскай расы. І не дзіва, што «дарадчыні» з Мюнхена гэтага не прыгадваюць, бо многія з іх у час мінулай вайны былі ў ліку верных паслугачоў тых жа самых гітлераўцаў, «пакрыўджаных» на акупаванай імі беларускай зямлі.

Дзіўная рэч — мюнхенскія «дарад-

чыні», якія на словах нібы клопоцяцца пра сваю так званую «аб'ектыўнасць» у падачы інфармацыі, на самай справе чамусьці заўсёды гавораць толькі пра недахопы ў жыцці савецкіх людзей, усё маляюць толькі чорнай фарбай.

І ні разу мюнхенскія «кансультацыі» не згадвалі пра поспехі Савецкай краіны, у прыватнасці, пра дасягненні Беларусі. Здарэецца, праўда, што праз зубы якога-небудзь «спецыяліста» «Свабоды» і вырвецца фраза-другая пра тое, што Беларусь, маўляў, цяпер па ўсім свеце вядома, што яна вывозіць сваю прамысловую прадукцыю ў многія іншыя краіны. Але пасля такога «аб'ектыўнага» прызнання, як правіла, зноў пачынаецца літвы хлусні і паклёпу на наша жыццё.

Затое з якім імпатом «Свабода» расхваляе амерыканскую «вызваленную» місію ў В'етнаме! Пры гэтым яна чамусьці «забывае» гаварыць пра шматлікія Сангмі, пра канцлагеры, напалм, атрутныя рэчывы і планы ўжывання ў Індокітаі ядзернай зброі.

«Свабода» з лхвостай апраўдвае злачынствы ізраільскіх ваіск. Пры гэтым яна «не заўважае» створаных на захопленых Ізраілем арабскіх землях шматлікіх канцлагероў для мірнага насельніцтва.

Вось яшчэ адзін прыклад. Усіх сумленных людзей зямлі хвалюе лёс бяспаспартнай амерыканскай патрыёткі Анджэлы Дэвіс, якая па сфэрыкаванай «справе» васьмь разоў ужо шмат месяцаў нявінна сядзіць у амерыканскай турме. «Свабода», ўспомніўшы аднойчы пра Анджэлу Дэвіс, прыраўняла яе да... верхавода шайкі амерыканскіх бандытаў Чарльза Мэнсана.

«Дабрадзей» з Мюнхена не заклікаюць савецкіх людзей непасрэдна пераймаць «амерыканскі лад жыцця». Да апошняга часу ім было і не зусім зручна гэта рабіць, бо амаль у кожнай перадачы яны так ці інакш намагаліся падкрэсліць сваю «незалежнасць». І кожны раз, абнаўляючы пачатак ці канец гэтай казкі, яны гаварылі, быццам «Свабода» была і застаецца свабодным голасам, не залежным ад якога б там ні было ўрада.

Але вось прыйшла пара, калі гаварыць пра сваю «незалежнасць» ад амерыканскага ўрада «Свабодзе», як і другой такой жа «дарадчыні» з Мюнхена — так званай «Свабоднай Еўропе», стала немагчыма. І здарылася гэта ў сярэдзіне 1971 года, пасля таго, як амерыканскія сенатары дамагліся, каб фінансаванне ўсёй дзейнасці радыёстанцыі «Свабода» і «Свабодная Еўропа» працягвалася не праз нейкія патэемныя каналы Цэнтральнага разведвальнага ўпраўлення ЗША, як гэта было на працягу амаль 20 год, а адкрыта, праз дзяржаўны амерыканскі бюджэт (36 мільянаў долараў на дзве станцыі на 1971—72 бюджэтны год).

Пра ўсё гэта радыёстанцыя «Свабода» — гэтая амерыканская ваўчыха ў «незалежнай» авечай скуры — маўчыць, як быццам у рот вады набрала. Маўчыць... і працягвае падаваць савецкім людзям «незалежныя» перадачы. Цікава ўсё ж было б цяпер пачуць, пра якую «незалежнасць» будзе чарговая казка «дарадчыні» з Арабелаштрасэ, 18, што ў Мюнхене!

А. ГРЫЦАНАУ.

НЯЎРОКАМ КАЖУЧЫ

Узялі мы ў рукі адну цікавую кніжачку з нязвычайнай назваю «Няўрокам кажучы» і адразу заўсміхаліся. Кніжачка, аказваецца, не прастал, а з добрай смяшынкай! Зычліва і весела абышлі беларускі Парнас мастак Міхась Лісоўскі і паэт Рыгор Барадулін. Есць на што глнуць, ёсць што прачытаць. Але ж гэты твор дасціннасці пануль што не з'явіўся на ніжніх паліцах, ён — у выдавецтвах. Ды і калі з'явіцца, то не кожны чытач на трапіць на яго — тыраж кніжкі смяхотна маленькі.

Максім ТАНК

З крыніцы славы п'ю даўно,
А дна дагэтуль не відо!

Андрэй МАКАЕНАК

Заўважан Музаў я з плёнак:
«Далёка пойдзе Макаёнак!»
Пакуль глядач ана ўра прымас,
Дарога ў класіку прамас.

Яўген КРАСОЎСКІ

Эксперыменты... Эксперыменты...
Аглушаць (веру!)
Апладысменты.

ПРЬЕХАЎ я нека ў Вільню на свята літоўскіх пісьменнікаў. Да гасцініцы «Дэйтэрас» з вакзала рукой падаць. Перайці шырокую плошчу, сквер. Толькі хацеў спытаць адміністратара пакоіт месца, як:

— Вы з Мінска? — не даў мне адкрыць рот прыёмнага выгляду таўсцяк.

Я кінуў.

— Вельмі добра. Я павінен быў вас сустрэцаць на вакзале, але падумаў: адкуль я магу ведаць, што вы — гэта вы? Рашыў чакаць тут.

— І я не мог бы здагадацца, што вы — гэта вы, — адказваю.

Мы пазнаёміліся.

Езас Хлівінскас узяў у адміністратара дазвол на пакой, і мы накіраваліся да ліфта.

— Якраз пасеем. Пачатак у адзінаццаць. Уладземся ў нумары і паедзем.

У ліфце былі ўжо дзве жанчыны. Езас пазнаёміў мяне з імі: Валюціна Дзмітрыева і Бала Залеская. Маскоўскія літаратары.

— Вельмі прыемна...

Езас націснуў кнопку, механічна зачыніліся дзверы ліфта, і мы пачалі падымца ўгору. На трэцім паверсе ліфт затрымаўся, але дзверы толькі прычыкну прачыніліся — як нос прагнуць. І стоп. Цінем адну кнопку, другую — ліфт ні туды, ні сюды.

— Эй, там, людзі! — крычыць праз шчыліну

Езас. — Паклічце адміністрацыю.

У шчыліне з таго боку — нос і пара вачэй:

— Што здарылася?

— Сапсаваўся ліфт.

— Трэба націснуць...

— Ціснуў ужо на ўсе кнопки.

— А а...

— Добра. — усур'ёз адказвае чалавек. — Адну хвіліначку. Вы пачакайце.

Людзям здаецца, што мы можам некуды знікнуць. Чакаем — што зробіш.

У шчыліне зноў нос і вочы:

— Шукаюць электра-

Леанід ПРОКША

САМАДЗЕЙНАСЦЬ У ЛІФЦЕ

— Калі ласка, паведаміце адміністратара.

— Добра. Пачакайце, я зараз.

— Не бойцеся, мы нікуды не ўцягнем.

Чакаем. Масквічкі з раніцы распелі набываць на базары, купілі радыскі, яблыкаў.

— Калі ласка, — частуюць зны нас.

— Невядома, колькі мы будзем вісець, можа варта эканоміць правізію, — кажу жанчынам.

У шчыліне — новы нос і вочы.

— Што вы тут робіце?

— Ды воль радыску ядзім, а солі плма. Можна падкінеце?

манцёра. Давядаецца вам пачакаць, — просіць прабачэння адміністратара.

Чакаем. Пазіраем на гадзіннікі. Урачыстасць ужо воль-воль пачнецца.

У шчыліне — нос і вочы.

— Электраманцёра не знайшлі. Шукаюць шафёра.

— А чаму шафёра?

— Павінен паехаць па электраманцёра.

Вісім. Чакаем. З'елі радыску, падналеглі на яблыкі. На пляцоўцы ідзе пра нас гаворка.

— Хто там? Літаратары? Так ім і трэба. Хай пасядзіць, папакутуюць, няхай больш пішуць на сучасныя тэмы...

— Тут і так гарача, а яны ўзялі нас крытыкаваць, — нервова ўспрымае крытыку Езас.

Вентыляцыя ў цесным ліфце слабая. Зверху лампа грэе, як афрыканскае сонца.

— Можна б распрануцца?

— Пяніжкі скінуць дазваляем, — кажуць жанчыны.

— І то добра.

А на пляцоўцы:

— У мінулую суботу чалавек павіс на чацвёртым паверсе. Выйшаў толькі ў панядзелак, бо манцёр быў выхадны. Тады дзверы не адчыніліся нават на шчыліну. Не было як падаць небаракую хоць нешта з'есці.

— Нічога сабе перспектыва, — перасмыквае плячым Езас.

А на пляцоўцы:

— Ім веселей, іх чацвёрка, якраз да пары!

І, кінуўшы нам праз шчыліну іранічнае: — Кадаем весела правесці час! — знікаюць.

Гэта нам падказала цікавую думку.

— А што, калі заняцца самадзейнасцю? — сказаў Езас. — Я некалі нядрэнна танцаваў.

І ён пачаў падскокваць і прытупваць, а мы ў тым яму пляскалі ў далоні.

Ліфт закальхаўся, затросся: як ніяк у Езаса каля сотні кілаграмаў. І... дзверы адчыніліся.

Гадзіна праляцела непрыкметна. Нават шкада было пакідаць такую вясёлую кампанію.

З ПОЛЬСКАГА ГУМАРУ

НЕПАТРЭБНЫ ВЫДАТАК

Хлопчык падносіць бацьку навагодні падарунак. Бацька гаворыць:

— Сын, найлепшым падарункам для мяне былі б твае добрыя адзнакі.

— Шкада, тата, што ты не сказаў гэта раней. Я не выдаткаваў бы дарэмна грошы.

ПАЛАВІНА

— Як ты правёў навагодні святы?

— Палавіну — у гарах.

— А другую палавіну?

— У гіпсе.

НЕПАКОЙ

Ясь прыйшоў да псіхіятра.

— Пан доктар, я хачу сказаць...

пра сябе. Мясце вельмі непакоіць тата, які пачаў выдаваць сябе за Дзёда Мароза.

ДЫЗТА

Размаўляюць два знаёмыя.

— Уяўляеш, якраз перад святамі мне ўрач парэкамендаваў безалкагольную дыету.

— Ну, і як? Стала менш кілаграмаў?

— Не, сяброў.

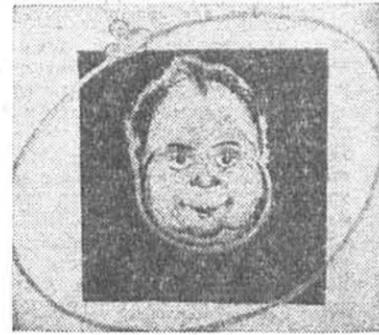
Сяргей ГРАХОЎСКІ

Маленства бомага ўспаміны,
Як многа вы далі задум.
Мне любы кажухок аўчыны,
Новабудуляў гул і шум.

Анатоль АСТРЭЙКА

Да гэтых дзён здаецца мне —
Я ў партызанскім будане.

Пятрусь МАКАЛЬ

Арбіта у мяне свая,
Штодзень кручыць упарта і
Ванок сваёй персоні,
А часам — наля жонкі.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарэва, 19.

Тэлефоны прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сапраўдара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-33, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.